

1980/81:147

Torsdagen den 21 maj

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollen för den 13 innevarande månad.

2 § Föredrogs men bordlades åter

Socialutskottets betänkanden 1980/81:40–42

Näringsutskottets betänkanden 1980/81:33, 54 och 59

3 § Ekonomisk brottslighet

Föredrogs justitiekammarens betänkande 1980/81:21 om den ekonomiska brottsligheten.

Anf. 1 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Nyhetsmorgon i radions program 1 innehöll i dag en lång intervju med en åklagare, en av de få här i landet som har specialiserat sig på den ekonomiska brottsligheten och som också får sina åtal att komma fortare fram än man som regel brukar göra på annat håll. Han lämnade upprörande exempel på den ekonomiska kriminalitetens verkningar, på företag som har gått i konkurs, på människor, många anställda, som har ställts utan möjligheter till arbete och inkomster för familjen.

Han nämnde också speciellt – eftersom advokaterna på annat ställe här i dag skall diskutera ekonomisk brottslighet – justitiekammarens betänkande 1980/81:21. Han sade på en direkt fråga att han ansåg att om socialdemokraternas ändringsförslag, såsom de har framlagts i reservationerna som är fogade till utskottets betänkande, går igenom får vi betydligt bättre möjligheter att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten än vi har i dag.

Jag tror att det är riktigt att nämna detta betänkande. Det kan närmast – utförligt och detaljrikt som det är utformat – betraktas som ett nära nog historiskt kompendium. Det kommer att användas som diskussionsunderlag

och faktabank på kurser och konferenser för jurister, kriminologer och ansvariga för samhällsplaneringen, och dess aktualitet kommer – tyvärr, måste man tillfoga – att vara ganska länge. Vi kan knappast förvänta oss mindre förhållningstaktik och större handlingskraft av den mittenregering, vars sammansättning vi får besked om i morgon.

Herr talman! Utskottsbetänkandet borde också studeras av den stora allmänhet som med rätta har upprörts och upprörs av tidnings- och radioserier om hur tiotals miljarder kronor varje år undandras den svenska ekonomin och skattebetalarnas gemensamma samhällspott genom sinnrika och svekliga förfaranden av människor, som inte känner till innebörden av ordet solidaritet, som skrattar i mjugg åt det för oss andra självklara kravet på laglydnad och som bara har som riktpunkt att sko sig själva eller sitt företag.

Som vi påpekar i vår reservation 1 har den ekonomiska kriminaliteten i vårt land en mycket stor omfattning, och skadeverkningarna för samhället är betydande. Snittbilder ur verkligheten, som Aftonbladets serie och radions följetong förra sommaren om hur man kan gå till väga – och hur man går till väga – för att undandra sig de lagliga konsekvenserna av upprörande illojala och fiffliga manövrer, trots att myndigheterna så småningom fått hela bilden klar för sig, har väckt en våg av indignation. Låt oss hoppas att justitieukskottets betänkande också kan göra det!

Det lämnar nämligen besked om hur långt vi här i landet nått – eller snarare hur långt vi inte nått – i kampen mot den ekonomiska brottsligheten och hur liten den politiska viljan hos den borgerliga riksdagsmajoriteten är att komma till rätta med den kriminalitet som utgör ett av vår tids största problem, inte bara på det kriminalpolitiska området utan också på samhällsekonomin område.

Vi socialdemokrater har år efter år här i riksdagen hävdad att det är ytterst angeläget att samhället sätter in kraftfulla åtgärder på en rad områden för att motverka den ekonomiska kriminaliteten. Våra motioner har avslagits, och vi har fått undanlidande svar på våra interpellationer från de statsråd som då var i ansvarig ställning. Också vår stora partimotion, där vi på bred front angriper problemen och föreslår kraftfulla åtgärder, har nu efter nära ett och ett halvt års remissförfaranden och diskussioner inom utskottet avslagits på 15 skilda punkter. Arne Nygren och Hans Pettersson, liksom förespråkare för enskilda socialdemokratiska motionskrav, kommer längre fram i debatten att närmare redogöra för vad vi anser vara de enda möjliga vägarna att komma till rätta med den ekonomiska kriminaliteten.

Herr talman! Vad jag inledningsvis vill slå fast är vår lika bestämda som dokumenterade åsikt att de borgerliga regeringarna, liksom riksdagsmajoriteten, gravt har försummat att vidta tillräckligt energiska och långtgående åtgärder för att ens i den yttersta omkretsen motverka eller förhindra olika former av kriminell organiserad näringsverksamhet eller skatteflykt. Enligt utskottsmajoritetens förmenande har allt som bör åtgärdas också blivit åtgärdat, och på de områden där inga initiativ tagits är ingrepp omöjliga på grund av hänsyn till rättssäkerheten. Av allt att döma kommer detta också

om några timmar att bli riksdagens slutsats.

Jag tror att en bred allmänhet kommer att bli både förvånad och indignerad över detta. Jag tror också att det finns många väljare inom det borgerliga blocket som inte heller kommer att förstå riksdagens handlingsförlamning. Därför är det viktigt att här, liksom på andra viktiga samhällsavsnitt, trycka starkt på att det är med en enda rösts övervikt som *besluten här i riksdagen fattas*.

Vi har, herr talman, med andra ord två nära nog jämnstarka block, som ser helt annorlunda på problemen och möjligheterna att ta nödvändiga krafttag. En enda borgerlig röst inom finansutskottet, liksom inom fullmäktige i riksbanken, har exempelvis lett fram till majoritetsslutsatsen att riksbankens nuvarande resurser är tillräckliga för att man skall kunna utöva den valutakontroll som behövs, trots att rikspolisstyrelsen med sin kvalificerade kännedom om problemen säger: "Kriminella valutatransaktioner har mer och mer kommit att spela en viktig roll vid ekonomisk kriminalitet."

Rikspolisstyrelsen delar med andra ord vår uppfattning att förbättrade kontrollmetoder och kartläggning av olika utlandstransaktioner på valutaområdet snarast bör komma till stånd.

En stark minoritet, med en röst för litet, inom närings- och arbetsmarknadsutskottet anser att staten bör kunna uppställa sådana villkor för lån och bidrag från staten till näringslivet att den får all den insyn som är *nödvändig i det understödda företagens verksamhet*. Vi vet – vi har många exempel på det – vad frånvaron av dessa villkor har inneburit. Hade den regel som vi vill föreslå varit i kraft i dag, hade många tragiska lokaliseringståtgärder kunnat undvikas och många kommuner sluppit stå inför den katastrof som det innebär att förhoppningarna om ändrade villkor för en orts utvecklingsmöjligheter och arbetsgarantier åt befolkningen plötsligt och brutalt grusas. Detta gäller självfallet också för de anställda inom företagen – här kommer individen ohjälpligt i kläm.

När det gäller den grå arbetskraften kräver vi socialdemokrater, liksom en stark socialdemokratisk minoritet inom skatteutskottet, att sådana företag som anlitar entreprenörer och som tjänat pengar på s. k. grå arbetskraft i sista hand bör göras ansvariga för att skatt och sociala avgifter betalas för entreprenörernas anställda. Våra tankegångar möts med halvhjärtade instämmanden och hänvisning till att en proposition skall föreläggas riksdagen i år. Vi har inga större förhoppningar om att denna proposition – när den kommer – radikalt kommer att gripa sig an problemen. Sedan det kommit en departementspromemoria, som givetvis med lättnad omnämns i majoritetsskrivningen och som – också givetvis – inte mynnar ut i något slutligt ställningstagande, har en rad myndigheter, bl. a. riksskatteverket, påpekat att omfattningen av systemet med grå arbetskraft har ökat.

Men utskottsmajoriteten yrkar avslag på vår motion och hänvisar till att saken är föremål för beredning inom regeringskansliet.

Formellt parlamentariskt brukar vi acceptera detta förhållande. Vi har inte heller något särskilt yrkande, men vi har reserverat oss på punkten grå

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

arbetskraft mot förhållandet att en departementspromemoria lades fram redan 1976 och att vi nu – och det är hela fem år senare – fortfarande inte har sett till något regeringsinitiativ. Med tanke på sakens vikt anser vi att det dröjsmål som föreligger är – för att uttrycka det milt – högst otillfredsställande och att det aviserade förslaget inte får fördröjas ytterligare.

Det går att dra fram exempel på exempel som visar på *vår iver* att med de medel som är tillgängliga försöka komma till rätta med de komplicerade och svåråtkomliga komplex som ligger bakom den ekonomiska brottsligheten och det borgerliga blockets förhållningstaktik. Åsikterna skiljer sig tydligen inte enbart efter sakförhållanden utan också efter partitillhörighet inom de många utskott som fått vår motion på remiss. Näringsutskottet är klivet i bedömningen av vårt förslag att näringsförbud som sanktion mot ekonomisk brottslighet bör tas upp också i andra fall än vid konkursmissbruk och att etableringskontroll bör införas bl. a. för bilverkstäder och för hotell- och restaurangbranschen – områden där vi ofta träffar på exempel på den ekonomiska brottsligheten.

Jag tror, herr talman, att dessa påpekanden är nödvändiga – kanske inte för kammarens ledamöter men väl för de många som i en eller annan form kommer att möta omdömena i justitieutskottets betänkande och frestas tro att majoriteten av svenska rikspolitiker anser att vi inte kan vidta några nya och kraftfulla åtgärder.

Majoriteten anser uppenbarligen detta, och det får den så småningom i allmänna vals fördiskussioner närmare utveckla och stå i ansvar för. Eller – man kan ställa sig den frågan – talar majoriteten med kliven tunga?

Första testen på redobogenheten hos centern och folkpartiet att stå fast vid den träffade skatteöverenskommelsen mellan mittenpartierna och socialdemokrater kom just i det sammanhang då vi inom justitieutskottet skulle justera det betänkande som vi just nu diskuterar.

Centern och folkpartiets representanter inom utskottet står – det framgår av betänkandet – fast vid slutsatsen att ingenting mer än vad den borgerliga regeringen eller de borgerliga regeringarna hittills kunnat åstadkomma kan göras mot den ekonomiska kriminaliteten.

I överenskommelsen, som slöts den 24 april och sedan bekräftats – dramatiskt nog genom den senaste men säkert inte sista regeringsombildningen – heter det nämligen som femte och sista punkt:

Kampen mot skattefusk och skatteflykt bör fortsätta och intensifieras. Förslag i detta syfte kommer successivt att framläggas.

Den här nykomna uppslutningen på ett område som vi inom socialdemokratin prioriterat är glädjande. Vi hoppas att andra utskott, bl. a. skatteutskottet, lägger märke till punkt fem i överenskommelsen mellan mittenpartierna och socialdemokraterna.

Men man kan fråga sig hur stor viljan är att fullfölja den ingångna överenskommelsen. Vi har verkligen anledning att ställa den frågan från vårt håll, eftersom ingen centerpartist och ingen folkpartist vid slutjusteringen av justitieutskottets betänkande – det var den 28 april, alltså fyra dagar efter det att överenskommelsen ingåtts – gjorde några som helst ansatser till att ändra

majoritetsskrivningen just när det gäller skattefusk och skatteflykt.

Även om det tar litet tid, ber jag att få citera majoritetsskrivningen när det gäller skatteflykt och skattefusk. Den är ytterst intressant.

”I fråga om lagstiftningsåtgärder på skatteområdet vill utskottet särskilt peka på bevissäkringslagen, betalningssäkringslagen och lagen om skatteflykt. Denna lagstiftning innebär utan tvivel att verksamma medel har åstadkommit för att tillgodose statens fiskaliska intressen, och den utgör enligt utskottets mening” – här ber jag särskilt att få stryka under fortsättningen – ”*framträdande exempel på statsmakternas åtgärder mot skatteundandragande och andra illojala förfaranden och därmed ett instrument i kampen mot den ekonomiska brottsligheten*. Samtidigt som detta konstateras kan emellertid inte bortses från att de instrument som sålunda tillskapats både i den allmänna debatten och i mera fackbetonade sammanhang har diskuterats bl. a. från rättssäkerhetssynpunkt. Enligt utskottets mening har angelägenheten av att effektivisera samhällets insatser mot förfaranden av det slag det här är fråga om tvingat fram ett regelsystem som ligger invid gränsen till vad som kan anses vara godtagbart.”

Skall vi i dag få uppleva att mittenpartiernas ledamöter i kammaren står fast vid den ursprungliga skrivningen och därmed följer utskottsmajoritetens skrivning, som faktiskt går stick i stäv mot syftet och intentionerna att intensifiera kampen mot skattefusk och skatteflykt?

Kan vi lita på centern och folkpartiet? Jag tycker vi har anledning att ställa den frågan.

När det gäller den ekonomiska kriminaliteten är vi socialdemokrater inte säkra. Men, herr talman, vi kommer att fortsätta kampen mot en kriminalitet som medför stora ekonomiska förluster för det allmänna, och därmed ytterst för medborgarna, och som medför indirekta skador genom att bryta ned solidariteten i samhället. Vi är beredda att med kraft angripa den ekonomiska brottsligheten i alla dess former.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga till betänkandet fogade reservationer.

Anf. 2 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Begreppet ekonomisk brottslighet ges många olika innehåll. Jag tror det är viktigt att redan från början klara ut vad som är ekonomisk brottslighet. Vad är det som är orsaken och drivkraften till den? Vilka krafter ligger bakom?

Utskottet ger begreppet en något mer avgränsad mening än vad som i folkmening avses med ekonomisk brottslighet. För att ett förfarande skall betraktas som ekonomiskt brott skall det enligt utskottet röra sig om sådan kriminalitet som har ekonomisk vinning som direkt motiv, men brottet skall också ha en kontinuerlig karaktär och bedrivs på ett systematiskt sätt samt förövas inom ramen för näringsverksamhet.

Vad är då i vidare mening ekonomisk brottslighet? Är det när en näringsidkare medvetet underlåter att redovisa moms och källskatter, även om detta inte underlåts kontinuerligt eller systematiskt? Eller måste

förfarandet, för att uppfylla utskottets kriterier, vara satt i system?

Om denna näringsidkare medvetet satsar *en gång utan systematisering* men i avsikt att skaffa sig ekonomisk vinning, är det då inte att betrakta som ekonomiskt brott? Eller är det ekonomiska brott när två byggjobbare inom olika yrken fixar i varandras radhus, och det kanske sker flera gånger?

Eller är det ekonomisk brottslighet när BT Kemi gång efter annan gräver ner gifttunnor i marken för att slippa kostnaderna för destruktion? Eller är det bara när typer å la Mr. X gång efter annan tillåts att fortsätta sin skojarverksamhet och när samhällsbyråkratin inte kommer åt honom därför att hela kedjan av domstolar måste passeras för det första brottet innan de övriga brotten kan tas upp till prövning? När sedan väl 20 år har gått och maskineriet har gjort sitt är han inte längre lika intressant – antingen på grund av att han finns i Schweiz eller liknande "paradis" eller på grund av att brottet är preskriberat.

En definition på ekonomisk brottslighet som borde vara gemensam, åtminstone för arbetarrörelsen, skulle i stället kunna se ut så här: Ekonomisk brottslighet är all sådan brottslighet som riktar sig mot arbetarklassens objektiva intressen, dvs. sådan verksamhet som skadar folkflertalets intressen när det gäller omfördelningen i samhället, som skadar solidaritetsintresset genom sin destruktivitet m. m.

Att de borgerliga partierna inte vill ställa upp på en sådan formulering kan möjligen anses förståeligt, för dessa har aldrig och kommer aldrig att verka för ett samhälle i arbetarklassens hand. Men det beklagliga är ju att inte heller socialdemokraterna har verkat efter denna linje. Det framstår i all sin prydno när man granskar vad som gjorts under alla de år som socialdemokraterna satt i regeringsställning. Det är ändå i huvudsak deras lagförslag, som nu kritiseras och används av dem som jagar ekonomisk brottslighet. Det är först efter det att borgarna tog regeringsmakten som eftertankens kranke blekhet har börjat göra sig gällande. Men det är bra, bara det blir en riktig fortsättning.

De beräkningar som nu finns beträffande omfattningen av den ekonomiska brottsligheten talar om att den utgör ca 10 % av den redovisade bruttonationalprodukten, vilket skulle motsvara ca 40 miljarder kronor. Tendensen är dessutom tilltagande, och det finns inget som talar för att denna trend skulle brytas. Tvärtom tillåts den ekonomiska brottsligheten florera fritt och ohejdat, och vi har den ekonomiska brottslighet som följer av det ekonomiska system vi har. Få länder i världen är så lämpliga som Sverige för just ekonomisk brottslighet.

Vilka krafter är det då som tillåts florera? Ja, inte är det krafter som har anknytning till arbetarklassen och dess organisationer, även om det i viss borgerlig press förefaller så. Det är krafter som är förbundna med det system som de borgerliga partierna så intensivt försvarar och slåss för. Det stora problemet är inte de små svartjobben utan kvitton för att få exempelvis ett kök målat, som moderaterna så ofta tar fram i de här debatterna. Nej, det stora problemet är de som fördärvar miljön därför att det är lönsamt. Det är de som genom näringsfrihet lurar samhället på moms, preliminärskatter och

arbetsgivaravgifter i konkurs efter konkurs. Det är de som köper upp fastigheter och tar ut för höga hyror av hyresgästerna. Det är de som genom valutahandel kan överföra mängder med kapital till dotterföretag i andra länder, därför att sekretesslagen lägger hinder i vägen för riksbankens och polisens samarbete. Det är kort sagt de krafter som på ett eller annat sätt är llerade med storkapitalet och därmed förbundna partier.

De borgerliga partierna och den borgerliga staten, som påstår sig slå vakt om den s. k. fria företagsamheten, visar en påfallande tvetydighet och handfallenhet inför den ekonomiska brottsligheten. Skatte- och kapitalflykt försvaras med hänvisning till kapitalets frihet. Den ena myndigheten angriper den andra myndigheten, som söker sätta kampen mot ekonomisk brottslighet i första rummet. Så gjorde justitiekanslern, och på så vis döljs rötan i ett ekonomiskt system, där legal och illegal affärsverksamhet i många fall flyter samman.

Kampen mot den organiserade och ekonomiska brottsligheten är därför en principfråga för arbetarrörelsen i dess helhet.

Brottsförebyggande rådet – BRÅ – har under årens lopp kommit med en hel del förslag till åtgärder, som i viss mån skulle angripa denna verksamhet. Men de olika borgerliga regeringarna har alla visat lika stor kallsinnighet när det gäller att genomföra dessa förslag. De har också genom sina representanter redan i BRÅ urvattnat utredningsförslagen, innan dessa gått vidare till regeringen.

De förslag till skatteflyktsklausul och lag om konkurskarantän som regeringen lagt fram och som riksdagen antagit är enligt expertis ett slag i luften i kampen mot de ekonomiska brotten. Så är även vpk:s bedömning.

I motion 1864 föreslår vi ett åtgärdsprogram om skärpta åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Detta åtgärdsprogram utgår av naturliga skäl från vår analys av samhället och innebörden i vad som egentligen borde betecknas som ekonomiska brott. Vi menar att åtgärdsprogrammet bör omfatta bl. a. följande:

- lagstiftning om etableringskontroll,
- skärpning av konkurslagen,
- skärpta åtgärder mot kapitalflykt ur landet,
- skärpta åtgärder mot skattefusk och skatteflykt,
- ökade resurser för uppdragande och bekämpande av ekonomisk brottslighet.

- ökade resurser för indrivning av obetalda skatter från företag,
- åtgärder mot medveten förhalning av skatteprocesser,
- bestämmelser om att endast företag som fullgör sina skyldigheter gentemot samhället anlitas av staten, kommuner och landsting,
- skärpta bestämmelser när det gäller skattskrivning utomlands,
- en lagstiftning som angriper den grå arbetsmarknaden samt
- en fullständig genomgång av BRÅ:s olika förslag till bekämpande av den ekonomiska brottsligheten på alla områden.

Men när vi diskuterar ekonomisk brottslighet får vi inte heller glömma bort

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

dem i samhället som på ett annat mer eller mindre legalt sätt undandrar sig sin del av samhällsansvaret. Jag tänker på alla dem som har höga bruttoinkomster och som genom att maximalt utnyttja skattesystemets labrynter skapar sig obeskattade inkomster. Det kan inte heller vara annat än till skada för arbetarklassen och folkflertalet att vissa människor, med hjälp av s. k. skatteplanerare, tillåts minska sina bruttoinkomster med hela och/eller halva miljoner kronor. Dessa, många gånger väl sedda och etablerade människor, betalar oftast mindre i skatt än arbetare och tjänstemän men lever likväl i en lyx och ett överflöd som inte är av denna världen. Inte så sällan är de nolltaxerare.

Det är ofta så att dessa skattehajar, som på det sättet kan utnyttja skattesystemet till bristningsgränsen, betecknas som smarta. Även detta tilltar starkt och utgör naturligtvis för oss kommunister en fläck i det solidaritetstänkande för utjämning som skattesystemet måste innehålla. Att sedan partier här i riksdagen vill att denna form av skattesmitning fortfarande skall vara legal är anmärkningsvärt. Det finns t. o. m. de som hävdar att denna grupp skall ges ytterligare förmåner och privilegier.

Låt mig, innan jag går in på de olika sakområdena, konstatera att dagens debatt borde ha kombinerats med en debatt med anledning av betänkanden från andra utskott, nämligen från skatteutskottet angående förstärkningar av skattekontrollen och från näringsutskottet angående etableringskontrollen m. m.

Ty det första man bör göra när det gäller att angripa den ekonomiska brottsligheten är att angripa det system som den verkar i. Här gäller fullt naturligt att inskränkningar görs i det som dagligen i borgerligt tal kallas fri företagsamhet. Att borgerligheten är motståndare till etableringskontroll har ju klart framgått vid olika tillfällen, inte minst vid debatter här i kammaren. Men att vara motståndare till etableringskontroll innebär också att man ställer upp på samma sida som den etablerade ekonomiska brottsligheten.

Detta visas ju inte minst i vad som anses vara grundtanken i aktiebolagsformen, nämligen det begränsade betalningsansvaret. Av detta kommer det sig att det lönar sig att skaffa ett bolag och sedan använda det för just ekonomiska brott. De verkliga hajarna har inte bara ett bolag utan många, som de dribblar med och mellan till dess att den förhållandevis tröga rättsmaskinen har hunnit upp ett fall. Då är det dags att börja på ny kula. Betalningsansvaret faller inte på personen utan endast på bolaget. Dessa s. k. aktieägare skulle till viss del kunna stoppas genom just inskränkningar i rätten att bilda företag. Det är inte så att seriös verksamhet skulle bli lidande, utan tvärtom skulle en sådan kontroll medföra att de företag som sköter sina åligganden gentemot samhället inte på samma sätt som nu kan utkonkurreras av dem som smiter från notan.

Det finns alltför många talande exempel på denna form av verksamhet för att jag här och nu skall behöva dra fram sådana exempel. Etableringskontroll är ett instrument som är till för att tjäna samhället och skydda samhällsmedborgarna och bör därför införas.

Vidare bör lagstiftningen om näringsförbud kraftigt skärpas. Som jag tidigare nämnde antog riksdagen, på regeringens förslag, förra året en lag om konkurskarantän. Denna lagstiftning är dock så pass svag att den definitivt inte tjänar det preventiva syfte som den avsåg att tjäna. Den är så svag att den nästan inte är tillämpbar i praktiken. Från vpk:s sida hävdade vi att det skulle inträda ett automatiskt näringsförbud vid upprepade konkurser. Det förslaget gick både borgare och socialdemokrater emot. Vi vill i detta sammanhang i långt större utsträckning än vad som f. n. är fallet kriminalisera också förberedelser till konkursbrottslighet.

Ansvarsgenombrott för styrelseledamöter eller ägare i fåmansbolag bör också underlättas. Vi menar att här bör också frågan om en höjning av aktiekapitalet föras in. Genom en avsevärd höjning av aktiekapitalet skulle vissa sådana bolagsbildningar som nu återfinns i brottsregistren kunna elimineras. I början på 1970-talet fattade riksdagen beslut om en höjning av aktiekapitalet från 5 000 till 50 000 kr. I dag kan konstateras att detta är ett för lågt belopp. Vänsterpartiet kommunisterna föreslår därför att minimibeloppet ytterligare höjs. I det förslaget instämmer också BRÅ i sitt remissvar med anledning av motionen. För att motsvara vad 50 000 kr. var 1973, då beslutet skulle börja gälla, borde minimibeloppet nu ligga på något över 100 000 kr.

En nu vanlig karakterisering av ekonomisk brottslighet är att någon etablerar s. k. näringsverksamhet utan att anmäla denna för registrering. Härigenom underlåter han att anmäla sin skyldighet att betala mervärdeskatt och att inleverera s. k. B-skatt eller preliminärskatt och arbetsgivaravgifter. Naturligtvis betalar inte sedan denne näringsidkare vare sig moms, arbetsgivaravgifter eller andra upplupna skatter. På detta sätt skaffar han sig inte bara krediter på det allmännas bekostnad, utan han skaffar sig också konkurrensfördelar. När så skulderna vuxit rörelsen över huvudet eller senast när myndigheterna "hunnit i kapp" är det dags att slå vantarna i bordet. Den störste fordringsägaren vid sådana konkurser är ofta staten.

Men givetvis drabbas också de anställda vid dessa typer av brott. Ofta har, som jag tidigare sade, inte preliminärskatten levererats in, och detta kan för en anställd innebära att han drabbas dubbelt. Även de fackliga rättigheterna sätts åt sidan i dessa fall och också som regel de olika föreskrifterna i arbetsmiljölagen m. m. Denna typ av näringsverksamhet har enligt uppgift blivit alltmer avancerad. Inom vissa branscher byggs det upp hela koncerner av dylika företag.

Det är därför nödvändigt att även på detta område skärpa registrerings-skyldigheten men att framför allt straffsanktionera underlåtenhet att registrera verksamheten. I dag förekommer ingen som helst straffsanktion för den som inte registrerar sin verksamhet. Här bör också fackföreningen kunna spela en aktiv roll. Genom sin omfattande verksamhet är det oftast facket som har de bästa kunskaperna om denna typ av företag. I stället för att försämra paragrafen om fackets vetorätt vid entreprenader, som de borgerliga vill göra, måste denna vetorätt utökas.

Även myndigheterna måste ges ökade resurser för att övervaka att skatt

inbetalas. Detta gäller inte minst kronofogdemyndigheterna. Enligt tillgängliga uppgifter är statens kvarskattekrav f. n. på ca 7 miljarder kronor. Huvudparten av dessa uteliggande miljarder, eller närmare bestämt 5,5 miljarder kronor, svarar endast 10 % av gäldenärerna för. Det fordras alltså både en resursförstärkning och ett beslut om att inrikta verksamheten på just dessa 10 % av gäldenärerna. Men detta har regeringen inte velat göra. Den har skylt på det samhällsekonomiska läget och att detta inte medger en ökning av resurserna för skattekontroll. Detta är givetvis bara ett svepskäl. I verkligheten skulle en sådan satsning medföra att mer pengar kom in till statskassan än vad som gick ut i form av löner, omkostnader m. m. Den borgerliga ideologin har tydligen i stället satt stopp för att skapa en effektiv indrivning av de beslutade skatterna.

Valutatransaktionerna är också en av de grenar som ligger inom den ekonomiska brottslighetens ram. Nu har vpk krävt skärpning av valutautförelsen men också anfört att en samverkan måste till mellan olika myndigheter. Sekretesslagen har bl. a. genom sin senaste konstruktion satt ytterligare begränsningar för ett sådant nödvändigt samarbete. Samma sak gäller riksbankens möjligheter att genomföra rutinmässiga revisioner hos företag eller enskilda.

Herr talman! Alltför många företag som inte fullföljer sina åligganden ges fortfarande entreprenaduppdrag åt kommuner, landsting och stat. Det finns kommuner som har börjat gripa sig an dessa mer eller mindre skumma entreprenörer, men borgerliga politiker förfasar sig även i det här sammanhanget och hävdar att detta är att göra ingrepp mot den s. k. fria företagsamheten, den fria konkurrensen. Denna liberala filosofi är för länge sedan passerad – inte genom samhällseliga ingrepp utan genom den koncentration av kapital som ägt rum i det kapitalistiska samhället. Storfinansien har genom företag och karteller långt tidigare satt stopp för denna s. k. fria konkurrens.

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår att en lagstiftning kommer till stånd som utestänger just den här typen av företag eller näringsidkare, som inte fullgör sina skyldigheter och inte heller kan komma i fråga när det gäller entreprenader åt samhället.

Vi har tidigare behandlat frågan om skatteflyktsklausul. Det förslag som lades fram för regeringen 1975 från en arbetsgrupp har av den borgerliga regeringen inte bara förhalats utan också kraftigt urvattnats. När så riksdagen blev förelagd ett förslag till skatteflyktsklausul efter många års frågande efter densamma kom det att visa sig att det förslaget var ett slag i luften. Det förslag till lagstiftning mot skatteflykt som då förelades riksdagen innehöll inte, som vanliga propositioner och förslag på sådana här områden brukar göra, uppgift om vad som icke är tillåtet. I stället utformades propositionen på ett sådant sätt att den för s. k. skatteplanerande jurister och andra blev en uppslagsbok för hur man skall bete sig och göra kringgående transaktioner för att undvika att komma in under lagen om skatteflykt.

Herr talman! Det finns många fler exempel som skulle kunna tas upp i den här debatten, men jag skall begränsa mig till vad jag nu har anfört. Jag vill med detta yrka bifall till de vpk-motioner som behandlas i betänkandet.

Anf. 3 ÅKE POLSTAM (c):

Herr talman! Det vi nu debatterar är framför allt den stora socialdemokratiska motionen från förra året om ekonomisk brottslighet och vad vi skall kunna göra för att bekämpa sådan brottslighet. Betänkandet är ett tjockt aktstycke mot bakgrund av att det från början egentligen rörde sig om en enda motion – låt vara en partimotion om en allvarlig företeelse i vårt samhälle. Betänkandet omfattar närmare 250 sidor. Det är ovanligt när det gäller en motion väckt under den allmänna motionstiden.

Den ekonomiska brottsligheten har ökat märkbart även i vårt land, och den är odiskutabelt ett stort samhällsproblem. Samhället har också reagerat på olika sätt för att komma till rätta med problemet. Det dröjde emellertid innan arbetet tog ordentlig fart. Berörda instanser föreföll länge tveksamma inför utvecklingen, och förmodligen fanns det de som trodde att den var av övergående art. Men år 1973 tillkom Brottsförebyggande rådet eller, som vi numera ofta säger, BRÅ, för att bl. a. samordna samhällets olika insatser mot den ökade brottsligheten. Sedan gick det till 1976–1977, då rikspolisstyrelsens arbetsgrupp mot organiserad och ekonomisk brottslighet – den kallades AMOB – presenterade sin utredning.

Rikspolisstyrelsen är en av de myndigheter som har huvudansvaret för kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Det var naturligt att just rikspolisstyrelsen tog initiativet till utredningen, som gjordes i samarbete med kriminologisk expertis, riksbanken och riksskatteverket och framför allt i samarbete med de lokala polisdistrikten. Man riktade in sig inte bara på den traditionella brottsligheten utan främst på ekonomisk brottslighet och narkotikabrottslighet med följbrottslighet. Man riktade även in sig på verksamheter, som bygger på i och för sig lagliga förehavanden men som ändå av olika anledningar inte anses försvarbara, eftersom de drabbar eller kan drabba andra människor på ena eller andra sättet. Om man hårdrar skattelagstiftningen blir ofta effekten osund, och materiellt drabbar det också svagare grupper i samhället.

Den här utvecklingen och AMOB-utredningen resulterade i uppdraget till BRÅ att närmare överväga frågorna angående former och riktlinjer för en sådan övergripande granskning av berörd lagstiftning som rikspolisstyrelsen förordat.

Före den icke-socialistiska regeringens tillkomst hade den tilltagande ekonomiska brottsligheten ännu inte blivit föremål för speciell uppmärksamhet i regeringens kansli. Efter AMOB-utredningen 1977 tog den nya regeringen på allvar upp problemen med den organiserade och ekonomiska brottsligheten. Det arbetet har genom BRÅ:s verksamhet resulterat i många och värdefulla utredningsresultat, som genom den sedvanliga berednings- och lagstiftningsprocessen tyvärr tagit litet tid att omsätta i konkreta åtgärder och lagförslag. Jag beklagar tidsåtgången, men ingen kan kritisera viljan och

ambitionerna att konkret komma till rätta med de här brotten. En hel del har i alla fall gjorts, även om ytterligare insatser återstår.

Mycket av det som har gjorts är redovisat i betänkandet, andra åtgärder befinner sig på beredningsstadiet eller är under utredning.

Sådan var också situationen i januari 1980, då huvudmotionen i det här betänkandet inlämnades, även om ytterligare åtgärder har vidtagits under den tid – närmare ett och ett halvt år – som motionen har varit föremål för beredning i riksdagen. Bl. a. har det varit en omfattande remissomgång. Mot den här verkligheten kan det tyckas att det var onödigt att lägga fram den här motionen, men jag vill inte se det så. Tack vare motionen har vi nu också fått den här remissbehandlingen, och därmed har vi skapat ett brett och aktuellt underlag för ett fortsatt arbete i kampen mot den här brottsligheten.

Det kan givetvis tyckas negativt att avslå motionskrav, men ett avslag på en motion är inte alltid så kallsinnigt som det kan förefalla den oinvidge. Så är det även i det här fallet. Frågorna är under beredning eller utredning och således ännu inte helt färdiga för beslut. Vi måste med andra ord avvakta färdiga förslag i form av propositioner till riksdagen. Så var det på de socialdemokratiska regeringarnas tid och så blir det i fortsättningen. Från socialdemokratiskt håll krävde man den formen av rättssäkerhet, och den tycker jag att vi skall fortsätta att kräva. Vi är kanske positiva till många motionsförslag men vill avvakta sedvanlig beredning innan beslut tas.

Jag behöver inte ta upp tiden med att närmare presentera de åtgärder och personalförstärkningar eller omprioriteringar som har gjorts bl. a. inom polisen i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Det står att läsa i betänkandet och kommer av allt att döma även att beröras av andra ledamöter under debattens gång.

Jag skall nu övergå till några av punkterna i betänkandet. Övriga punkter kommer att tas upp av utskottskollegerna Björn Körlof och Bonnie Bernström. Vi har inom utskottsmajoriteten kommit överens om att dela upp debatten något.

När det gäller reservation 2, angående valutakontrollen, är det knappast någon skillnad alls mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Majoriteten är också angelägen om att valutabrottsligheten förebyggs och beivras, eftersom valutatransaktioner av olika slag säkert spelar en stor roll vid ekonomisk brottslighet. Tyvärr är den brottsligheten svår att upptäcka även med stora kontrollinsatser, och det beror till en del på att hänsyn till den legala valutatrafiken måste tas på ett sådant sätt att denna inte störs i onödan. Men utskottsmajoriteten säger att det är viktigt att berörda myndigheter samordnar sina insatser på det här området och framför allt samarbetar. Här kommer också BRÅ:s arbete in i bilden och regeringens uppdrag till BRÅ att granska bestämmelserna om informationsutbyte och anmälningsskyldighet mellan myndigheterna. BRÅ skall också föreslå lagstiftningsåtgärder, och det är ju precis vad som yrkas i reservation 2.

Valutaregleringen och valutalagstiftningen ses också över av valutakommittén, och i avvaktan på ett betänkande brukar vi här i riksdagen inte gå händelserna i förväg.

När det gäller reservation 3 om kontrollen av företag som får statligt stöd förefaller utskottsmajoritetens och reservanternas synpunkter också sammanfalla i stora drag. Givetvis kan inte heller utskottsmajoriteten acceptera att missbruk av statligt stöd till företag sker. Men regler finns redan och skall tillämpas, vilket också reservanterna säger. Redan nu kan staten utse representant i stödföretagets styrelse eller revisor i företaget och på den vägen utöva en nog så effektiv kontroll. Utskottsmajoriteten pekar liksom arbetsmarknadsutskottet på ett sätt att ytterligare förbättra kontrollen av stödföretagen genom att myndigheterna avdelar mera resurser för företagskontrollen.

Utskottet utgår också från och kräver därmed att regeringen och myndigheterna är uppmärksamma på de här frågorna och utnyttjar de möjligheter som redan finns att skapa en förstärkt kontroll. Därför finns det inte någon anledning att på annat sätt *nu* ingripa i frågan.

Företagsrevisorernas ställning och uppgifter har redan varit föremål för stor uppmärksamhet i riksdagen, senast i samband med att ny handelsbolagslag och ändringar i bl. a. aktiebolagslagen beslutades, ändringar som skall träda i kraft den 1 juli i år. Alla de av reservanterna påtalade olägenheterna med nuvarande förhållanden är redan utredda och åtgärder beslutade, och reformerna träder således snart i kraft.

Det gäller sedan att lagstiftningen efterlevs. Utskottsmajoriteten hänvisar till vad lagutskottet anförde vid förra behandlingen, nämligen att revisors skyldigheter och befogenheter att kontrollera ett företags verksamhet redan är mycket stora och att den i ärendet tillstyrkta utvidgningen av revisors uppgiftsskyldighet också bidrar till en ökad öppenhet i de här sammanhangen. Lagutskottet ansåg att någon ytterligare översyn av företagsrevisionen inte behövdes, och det instämde riksdagen i. Även nu har lagutskottet samma uppfattning, och det har också majoriteten i justitieutskottet.

Ansvarsgenombrottet är ett ganska besvärligt kapitel när det gäller juridiska personers skulder. Det finns regler för detta i aktiebolagslagen. Principen är att fordringsägare skall få betalning ur bolagets tillgångar och inte av enskilda delägare eller fysiska personer. Bolagsförmögenhet skall skapas och skall också bevaras under bolagets verksamhetstid som ett skydd för fordringsägare eller borgenärer.

Detta är en grundläggande princip i aktiebolagsrätten, och den anses som en förutsättning för den industriella och merkantila utvecklingen i vårt land. Den principen är väl ändå ingen ute efter att rubba nu.

Det finns således ett skydd för företagare att inte personligen behöva svara för företagets skulder, men det skyddet har inte hur lång räckvidd som helst. När det gäller inbetalning av olika slag av skatter t. ex., går ansvaret över även till enskilda ägare, som då solidariskt med företaget får svara för skulderna. På samma sätt är det när företaget missköts och fordringsägares intressen klart och illojalt har åsidosatts.

Utskottsmajoriteten är inte nu beredd att utan starka skäl urholka principen om betalningsansvar, när det ändå finns så pass klara regler även när det gäller det här ansvarsgenombrottet. Sådana starka skäl har knappast

förelagts av reservanterna.

Så några ord till Lisa Mattson. Hon började med att tala om radioekots inslag i morse, och jag hörde också det. På fråga av intervjuaren svarade åklagaren i Norrtälje inte "betydligt bättre möjligheter", men han trodde att det möjligen skulle kunna bli bättre möjligheter om riksdagen följer reservanternas förslag. Jag vill inte bestrida att det kan bli på det sättet, och vi kan komma i det läget att vi i vissa fall kommer att besluta i enlighet med de förslag som finns i reservationerna. Det är bara det att de är inte färdiga ännu för beslut. Och "betydligt bättre möjligheter" sade han inte, vad jag kunde höra.

Lisa Mattson sade att betänkandet är bra, och det har jag redan instämt i. Däremot är jag litet bekymrad när jag hör Lisa Mattson säga att viljan är liten hos borgarna. Dels har jag redovisat en hel del, dels kan man återopa utskottsmajoritetens betänkande som klart visar att viljan inte alls är så liten. Den är i stället betydande. Vi är väl överens om att vi måste arbeta hårt för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten, men jag tror att det ändå blir väldigt svårt. Vi måste säkerligen verka gemensamt, om vi skall kunna komma någonstans.

När Lisa Mattson säger att regeringen har grovt underlåtit att göra någonting skär det otroligt i mina öron med hänsyn till vad jag redan har redovisat om hur vi satte i gång med det här arbetet 1976/77 och hur litet som egentligen hade gjorts dessförinnan. Jag anklagar inte socialdemokraterna för att de inte hade gjort så mycket före 1976, för det var säkerligen många som hade ansvaret för detta, och vi blev mer eller mindre tagna på sängen. Men sedan vi börjat det här arbetet har det verkligen varit effektivt, och jag vågar påstå att ingen har gjort mera än vad regeringarna har gjort efter 1976.

Lisa Mattson citerade från s. 83 i betänkandet. Jag kan inte se att det finns något fog för den tolkning hon gjorde, men jag utgår ifrån att min utskottskamrat Bonnie Bernström kommer att närmare penetrera den delen.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till justitieutskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 4 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att påpeka för Åke Polstam när det gäller utgångspunkten för betänkandet att det inte bara var en partimotion från socialdemokraterna som låg till grund för den omfattande remissbehandlingen utan även en partimotion från vänsterpartiet kommunisterna, avgiven vid samma tidpunkt under den allmänna motionstiden som den socialdemokratiska.

Vidare kan jag konstatera att Åke Polstam inte tycks ha uppmärksammat att även en representant för vänsterpartiet kommunisterna har stått här i talarstolen och talat om den ekonomiska brottsligheten. I varje fall föreföll det inte så i hans inlägg, där han bara berörde Lisa Mattsons anförande.

Det här betänkandet, sade Åke Polstam, är ett väldigt viktigt dokument i

bekämpandet av ekonomisk brottslighet. Men det är knappast genom betänkandet så som det är utformat som man angriper den ekonomiska brottsligheten i det här landet. I betänkandet avstyrks ju de olika förslag till åtgärder som har lagts fram både av oss och av socialdemokraterna.

Åke Polstam var inne på att grundtanken i aktiebolagslagen är den att personer i ledningen för bolag – aktieägare m. fl. – inte skall stå personligt ansvariga för sina handlingar. Det är faktiskt vad det innebär. Om man bildar ett aktiebolag och där bedriver ekonomisk brottslighet, är ju grundtanken den som Åke Polstam ställer sig bakom, nämligen att man inte skall behöva stå personligt ansvarig gentemot fordringsägare osv.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor med anledning av Åke Polstams inlägg. Varför har regeringen och majoriteten i den här kammaren inte tagit initiativ för att genomföra alla de olika förslag till åtgärder som Brottsförebyggande rådet har lagt fram? Åke Polstam bredde ju ut sig om att regeringen har varit väldigt aktiv, men det finns inte många faktiska bevis för det. Tvärtom finns det många bevis för motsatsen.

Jag skulle också vilja ställa en annan fråga. Viljan är stor, sade Åke Polstam. Men varför är ni då så envisa motståndare till att införa en effektiv skatteflyktsklausul eller en effektiv lag om konkurskarantän?

Anf. 5 LISA MATTSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara trycka på att vi ingalunda är så överens som Åke Polstam i sitt inlägg ville göra gällande. Jag vill peka på att de lagar som han har nämnt, nämligen bevissäkringslagen, betalningssäkringslagen och lagen om skatteflykt, är tillkomna på initiativ av dåvarande finansministern Sträng, som tillsatte utredningarna. Utskottsmajoriteten anser dem numera vara framträdande exempel på statsmakternas åtgärder mot skatteundandragande och andra illojala förhållanden. Men man säger också att det inte går att bortse från att dessa instrument kan diskuteras från rättssäkerhetssynpunkt och att man ibland kan få fram regelsystem som ligger intill gränsen för vad som nu kan anses godtagbart.

Enligt min mening är överenskommelsen mellan mittpartiernas partiledare och socialdemokraterna helt annorlunda. Där säger man att kampen mot skattefusk och skatteflykt bör fortsättas och intensifieras. Det är en ordalydelse som väl ligger i linje med vårt krav i reservation nr 14, att vi måste få en effektiv lagstiftning mot skatteflykt, och vi pekar på att den lag som beslutades i fjol har en utformning som i hög grad begränsar dess effektivitet.

Vår kritik emot de sittande och före detta borgerliga regeringarna är att de icke har tagit vara på alla de förslag som BRÅ har lagt fram, att man har urvattnat dem på många viktiga punkter och att man har varit väldigt ineffektiv när det gäller att få fram andra medel, bl. a. företagsböter.

Vi nöjer oss inte, herr talman, med att sitta här och vänta på att regeringen skall ta initiativ. Vi vill driva på, och vi tror också att en socialdemokratisk regering skulle ha hanterat dessa frågor med större engagemang och större initiativkraft.

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

Anf. 6 ÅKE POLSTAM (c) replik:

Herr talman! Jag kan ju be Tommy Franzén om överseende för att jag inte nämnde honom vid namn. Jag vet mycket väl att det inte bara är denna s-motion som vi har behandlat, även om den är huvudmotionen i detta betänkande. Men det finns ju också andra motioner som jag inte heller nämnt med namn och nummer.

I betänkandet avstyrks våra förslag, säger Tommy Franzén. Jag hänvisade till att bl. a. era förslag, och de som finns i s-motionen och vissa andra motioner, ännu inte är beredda. Vi brukar ju avvakta att regeringens kansli och andra organ, som vi anlitar för att få dessa frågor väl beredda, skall göra sitt så att vi inte efteråt får beskyllningen att vi fattat hafsigt tillkomna beslut. Detta har vi ju fått höra i många sammanhang. Jag minns vad som sades efter LTO:s och LOB:s tillkomst, nämligen att dessa var tillkomna på ett hafsigt och slarvigt sätt. Det vill vi alltså inte vara med om.

Vi har tagit hänsyn till BRÅ:s alla förslag så långt detta har varit möjligt. Men alla är ännu inte färdigberedda. Efter hand kommer de naturligtvis fram, och jag har i mitt anförande t. o. m. beklagat att beredningen har tagit litet tid.

Jag vet, Lisa Mattson, hur dessa lagar har kommit till och vilket arbete som ligger bakom dem. Men inte med ett ord har jag kritiserat förre finansministern Gunnar Sträng för de initiativ som han tog.

Lisa Mattson refererade till skatteöverenskommelsen. Jag förstår inte riktigt varför hon tog upp den i detta sammanhang. Klart är att skatteflykt och skattefusk skall bekämpas, och det är ett arbete som vi har framför oss. Då säger Lisa Mattson: Vi vill inte gå och vänta. Vi nöjer oss inte med det, utan vi vill driva på. Men det gör vi ju indirekt genom detta arbete. Jag anser att just denna debatt i dag och det arbete som justitieutskottet har lagt ner på detta betänkande är ett led i kampen mot skatteflykt och skattefusk. Hur dessa frågor sedan närmare kommer att penetreras får vi se. Den penetreringen skall ske i samarbete med socialdemokraterna. Kan ni inte ens nöja er med att avvakta den tiden?

Anf. 7 LISA MATTSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara ställa en fråga till Åke Polstam. Alla känner vi till att det inom trepartiregeringen fanns ganska delade uppfattningar om hur hårda tag man skulle kunna ta mot den ekonomiska brottsligheten. När nu ett av partierna har fallit bort och vi har fått en mittenpartiregering, kan vi då vänta litet större initiativkraft från den regering som formellt kommer till i morgon? Det är en för oss ytterst intressant fråga. Vi väntar med otålighet på att regeringen verkligen tar tag i dessa frågor och driver på, som vi har velat göra hela tiden.

Anf. 8 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte här ta upp någon debatt om vad Åke Polstam sade eller inte sade när han inledde sitt huvudanförande. Men i sin replik sade han att förslagen från BRÅ inte var beredda. Han menade att man måste

bereda dem ordentligt i regeringskansliet, så att det inte i efterhand kan sägas att eventuella lagar har tillkommit på ett hafsigt och slarvigt sätt. Beredningen i regeringskansliet med anledning av förslaget om en skatteflyktsklausul tog fem år. Denna beredning ledde till att ett förslag om en förhållandevis effektiv lag mot skatteflykt när det slutligen lades fram hade urvattnats så, att lagen mer eller mindre bara blev ett slag i luften. Det är anledningen till att vi igen har tagit upp frågan och krävt att det skall införas en skatteflyktsklausul av den modell som när den borgerliga regeringen trädde till redan låg utarbetad av en arbetsgrupp inom departementen.

Jag ställde några frågor till Åke Polstam. Han var inte benägen att svara på den andra av dessa. Den gällde varför den borgerliga majoriteten är motståndare till att införa en effektiv lagstiftning på skatteflyktsområdet och i fråga om konkurskarantän. Man skulle kunna ställa fler frågor om andra områden där regeringen inte har varit beredd att sätta in de kraftfulla åtgärder som Åke Polstam säger att regeringen har vidtagit och är beredd att vidta.

I årets budgetproposition föreslås från riksskatteverket och länsstyrelserna kraftiga ökningar till länsstyrelserna för arbetet med just skattekontroll och skatteuppbörd. Förslagen avser förstärkningar på de lokala skattemyndigheterna, mervärdesskatteenheterna och kronofogdemyndigheterna. I dessa sammanhang har rödpennan gått fram inte riktigt men nära nog 100-procentigt.

Här skyller regeringen på att vi inte har råd med dessa förstärkningar i dagens statsfinansiella läge. Men då vi har 7 miljarder i obetalda restskatter, må en förstärkning av resurserna på kronofogdemyndigheterna rimligen innebära att vi får in mer pengar än vad det kostar att tillföra kronofogdemyndigheterna denna resurs.

Anf. 9 ÅKE POLSTAM (c) replik:

Herr talman! Lisa Mattson säger att det i den regering som nu har avgått fanns delade uppfattningar om hur man skulle angripa skattefusket – och det är möjligt att så var fallet. Nu frågar Lisa Mattson: Kan vi vänta kraftfullare tag från den nya regeringen? Mitt svar är att man kan vänta kraftfulla tag från regeringen. Det tror jag att jag kan utlova. Träffar man en sådan överenskommelse som har gjorts mellan de två mittenpartierna och socialdemokraterna, är det klart att man måste leva upp till den. Det är i varje fall min bedömning.

Tommy Franzén säger att det tog fem år att bereda skatteflyktslagen. Ja, det tog litet lång tid. En av orsakerna till detta var rättssäkerhetsaspekten. Det visade sig när man skulle börja utforma lagen att det inte var så otroligt enkelt. Och Tommy Franzén menar säkerligen inte att man skall stifta lagar som inte garanterar den rättssäkerhet som varje människa har rätt att kräva. I varje fall vill inte jag det, och jag tror att majoriteten i denna kammare delar min uppfattning.

Sedan kan man naturligtvis göra olika värderingar och bedömningar av hur värdefull denna produkt blev. Det är mycket möjligt att den så småningom

blir föremål för ytterligare prövning. Men nu får vi vänta och se hur lagen kommer att slå.

Tommy Franzén angriper oss för att vi inte har stött förslaget om förstärkningar till bl. a. länsstyrelserna och kronofogdemyndigheterna. Jag är den förste som skulle vilja ställa mig bakom förstärkningar på detta område för att vi inte minst skulle kunna få in de 7 miljarder som man bedömer ligger ute i obetalda skatter. Men vi vet inte om vi genom sådana här förstärkningar får in dessa pengar. Om vi visste det, skulle vi kunna inrätta dessa tjänster på stubinen, men det går troligen inte. Och det är väl ingen hemlighet för Tommy Franzén hur landets ekonomiska läge är. Det finns helt enkelt inte pengar. Eller skall vi ytterligare underbalansera budgeten, med risk för att vi inte ens får tillbaka de 7 miljarder kronor som vi så gärna vill ha in? Om vi kan genomföra de här förstärkningarna skall vi också göra det. Men vi måste samtidigt svara för finansieringen.

Andre vice talmannen anmälde att Tommy Franzén anhållij att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 10 ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Det går en mycket klar politisk skiljelinje mellan socialdemokraterna och de borgerliga när det gäller åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Så har det varit i många år, men det har varit särskilt markant under de borgerliga regeringarnas tid.

I det betänkande från justitiekottet som vi nu behandlar finns den politiska motsättningen mycket tydligt markerad. I ett drygt fyrtiotal remisser från myndigheter och organisationer, i yttranden från åtta riksdagsutskott och i de delade meningar som kan avläsas i 15 reservationer avspeglas klart skiljaktiga uppfattningar om angelägenheten av åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten.

Det är, som utskottets vice ordförande Lisa Mattson har sagt, ett unikt dokument justitiekottet presenterar. Det kan ses som en röd kampbok mot den varböld i vårt samhälle som den organiserade och den ekonomiska brottsligheten vuxit ut till. Men tyvärr är det en kampbok med många borgerliga bromsmarkeringar.

Varje år under 1970-talet har riksdagen haft att ta ställning till förslag till åtgärder för att komma till rätta med skattebrottslighet och annan ekonomisk brottslighet. Redan tidigare, under 1960-talet, startade dåvarande regeringen ett mycket stort antal taxeringskontroller, som på den tiden väckte liv i kraven på samhällets motåtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Dessa taxeringskontroller pågick in på 1970-talet, men märkligt nog blev kontrollen Entreprenad 76 den sista i serien – då fick vi ju också en ny regering. Men egentligen var det genom den s. k. AMOB-rapporten från rikspolisstyrelsen 1977 som den ekonomiska brottslighetens omfattning blottlades och samlade krav på åtgärder restes.

Varken i opposition fram till 1976 eller i regeringsställning under senare år har man från borgerligt håll varit pådrivande när det gällt att ta upp kampen

mot den ekonomiska brottsligheten. I den första borgerliga regeringsförklaringen – den från 1976 – fanns inte ett ord om insatser mot denna brottslighet. Inte heller tidigare under 1970-talet har jag kunnat finna några borgerliga motionskrav – f. ö. inte heller några krav från vpk – på åtgärder i denna brottsbekämpning utöver dem som den dåvarande socialdemokratiska regeringen vidtog.

Den politiska skiljelinjen, markerad genom krav från oss socialdemokrater på kraftfulla kampåtgärder på den ena sidan och den borgerliga oviljan på den andra, har kommit att bli särskilt framträdande efter regeringsskiftet 1976.

Under tiden sedan dess har det inte saknats krav på åtgärder. Från Brottsförebyggande rådet, som har haft att göra en översyn av lagstiftningsfrågorna, från andra myndigheter och i ett mycket stort antal riksdagsmotioner, interpellationer och frågor har den borgerliga regeringen drivits på att agera. Men man har haft en känsla av att det den gjort har varit sådant som den varit nödd och tvungen att göra.

Jag skulle kunna redovisa för kammaren en förteckning jag har fått över åtgärder som vi socialdemokrater krävt i de många utskott som berörs av frågor som gäller kampen mot den ekonomiska brottsligheten: finans-, skatte-, närings-, civil-, social-, arbetsmarknads-, jordbruks- och justitieu-tskotten. Det är en imponerande kravkatalog. Det gemensamma för dessa spridda utskottsageranden har varit att åtgärdsförslagen genomgående har röstats ned av den borgerliga majoriteten i riksdagen.

Samma dystra öde har också en stor del av förslagen från Brottsförebyggande rådet mött. Bara delar av de åtgärder som BRÅ har föreslagit har genomförts av regeringen.

Trots vetskapen om detta drar sig inte den borgerliga treoenigheten, som står för majoriteten i det betänkande vi nu behandlar, för att påstå att "statsmakterna gjort stora ansträngningar för att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten".

Detta, vill jag påstå, är inget annat än vilseledande samhällsinformation. Vad moderater, folkpartister och centerpartister har gjort, sedan de fick majoritet här i huset och bildade regering, har varit att sätta stopp för åtgärder.

Så snart de borgerliga kom till kanslihuset stoppades i skrivbordslådorna förberedda socialdemokratiska förslag till åtgärder mot grå arbetskraft, mot fattigkonkurser, mot fifflande skrivbordsföretag m. fl., och direktiv, bl. a. till förmögenhetsbrottsutredningen, ändrades – allt i avsikt att mildra effekterna av planerade insatser mot den ekonomiska brottsligheten.

Sedan 1978 har Brottsförebyggande rådet försett regeringen med ett stort antal förslag till lagändringar för att förhindra ekonomisk brottslighet. Bortsett från att en och annan moderat reservation har avgivits i BRÅ har det varit politiskt enhälliga förslag. Bakom dem har stått också värderade ledamöter av denna kammare, herrarn Polstam och Körlof. Men det har inte hjälpt. Förslagen har ändå stoppats i regeringen. Några exempel: förslaget att förstärka aktiebolagslagen, förslaget om förtur i skattedomstolarna och

förslaget om ökad samhällsinsyn i vad avser advokaters och revisorers skötsel av sin disciplinära verksamhet.

Jag skulle kunna fortsätta med flera exempel. Tillsammans visar allt detta, plus alla förslag som under senare år har lagts fram motionsvägen här i riksdagen, att vad de borgerliga regeringarna gjort är att bromsa åtgärder mot ekonomisk brottslighet. Man behöver bara studera massmedias redovisning av hur ekonomins brottslingar agerar för att övertygas om att de åtgärder som vidtagits har varit ganska fruktlösa.

När man läser majoritetens skrivning i betänkandet kan man tro att det nu skall bli andra aktiviteter av från borgerligt håll. Man skriver nämligen: "I linje med vad som anförs i motionerna finner utskottet det därför angeläget att samhället sätter in kraftfulla åtgärder på bred front ---."

Det är ingen dålig programförklaring. Men den gör genast halt. När majoriteten kommer fram till behandling av de motionskrav som man hänvisar till avstyrker man dem – samtliga!

Jag skall i korthet kommentera några av de krav som vi socialdemokrater fört fram men som nu majoriteten går emot.

I reservation 2 kräver vi åtgärder för att öka valutakontrollen. På det området har "Thorbjörn II:s" regering utfärdat direktiv till valutakommittén som liberaliserar, inte skärper, kontrollen av valutaströmmarna. Vi kräver att valutakontrollerande myndigheter skall ges resursförstärkning. Vi kräver utbyggt samarbete mellan myndigheter, och vi vill att den högt utvecklade datateknik som tillämpas i banksystemet skall användas för förbättring av valutakontrollen. Vi vill ha skärpta direktiv till valutakommittén.

De borgerliga säger nej, nej, nej. Inga initiativ är nödvändiga.

I reservation 3 tar vi upp frågan om kontroll av företag som får statligt stöd. Vi kräver en allmän översyn av kontrollsystemet och aktualiserar en ökad statlig insyn i stödföretagen genom statliga styrelseledamöter och revisorer.

Med en liten knorr om möjligheten till ökade resurser för företagskontroll säger de borgerliga även här nej och yrkar avslag på motionskravet.

I reservation 10 tar vi upp straffbestämmelserna på arbetsmiljölagstiftningens område. De har varit i kraft tre år nu och behöver ses över, anser vi. Vi kräver en anpassning av straffsatserna. Nej, säger den borgerliga majoriteten.

I reservation 11 upprepar vi krav som vi framfört allt sedan 1976 om företagsböter. Där går vi ut ifrån att ett regeringsförslag antligen skall komma och nöjer oss med ett påpekande om det anmärkningsvärda i det mångåriga dröjsmål som här tidigare nämnts.

Samarbetet mellan polis, åklagare m. fl. tar vi upp i reservation 12. Där har Brottsförebyggande rådet agerat under de 17 månader som gått sedan vår motion väcktes i riksdagen. Men BRÅ ämnar arbeta vidare, och vi understryker i vår reservation kravet på att förslag på detta område handläggs skyndsamt i regeringen.

De resurser som polisen har för att effektivt kunna angripa ekonomisk brottslighet är långt ifrån tillräckliga. Vi kräver i reservation 13 omfördel-

ningar och förstärkningar av polisens resurser. Vi kräver också att spaning och utredning i fråga om ekonomiska brott skall ges företräde i polisverksamheten. Vi anser också att polisen bör få hjälp av utomstående experter på t. ex. skatte- och bokföringsfrågor. Dessa förslag bör, anser vi, prövas av den nyligen tillsatta polisberedningen.

Dessa krav anser den borgerliga majoriteten i utskottet vara tillräckligt tillgodosedda redan nu, och man säger därför även här nej, nej och åter nej till våra förslag.

Jag skall inte vidare kommentera våra reservationer. Hans Pettersson i Helsingborg och Eric Jönsson kommer i sina inlägg att ta upp ytterligare delar av dem.

Utmärkande för hela betänkandet om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten är den borgerliga oviljan att över huvud taget göra någonting.

Vi anser att de förslag som vi aktualiserar i den nu nästan ett och ett halvt år gamla motionen är i behov av kompletteringar. Vi skulle ha behövt ta upp problemen med det långdragna processandet, som i dag utgör en trygghet för dem som vill bedriva ekonomisk brottslighet. Vi skulle ha haft anledning att säga mera om uppbördssystemet, som närmar sig kaos, om fifflet med källskatt, arbetsgivaravgifter och sociala avgifter, om den nu närmast obefintliga företagskontrollen, som möjliggör mycken brottslighet, om problemen med de nyinrättade eko-rotlarna, om hur den nya konkurslagstiftningen håller på att kapsejsa, beroende på brist på resurser för att följa upp de många avslöjandena, m. m.

Jag lyssnade häromdagen till en redovisning av hur vårt gammaldags folkbokföringssystem möjliggör mycket fiffel, såväl i Sverige som vid skenbosättningar utomlands.

I måndags eftermiddag var jag i tillfälle att resonera med Hans Larsson på Metallindustriarbetareförbundet, en man med rik erfarenhet av fiffelföretags agerande. Jag skulle önska att kammarens borgerliga ledamöter, som om en stund skall rösta nej till de av oss aktualiserade ytterligare åtgärderna mot den brottslighet som han kämpar med, skulle ha möjlighet att lyssna till hans beskrivningar. Det är skildringar av den verklighet som finns utanför kanslihusets mycket ombonade tillvaro.

Efter att ha läst majoritetens skrivningar i det nu aktuella betänkandet vågar jag säga att spekulativa nolltaxerare, fastighetsfiffelare, sluga konkurssvindlare och andra ekonomins brottslingar lugnt kan arbeta vidare – så länge vi har borgerlig majoritet och borgerlig regering i Sverige. Men medan svenska folket genom tidningar, radio och TV informeras om hur de smarta storfiffelarna med god ekonomisk vinning bedriver ekonomisk brottslighet, lever i lyx och inte oroas av rättssamhället växer opinionen mot det Fiffelsverige, där man omsätter kanske 30–40 miljarder kronor om året.

Det var mot den bakgrunden beklämmande att höra Åke Polstam hänvisa till det ekonomiska läget när han skulle beskriva varför man är försiktig på borgerligt håll. Enligt en utredning som BRÅ lägger fram om några dagar börjar enbart skatteunddragandet närma sig 10 miljarder kronor per år.

men från regeringens sida säger man att det ekonomiska läget gör att vi inte har råd att skärpa kontrollen, så att mera än f. n. av skatter kommer in till samhället.

Det var över huvud taget en mycket återhållsam Åke Polstam som pratade om att det gäller besvärliga frågor, om ärenden som bereds i departementet, om försiktighet och om rättssäkerhet, men som ändå försäkrade att viljan finns. Men, Åke Polstam, fifflarna bryr sig inte om viljan, dem kan man komma åt enbart genom sådana åtgärder som vi föreslår i våra reservationer och som ni är på väg att rösta ner.

Vi socialdemokrater i justitiekottet trodde att den inställning som centerpartiet och folkpartiet visade när de gick med på att i skatteuppgörelsen skriva in att man skall skärpa insatserna mot den ekonomiska brottsligheten, framför allt mot skattebrottsligheten, också skulle komma till uttryck på något sätt i den slutjustering som återstod efter den uppgörelsen. Men precis som utskottets vice ordförande har påpekat satte sig centerpartister och folkpartister lydigt ner skuldra vid skuldra med moderaterna och skrev under det betänkande som innebär nej, nej och åter nej till alla åtgärder. Det är beklagligt.

Nu säger herr Polstam att åtgärder skall vidtas. Ja, så har man sagt ända sedan 1976. De motioner som nu föreligger tycker jag utgör en klar markering av var viljan att göra någonting finns. Fyra socialdemokratiska motioner, två från vpk och en från centern följer man inte upp ens från centerns sida utan avstyrker dem. Jag tycker det är ganska symtomatiskt för hur mittenpartierna går från god vilja över till avslag på förslag om åtgärder.

Såväl socialdemokraterna som Landsorganisationen kommer på kongresser i höst att anta program för fortsatt kamp mot ekonomins brottslingar.

Inte mindre än 38 motioner föreligger till socialdemokraternas kongress med sammanlagt nära 100 åtgärdskrav mot den ekonomiska brottsligheten. Det visar hur stark opinionen är inom arbetarrörelsen för att någonting skall hända mycket snart.

Även om moderater, folkpartister och centerpartister i dag lyckas med sin udda röstövertikt att avvisa våra krav av årgång 1980, lovar vi att socialdemokraterna kommer tillbaka med dessa och med nya krav 1982, då vi också hoppas få folkets förtroende i val att åtgärda kraven i regeringsställning.

Anf. 11 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon polemisering med Arne Nygren om de punkter han berörde. Jag vill däremot, med anledning av att han sade att regeringen inte har kommit med några förslag och att inte heller vpk har gjort det, rikta mig till Arne Nygren och säga att vi faktiskt har gjort det, även om vi nu inte har lagt fram förslagen under samlingsrubriken Kamp mot ekonomisk brottslighet. Jag kan på rak arm ta några exempel på de olika förslag som vi har lagt fram under årens lopp men som Arne Nygren tydligen inte har uppmärksammat.

Det har gällt olika förslag på arbetsrättens område, framför allt för att stärka fackföreningarnas ställning, bl. a. i fråga om vetorätten. Det har gällt miljöområdet, kampen mot miljöbrott och naturligtvis även mot arbetsmiljöbrott. Vi har lagt fram olika förslag på skatteområdet inom näringsområdet med bl. a. frågan om etableringskontroll, på civilsidan, där vi har krävt lagstiftning om åtgärder mot hyreshajar och mot markspekulation. Det har lagts fram förslag på finanssidan, där vi bl. a. har krävt stopp för kapitalflykt, och på arbetsmarknadens område beträffande den grå arbetskraften.

Det här är bara ett axplock av exempel, och det gäller åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten, även om de inte upptas under *samlingsrubriken* Kamp mot ekonomisk brottslighet.

Anf. 12 ÅKE POLSTAM (c) replik:

Herr talman! Arne Nygren tar ofta fram sådana yrkanden från socialdemokratiskt håll som skulle ha varit revolutionerande i kampen mot den ekonomiska brottsligheten om de hade genomförts. Han säger att vi på den icke-socialistiska sidan alltid har röstat emot de här förslagen. Det är möjligt, om man drar fram enskilda frågor utan att de sätts in i sitt rätta sammanhang, att vi inte alltid har stött s-förslag. Ni har å andra sidan inte heller stött förslag från vårt håll.

Men vi skall komma ihåg att dessa s-förslag aldrig har varit beredda, som jag tidigare sade, på sedvanligt sätt, annat än av er själva. Det kräver vi ju annars ur rättssäkerhetssynpunkt, innan vi fattar slutliga beslut – i varje fall när det gäller beslut som bygger på ett enskilt motionsyrkande. Det gör vi alltså aldrig i andra sammanhang, och då bör vi också undvika att göra det i dessa frågor.

Vi har bara satt stopp för s-förslag, säger Arne Nygren. Om jag vore elak skulle jag kunna säga att det är ganska naturligt att vi inte alltid kommer att föra en socialdemokratisk politik med en borgerlig regering och en borgerlig majoritet i riksdagen.

När det gäller valutakontrollen vet Arne Nygren, som varit med om att bereda dessa frågor, att BRÅ skall föreslå lagstiftningsåtgärder – det säger ni i reservation 2, och det säger också utskottsmajoriteten i betänkandet. Dessutom är valutaregleringen och valutalagstiftningen under utredning i valutakommittén, och vi brukar ju alltid vänta på att utredningar blir färdiga, innan vi själva fattar beslut.

Ökade resurser – ja, hur skall de betalas? Efter Arne Nygrens beskrivning angående kraven på ökad kontroll vill jag ställa några motfrågor: Hur mycket skall vi satsa? Var skall vi ta pengarna ifrån? Kan vi räkna med att ni ställer upp och tar ansvar för dessa frågor när det konkreta samarbetet med er om skatteuppgörelsen startar? Det finns anledning att fråga om ni är beredda att ställa upp på ett positivt samarbete. I så fall kan det hända att vi kan komma en bit på vägen när det gäller åtgärder mot skatteflykt och skattefusk.

Anf. 13 ARNE NYGREN (s) replik:

Herr talman! Först till Tommy Franzén. Det jag nämnde i mitt första anförande var vad som hände före valet 1976, när vi alltså hade en socialdemokratisk regering. Vad jag redovisade för kammaren var de åtgärder som vidtogs under 1960-talet och första hälften av 1970-talet. Och det var ganska mycket när man summerade ihop det – upplysningstjänsten har gjort det för min del.

När man ser på insatserna – taxeringskontrollen och allt det andra – konstaterar man att det i riksdagsbehandlingen praktiskt taget inte på en enda punkt fanns krav från vpk eller från borgerligt håll på åtgärder utöver vad den socialdemokratiska regeringen föreslog. Det Tommy Franzén nu räknade upp är åtgärder som vidtagits efter 1976, och det har jag inte sagt någonting om. Det är säkert en fullt riktig beskrivning.

Så till Åke Polstam. Jag skulle egentligen vilja ställa en enda fråga. Nämn här för kammaren ett enda förslag som ni har lagt fram i regeringsställning om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten som vi har varit med om att avslå! Nämn ett enda exempel – det räcker med det!

Nej, på samtliga punkter, praktiskt taget, har vi från socialdemokratiskt håll krävt åtgärder som har sträckt sig mycket längre än vad man från borgerligt håll har lagt fram förslag om. Då har ni yrkat avslag på de kraven. Precis så gör ni i det betänkande som vi nu behandlar.

Sedan snodde sig herr Polstam litet runt när han frågade om resurser för att bekämpa exempelvis skattebrottslighet. Men, herr Polstam, om vi nu vet – och ni och jag brukar lita på vad BRÅ kommer fram till – att det rör sig om ett skatteundandragande i storleksordningen 10 miljarder kronor, anser ni då att det är riktigt att vi som politiker skall säga att vi i dagens statsfinansiella läge inte har råd att göra någonting för att sätta in ökade resurser för att få in dessa pengar till statskassan?

Anf. 14 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle nog vilja rätta Arne Nygren, även om han har dokument från upplysningstjänsten. Flera av de förslag till åtgärder jag räknade upp finns faktiskt i sådana motioner som har väckts redan under det socialdemokratiska regeringsinnehavet. Men låt oss inte tvista så mycket om det.

Jag skulle med anledning av Arne Nygrens senaste replik vilja ställa frågan till honom om vi inte kan vara ganska överens på den punkten, att när det gäller att driva in exempelvis den största delen av de 7 miljarderna i uteliggande kvarsfatt, detta ändå måste vara lönande. Även om man från motståndarsidan hävdar att det statsfinansiella läget är kritiskt, kan det knappast vara så att de resurser som skulle användas på kronofogdemyndigheterna i form av löner o. d. till dem som driver in kvarsfatterna skulle uppgå till högre belopp än själva skatterna. Jag har den uppfattningen att vi skulle kunna få nettoinkomster till statskassan genom att utöka skattekontrollen och bl. a. ge mervärdesskatteenheter och kronofogdemyndigheter-

na de resurser som jag tidigare har talat om. Och jag tror att Arne Nygren och jag är ganska överens på den punkten, till skillnad mot Åke Polstam.

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

Anf. 15 ÅKE POLSTAM (c) replik:

Herr talman! Jag bestämde mig för att gå ut löst i den här debatten och inte utmana oppositionen, eftersom de här frågorna är alltför allvarliga för att pratas bort.

Vi är, Arne Nygren, i stort överens. Vi har varit överens i de flesta frågorna när det gäller utredningsarbetet inom brottsförebyggande rådet. Och skillnaderna i det här betänkandet är verkligen inte stora. Det gäller ju bara om frågan är beredd eller inte.

Ni har ingen anledning att förhäva er mot bakgrund av vad ni själva förmådde att prestera under alla era regeringsår. Ni kan givetvis berömma er av att ni tillskapade hundratals polismanstjänster under tiden efter förstatligandet. Men inte en enda av dessa poliser dirigerades då till bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten – inte en enda. Ni nöjde er med att följa regeringspartierna för en omprioritering av redan tillgängliga resurser. Under er regeringstid fanns det ekonomiska resurser genom en ständigt ökande tillväxt i vårt land. Men den tiden är förbi, Arne Nygren. Även om ni sutte i regeringsställning skulle ni inte kunna handskas med pengarna hur som helst.

Det var den nya regeringen som satte till knarkrotlarna, det var den nya regeringen som satte till eko-rotlarna, det var den nya regeringen som ordnade med utbildningen av eko-personalen och utbildningen av de åklagare som handhar de här frågorna. Det var den nya regeringen som skickade personal till Ostasien och till Interpol när det gäller narkotika, som är så förknippad med den ekonomiska brottsligheten. Det var den här regeringen som gjorde omprioriteringar för att styra över personal från annan verksamhet till eko-rotlar och knarkrotlar. Har vi inte gjort någonting sedan vi kom i regeringsställning, Arne Nygren?

Era förslag kom först efter det att ni hamnade i opposition – det måste man slå fast.

Om det skulle räcka med 10 miljoner – om beloppet skulle vara så pass litet, men jag befarar att det inte är det – tror jag att vi i de kommande förhandlingarna kan komma överens. Ni får väl då tala om i vilken utsträckning ni vill ställa upp och vara med om anslagen för att klara den här frågan. Så långt som det finns möjligheter att gå, Arne Nygren, skall jag också ställa upp på det.

Anf. 16 ARNE NYGREN (s) replik:

Herr talman! Till Tommy Franzén vill jag säga att jag hoppas att vi är överens på denna punkt.

Till herr Polstam: De insatser som från polisens sida gjordes före AMOB-rapporten skedde genom bl. a. bedrägerirotlarna. Det bör herr Polstam som gammal polis känna till. Bedrägerirotlarna byggdes ut i snabb takt under den socialdemokratiska regeringstiden.

*Ekonomisk brotts-
lighet*

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

1977 begärde rikspolisstyrelsen, för första gången, att ur bedrägerirotlarna få bryta ut något som man kallade för eko-rotlarna. Och nu gör ni ett stort nummer av att ni har avdelat 100 av våra 16 000 poliser till kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Men om vi gör en summering och tittar på de problem som detta har skapat i bedrägerirotlarna, ter sig bilden inte riktigt lika fin som den här beskrivs.

Sedan till resurserna: Det kommer säkert att behövas insatser av storleksordningen 10 milj. kr. och långt mer om vi skall nå resultat i kampen mot skattebrottslighet och skattefusk. Herr Polstam kommer att här i riksdagen fram till 1982 få många tillfällen att ta ställning till socialdemokratiska förslag som läggs fram på detta område. Då skall det bli intressant att se om den goda viljan kan omsättas i ett beslut om åtgärder. Det är åtgärder och ingenting annat som hjälper i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. God vilja kan vara bra, men den stoppar inte en enda av ekonomins brottslingar här i landet.

Andre vice talmannen anmälde att Åke Polstam anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 17 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Det är ett omfattande och komplicerat samhällsproblem som nu behandlas. Det är också ett omfattande och för många kanske komplicerat betänkande som föreligger till behandling. Men inget tvivel råder, varken sig i utskottet eller – hoppas jag -- i riksdagen i dess helhet, om att ekonomisk och organiserad brottslighet och narkotikabrottslighet utgör de svåraste kriminalitetsproblem som vi har. Delvis griper problemen på alla de tre områdena in i varandra. Åke Polstam har i sitt anförande redan berört en del av de allmänna synpunkter som majoriteten i utskottet har anlagt på de övergripande problem som framträder när man fördjupar sig i detta ämne.

Låt mig, fru talman, endast ta upp tre principiella frågeställningar, innan jag går över till att behandla några av s-reservationerna mer i detalj.

Av de många motionerna, de allvarliga problem som de berör, den mycket omfattande remissomgången till både myndigheter, organisationer och utskott och de av majoriteten i samtliga fall avstyrkta motionsyrkandena, kan man mycket lätt få den uppfattningen att utskottsmajoriteten inte ser med mycket stort allvar på den ekonomiska brottsligheten eller att vi inte anser de framförda förslagen vara värda att pröva. Också Arne Nygren försökte i sitt anförande med kraft förmedla en sådan stämning. Anförandet var väl i den delen i stor utsträckning ett valtal.

Men, fru talman, ingenting kan vara felaktigare.

För det första: Det är ett obestridligt faktum och det dokumenteras klart i betänkandet att först efter det borgerliga regeringstillträdet 1976 började man under regeringens ledning vidta olika åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten.

Valutakontrollen är föremål för översyn sedan 1977.

Företagsrevisorernas ställning och uppgifter har stärkts genom ändring i associationsrättsliga lagar 1980.

Höjning av aktiekapitalet har ägt rum under borgerliga regeringar.

Förslag till lagstiftning mot grå arbetskraft väntas bli förelagt riksdagen i år, efter utredningsarbete initierat av borgerliga regeringar.

De nya reglerna i konkurslagen om ett utvidgat näringsförbud trädde i kraft så sent som den 1 juli 1980.

Lagen om kreditpolitiska medel är föremål för översyn sedan förra året.

Vi har nyligen tagit nya och skärpta straffsatsen mot miljöbrott.

Vi kan senare i år vänta en proposition om ekonomiska sanktioner vid brott i näringsverksamhet.

Samarbetet mellan polis och åklagare m. fl. myndigheter utreddes av BRÅ efter uppdrag från regeringen 1979.

Vi har i riksdagen förra året tagit nya lagregler för att komma åt hyresvärdar som upplåter lokaler för dobbleri och spel m. m. Polisens organisationer har under flera år förstärkts med ekonomiska rotlar. Vi har antagit en lag om skatteflyktsklausul.

Fru talman! Jag skall inte fortsätta uppräknningen, utan bara konstatera att detta och mycket därtill har tillkommit eller initierats av de borgerliga regeringarna. Jag måste alltså med kraft tillbakavisa Arne Nygrens argumentering att ingenting gjorts för att bromsa och stoppa den ekonomiska brottsligheten. Detta är inte sant. Sanningen är den att ingenting, eller i vart fall mycket litet, gjordes före 1976.

För det andra: Debatten om ekonomisk brottslighet lider av väsentliga svagheter. Det är ingen som fullt ut har lyckats definiera vad man menar med ekonomisk brottslighet. Ofta blandar man samman sådant som redan i dag är straffbelagt med sådant som väl kan vara oetiskt eller klandervärt men som inte desto mindre är lagligt. Det föreligger betydande osäkerhet om hur stora belopp som omsätts i illegal verksamhet eller som undandras beskattning genom ekonomisk brottslighet. Definitionsfrågan saknar måhända större betydelse, utom just den att oklarheten kan bidra till att det man avser lätt kan framställas som både mer omfattande och mer skrämmande än vad som i och för sig behövs för att man skall kunna angripa problemen. Sammanblandningen med sådant som är straffsanktionerat och sådant som inte är det men som kanske borde vara det är däremot allvarigare, eftersom den kan få till följd att verksamhet av både enskilda och företag stämplas som illegal eller brottslig utan att så är fallet. Det kan också leda till osäkerhet om vad som är tillåtet eller otillåtet, vilket är en farlig utveckling för en rättsstat. Siffror på vad den ekonomiska brottsligheten kostar eller belastar vår ekonomi med är än så länge mycket grova – beloppen kan vara både betydligt högre på en del områden och betydligt lägre på andra än vad som nu presenteras. Också det manar till en viss försiktighet i debatten.

Fru talman! Det som jag nu har sagt får under inga omständigheter tolkas så, att jag vill förringa de problem som olika typer av ekonomisk brottslighet medför. Det vi med visshet vet om denna brottslighet är fullt tillräckligt för

att mycket bestämda och kraftfulla åtgärder måste vidtas, och detta markerar utskottsmajoriteten tydligt i sin skrivning.

För det tredje: När sådana åtgärder prövas måste man göra en bedömning – som inte är så helt lätt och som Arne Nygren helt förbigick. Det gäller ofta att avväga, om en åtgärd som kan stoppa en viss typ av ekonomisk brottslighet kanske också lägger en betydande hämsko på en helt normal och sund ekonomisk aktivitet som borde utvecklas ännu mer.

En försiktig tolkning av detta betänkande och reservationerna i det är väl den att socialdemokraterna på åtskilliga områden är beredda att gå avsevärt längre än majoriteten med åtgärder som innebär generell eller detaljerad kontroll, restriktioner och ingrepp i det ekonomiska livet i vad gäller både företag och enskilda. I en del av sina yttre konsekvenser kan dessa åtgärder leda till väsentliga avsteg från våra civilrättsliga och näringsrättsliga principer, avsteg som allvarligt skulle kunna inverka på näringslivet och på de enskildas vilja och förmåga att genom produktivt arbete bidra till vår välfärd.

Inte minst inom beskattningens område är den utvecklingen, mot jordens hårdast beskattade befolkning, som Sverige har upplevt under många år, ett memento. Det har under senare år framstått som klart för allt fler att nuvarande skattesystem, med dess mycket höga marginalsatser och starka progressivitet, i hög grad har verkat hämmande på den ekonomiska utvecklingen och på ett ändamålsenligt utnyttjande av vårt lands resurser. Det har motverkat arbete, initiativ, företagande och sparande. Det har medverkat till att skapa en växande grå eller svart sektor i vår ekonomi, till minskad rörlighet och försämrad funktionsduglighet på arbetsmarknaden och till nedgång i företagen. Jag tycker att man måste ha detta i åtanke när man diskuterar delar av de förslag mot skattebrottsligheten som socialdemokraterna har lagt fram.

Fru talman! Jag skall nu gå över till att kommentera några av de socialdemokratiska reservationerna.

I reservationen nr 6, som gäller s. k. grå arbetskraft, ställs bl. a. just skatte- och avgiftsproblemen på sin spets. Det är uppenbart att framväxten av grå arbetskraft har sin grund i försök att komma undan skatt och avgifter, och nära intill det står problemet med det s. k. kvittolösa samhället. Utvecklingen har gått därhän – det är beklagligt, men man måste konstatera det – att även rättskaffens och lojala medborgare tydligen anser det rimligt och i vart fall inte stridande mot rättskänslan att betala utförda arbeten utan kvitton. Arbetsmarknadsutskottet anför i sitt yttrande till betänkandet att detta problem med skatterna inte enbart kan lösas genom en kontrollagstiftning utan att det också måste angripas genom en sänkning av skatterna.

Socialdemokraterna klagar nu i sin reservation över saktfärdigheten när det gäller att få fram dessa förslag. Ja, man kan dela uppfattningen att det har dröjt. Skälet är dock att det första förslaget om ansvar för skatt vid entreprenad, som kom redan 1976, utsattes för en mycket skarp remisskritik och måste göras om. En ny utredning har nu gjorts, och vi väntar förslag till riksdagen i år på grundval av den utredningen om den s. k. grå arbetskraften

och skattekontrollen. Även om det ibland hastar med lagstiftning, skall de förslag som läggs fram vara väl genomarbetade. Vi får alltså ge oss till tåls några månader till. Mot den bakgrunden tycker jag att den socialdemokratiska reservationen på denna punkt framstår som ganska onödig.

I reservationerna 7 och 8 vill socialdemokraterna att utredningar skall tillsättas om näringsförbud även i andra fall än konkursmissbruk och om etableringskontroll. Vidare vill socialdemokraterna införa särskilda branschregister. Det gäller särskilt bilverkstäder och företagare inom byggbranschen. På dessa punkter, som utskottsmajoriteten inte velat tillmötesgå, framträder en principiell skillnad mellan majoritet och minoritet. Det finns självfallet även i ett samhälle med fri ekonomi skäl att för olika verksamheter ha begränsningar. Men det finns en avgörande principiell skillnad i att å ena sidan ha näringsförbud eller etableringskontroll för att styra eller förhindra farlig näringsverksamhet och att å andra sidan använda sig av sådana förbud eller restriktioner som en sorts straff eller som sanktioner mot försummelser i verksamheten som sådan. Vi har i den nya konkurslagstiftningen beträtt den senare vägen, bl. a. därför att konkursinstitutet så grovt har missbrukats. Vi får nu se hur detta utvidgade näringsförbud fungerar. I avvaktan på det är majoriteten inte beredd att ta upp de principiellt nya och radikala steg som de socialdemokratiska reservationerna ger uttryck för.

Kreditsströmmarna, som socialdemokraterna vill utreda i syfte att nå ökad kontroll, skall jag kommentera något. Varken remissinstanserna eller de riksdagsutskott som haft frågan under övervägande finner att det skulle råda några särskilda brister i den kontrollapparat som samhället f. n. förfogar över när det gäller kreditväsendet. Riksbanksfullmäktige säger t. ex. i sitt yttrande: "I en ekonomi av Sveriges typ sker kontrollen över kreditgivningen med huvudsakligen generella medel. En styrning av enskilda lånetransaktioner genom myndigheternas försorg är knappast förenlig med ett sådant system." Det är ett exempel på ett yttrande som jag tycker att socialdemokraterna borde fundera något över.

När det gäller miljöbrotten har vi nyligen antagit nya, skärpta straffbestämmelser här i riksdagen. Diskussionen nu gäller närmast arbetsmiljöbrotten. Där kan väl först sägas att arbetsmiljölagstiftningen, som antogs under en socialdemokratisk regering, på några punkter var ganska tandlös i det här hänseendet. I syfte att öka möjligheterna att ingripa slopades under borgerlig regering förra året kravet på angivelse från målsägande vid kroppsskada eller sjukdom som ådragits i arbetet. Det är återigen ett exempel på att Arne Nygren inte har rätt när han säger att ingenting har gjorts.

Så sent som förra året behandlade socialutskottet frågor om utvärdering av arbetsmiljölagstiftningens sanktionssystem. Ett enhälligt socialutskott, alltså inkl. socialdemokraterna, avstyrkte en sådan utvärdering. Vid behandlingen av det nu föreliggande ärendet, vilket justitieutskottet har remitterat till socialutskottet, har socialutskottet återigen enhälligt intagit samma ståndpunkt. Flera olika utredningar arbetar nu med frågan om straffpåföljder. Det gäller t. ex. fängelsestraffkommittén. Dess direktiv är sådana att även arbetsmiljöbrotten kan falla inom dess arbetsområde. Det kan alltså inte

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

uteslutas att den kommittén kommer med förslag i linje med motionärernas. I avvaktan härpå har justitieutskottets majoritet inte funnit anledning att tillstyrka motionerna.

Låt mig slutligen, fru talman, göra en liten notering. För en kort tid sedan hade vi här i riksdagen en diskussion om polissatsningar med anledning av vad som sägs i budgetpropositionen. Socialdemokraterna reserverade sig då för ytterligare en satsning på 30 tjänster på kvarterspolissidan. Jag frågade i den debatten särskilt socialdemokraterna om man hade råd att låta 30 nya polistjänster odelat gå till kvarterspolisverksamheten. Och svaret blev ja.

Nu skriver socialdemokraterna i sin reservation nr 13 – Arne Nygren redovisade det tydligt här – att spaning och utredning i fråga om ekonomisk brottslighet skall ges företräde i polisverksamheten genom omfördelningar och förstärkningar av polisens resurser. Här är alltså ytterligare satsningar på gång utöver förslaget om de 30 kvarterspoliserna. Jag noterar detta med tanke på det vänskapliga utbyte som Arne Nygren och jag hade när det gällde ansvariga regeringspartier och oansvariga oppositionspartier.

Fru talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till justitieutskottets hemställan på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 18 ARNE NYGREN (s) replik:

Fru talman! Björn Körlof återkommer till Åke Polstams resonemang om att det inte hände något före 1976. Jag påminde om en del åtgärder som vidtagits, t. ex. taxeringskontrollerna som pågick under hela 1960-talet men som av någon oförklarlig anledning upphörde 1976. Jag skulle kunna räkna upp alla satsningar som gjorts beträffande bl. a. kontrolltjänster inom länsstyrelserna. Jag skulle kunna påminna herr Körlof om de färdigställda förslag som låg hos regeringen 1976 men som stoppades i skrivbordslådan. Jag skulle kunna påminna om att det inte förelåg en enda borgerlig motion före 1976 med yrkande om fler åtgärder mot ekonomisk brottslighet än vad socialdemokratiska regeringar har föreslagit. Det är den ena redovisningen.

Den andra redovisningen gäller de åtgärder som har vidtagits. Jag riktar till herr Körlof samma fråga som herr Polstam inte svarade på: Kan ni nämna en enda av er föreslagen åtgärd emot ekonomisk brottslighet som vi inte har sagt ja till? Vi har sagt ja till alla förslag, men vi har krävt åtgärder som sträcker sig långt därutöver. Då har ni sagt nej och åter nej. Det är där skiljelinjen går när det gäller olika insatser på detta område.

Efter att ha lyssnat till inläggen av herrarna Polstam och Körlof kan jag konstatera att det finns en skiljelinje i skattepolitiken inom borgerligheten som t. o. m. har spräckt den borgerliga trepartiregeringen. Men när det gäller åtgärder emot ekonomisk brottslighet står moderater, centerpartister och folkpartister sida vid sida och röstar ned socialdemokratiska förslag.

Till sist: Herr Körlof berörde den satsning på ytterligare 30 kvarterspoliser

som vi för någon vecka sedan föreslog. Får jag i detta sammanhang påminna om att vi har sagt ja till de satsningar som regeringen i år har föreslagit; det gäller omfördelningen av polistjänster till eko-rotlarna. Men regeringen har inte kunnat ge något besked om var de poliserna skall tas – någonstans måste de ju tas. Därför vill vi tillförsäkra kvarterspolisen ett tillskott av 30 tjänster. Det låg också helt i linje med våra förslag om satsningar på kvarterspolisverksamheten.

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

Anf. 19 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! Björn Körlof tog upp just det som jag redan i mitt inledningsanförande sade att jag trodde skulle komma att tas upp, nämligen problemet med det kvittolösa samhället. Jag vet inte om Björn Körlof klart uttalade det, men han försökte på något vis göra gällande att vanliga människor ger sig in i det kvittolösa samhället därför att marginalskatterna är för höga.

Vilka är det då som är lojala och rättskaffens människor men som enligt Björn Körlof ger sig in i ekonomisk brottslighet genom att tillämpa kvittolöshet och därigenom också smita från skatt? Är det vanliga arbetare som genom moderaternas och borgarpartiernas marginalskattesänkningar skall få någon eller några procent mindre marginalskatt och därmed komma ner till en marginalskatt på 50 %? Är det de som är de stora brottslingarna i detta sammanhang? Är det de som – bara för att de helt plötsligt får en sänkning av marginalskatten på 2–3 % eller kanske något mer ned till 50 % – genast skulle vara intresserade av att betala skatt? Nej, Björn Körlof, det är inte den gruppen som är ett allvarligt problem. Det är inte de människorna det gäller.

Om man lyssnar vidare på Björn Körlof står det helt klart att det däremot måste vara frågan om de människor i det här samhället som har höga inkomster och därmed också höga skatter som möjligen skulle kunna lockas till något bättre skattemoral tack vare att de skulle få en förhållandevis kraftig skattesänkning. Det är alltså inte de vanliga människorna som Björn Körlof tänker på när han talar om "rättskaffens och lojala" människor.

Sedan vill jag hålla med Björn Körlof på en punkt – det kanske låter underligt, men jag vill göra det. Han sade att arbetsmiljölagen är uddlös. Jag minns inte om han sade att den var tandlös också, men det är den. Jag vill helt hålla med Björn Körlof om att arbetsmiljölagen är dålig, uddlös och verkningslös. Men däremot vill jag rätta Björn Körlof på en punkt: Arbetsmiljölagen lades inte fram av en socialdemokratisk regering utan av en arbetsmarknadsminister som hette Per Ahlmark.

Anf. 20 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Fru talman! Först till Arne Nygren: Jag sade inte att det inte hade hänt något på det här området förrän 1976, men jag sade att det i vart fall hade hänt ytterst litet. Det som Arne Nygren gått in på har varit taxeringskontrollerna.

Sedan ville Arne Nygren att jag skulle ange något borgerligt förslag som

socialdemokraterna gått emot när det gäller åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Nej, något sådant kan jag inte ange. Ni har i stället velat gå längre. Det var det som mitt inlägg handlade om – att ni vill gå så långt att åtminstone jag från min utgångspunkt ser allvarliga risker med att era förslag skulle kunna rubba en del av de grundläggande civilrättsliga och näringsrättsliga principer som vi under mycket lång tid har hållit oss till här i vårt land. Det är det som vi bedömer med ett visst allvar.

Beträffande den lilla satsningen på 30 polistjänster är det rätt, som Arne Nygren säger, att det inte tillkom några nya tjänster i budgetpropositionen, utan att det rör sig om omfördelningar. Men ni vill alltså, om jag förstått er rätt, utan att det finns några pengar i statens kassakista satsa på 30 nya tjänster som kvarterspoliser och därutöver satsa på ytterligare polistjänster för bekämpning av den ekonomiska brottsligheten. Vi noterar det, men frågan är: Var skall ni ta pengarna?

Till Tommy Franzén: Jag talar inte om det kvittolösa samhällets människor i klasstermer. Det är inte fråga om människor av den ena eller andra karaktären. Vi vet att kvittolöshet förekommer överallt i samhället – både bland höginkomsttagare och bland låginkomsttagare. Problemet beror helt enkelt på att alla människor – och även företag – har betydande bekymmer med marginalsatterna.

Jag tycker att Tommy Franzén skall släppa sitt klasstänkande och se på vilka transaktioner som det över huvud taget handlar om, oavsett vilka inkomster människorna har. Tommy Franzén borde se på vilka effekter skattetrycket har för varje enskild människa – för både låginkomsttagare och höginkomsttagare.

Anf. 21 ARNE NYGREN (s) replik:

Fru talman! Herr Körlof frågar: Var skall vi ta pengarna? Nu är vi tillbaka till det resonemang som Åke Polstam och jag förde för en stund sedan, då jag sade att detta är praktiskt taget det enda område i statsförvaltningen där man genom att sätta in åtgärder också kan få inkomster av betydande grad – och få det snabbt. Jag nämnde en redovisning som kommer från BRÅ, där det sägs att det troliga är att skatteundanhållandet uppgår till 10 miljarder. Skall vi då säga att vi inte har råd att sätta in fler poliser, inte har råd att sätta in mer folk på uppbördssidan, inte har råd att sätta in fler kronofogdar – och bakom det söka skydd för att vi ingenting gör?

Nej, Björn Körlof, vad vi socialdemokrater vill är att man skall vidta åtgärder, genom personalinsatser, genom lagstiftning osv., som gör att samhället får in de skatter som vi här i riksdagen bestämmer oss för att ta ut, åtgärder som förhindrar att en liten grupp i samhället kommer undan att betala skatt, kommer undan att betala de avgifter som vi har beslutat att de skall betala. Det här är, Björn Körlof, också en fråga om att ge näringslivet en rättvis chans. Det finns nämligen en helt överväldigande del av företag här i landet som sköter sina affärer, sina skatter och sina avgifter på ett hederligt sätt, men som utsätts för en omöjlig konkurrens av fiffelföretagen. Det är inte minst av omtanke om de förra, i en önskan att skapa jämlikhet i det

fallet, som vi också menar att åtgärder måste komma till, även om de för tillfället kostar pengar.

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

Anf. 22 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! Jag tror nog, Björn Körlof, att man får lov att sätta sig in i just detta klasstänkande. Det är väl ändå så att det råder vissa skillnader, inte bara när det gäller summornas storlek – exempelvis kvittolöshet gentemot stora miljöbrott – utan det är framför allt fråga om vilken inriktning brottsligheten har. Moderaterna har sin gamla käpphäst om det kvittolösa samhället. Jag må väl ändå få herr Körlofs gehör för uppfattningen att det kvittolösa samhället knappast från början startades av arbetarna. Men när man dag ut och dag in kan läsa i tidningar hur olika företag, företagsledare och höginkomsttagare på ett eller annat sätt bär sig åt för att komma ned till noll i inkomstbeskattningen, då har man tagit efter det. Det är inte underligt att en sådan sjuka – jag vill påstå att det är en sjuka – också sprider sig till de lägre klasserna. Men föregångarna finns i de klasser där också herr Körlof och hans partivänner återfinns. Det är där man skall sätta in angreppen. Det är där den verkliga inriktningen mot ekonomisk brottslighet finns. Det är också där grunden till den här sjukan finns.

Slutligen vill jag konstatera att Björn Körlof tydligen var överens med mig beträffande arbetsmiljölagstiftningen.

*Ekonomisk brotts-
lighet*

Anf. 23 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Fru talman! Jag tror att vi är överens om. Arne Nygren, att vi behöver ett effektivt skattekontrollsystem och att det vi har nu uppvisar brister. Det råder inget tvivel om det. Vi måste arbeta vidare på att få fram ett nytt system. Men bekymren hänger bl. a. samman med att det skattesystem vi har här i landet, som har tillkommit under en lång tid med socialdemokratisk regering, uppvisar mycket stora brister i hela sin uppbyggnad. Det är inte kontrollsystemet som ställer till problem, utan det är skattesystemet i sig som gör det. – Men den debatten får vi föra i ett annat sammanhang.

Jag är alltså inte motståndare till ett effektivt skattekontrollsystem. Det måste vi ha.

Men jag vill samtidigt peka på att det också finns en yttersta gräns för hur långt man kan driva kontrollen. Även i samhällen som ägnar sig åt betydande kontrollverksamhet – Arne Nygren och jag är säkert överens om att vi inte skall gå så långt som öststaterna, där man har ett väl så utbyggt kontrollsystem – finns en svart ekonomi, fusk och fiffel. Det finns en del som t. o. m. hävdar att fifflet utvecklar sig just i sådana hårda kontrollsystem. Har inte Arne Nygren någon gång ställt sig frågan, hur det stora fifflet i vårt land har uppkommit och vad det beror på? Kan det hänga samman med att vi är på väg att bli för byråkratiska, för kontrollerande? Jag ställer frågan litet mera retoriskt.

Till Tommy Franzén vill jag slutligen säga att jag inte tycker att man skall diskutera ekonomisk brottslighet i de klasstermer som Tommy Franzén gärna använder. Vi vet att den här typen av brottslighet förekommer i alla

samhällsgrupper. Var den har börjat och hur den har utvecklats tror jag inte vare sig Tommy Franzén eller jag skall göra sig till domare över – det vet man faktiskt inte riktigt.

I övrigt håller jag med Tommy Franzén i hans påpekanden om arbetsmiljösanktionerna.

Anf. 24 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Fru talman! Det betänkande om ekonomisk brottslighet som vi nu behandlar är i sig ett märkligt aktstycke. Den borgerliga majoriteten redovisar sin ovilja mot att verkligen angripa de stora problem vi har i vårt samhälle när det gäller ekonomisk brottslighet – valutaflykt, skattefiffel, utplundring av företag, grå arbetskraft, branscher där ekonomisk brottslighet florerar – men också när det gäller myndigheternas samarbete för att ge samhället större möjligheter att bekämpa den ekonomiska brottsligheten.

Den borgerliga majoriteten kryper bakom argument som: "Det håller på och förbereds i departementet", "Vi måste slå vakt om den personliga integriteten", "Den svenska rättssäkerheten är i fara" osv. Det är ständigt framförda skäl för att inte göra någonting för att komma till rätta med de snabbt växande problemen.

Åke Polstam frågade i sitt inledningsanförande: Hur upplevs detta ute i samhället? Hur ter sig rättssäkerheten för de vanliga människorna?

Jag har upplevt de här problemen från ett annat håll och sett och lyssnat till människornas reaktioner, Åke Polstam. Människorna är verkligen intresserade av att man gör någonting åt de här problemen. Jag är säker på att de hederliga svenska medborgare som drabbas av falsarierna gärna ställer upp på att skärpa lagstiftningen för att klämma åt dem som fiffelar.

Jag tror att den borgerliga majoriteten gör ett misstag när man försöker inbilla människor att den föreslagna lagstiftningen skulle byråkratisera tillvaron eller göra det onödigt svårt för andra kategorier. Det här är medborgare som ibland jobbar i företag som styrs av samvetslösa profitörer, vilkas enda inriktning är att tjäna så mycket pengar som möjligt på kortaste möjliga tid, oberoende av vilka metoder det kräver.

Kraven på att stoppa nolltaxerare och skattefiffelare blir allt högljuddare. Vi politiker måste ställa upp och visa vägen till en bättre tingens ordning, om vi inte helt skall tappa greppet.

I de motioner som utskottsbehandlats ställs förslag till lösningar av problem på olika områden, men eftersom det här är en svårhanterlig materia utmynnar de ofta i krav på en översyn.

Det märkliga i det dokument vi nu behandlar är att den borgerliga majoriteten inte ens varit intresserad av en översyn av dessa för vårt samhälle så stora problem. Det visar enligt min uppfattning klart att viljan att åtgärda de falsarier som motionärerna tar upp är obefintlig.

Fru talman! Jag skall kommentera några av våra reservationer. Jag skall börja med reservation 4, som gäller revisorns ställning i företagen.

Åke Polstam sade i sitt inledningsanförande att alla påtalade olägenheter redan är utredda och åtgärder beslutade. Men enligt reservanternas mening är det grundläggande felet det sätt på vilket revisorer utses och entledigas i företag. För att en opartisk revision skall kunna garanteras i alla lägen bör revisorerna inta en självständig ställning inte bara i förhållande till styrelsen och verkställande direktören utan också till bolagsstämman. Det måste vara gålet att revisorn genom sitt anställningsförhållande skall vara beroende av den styrelse som han skall kontrollera.

I motion 1120 hemställs om att det i ett vidare perspektiv utreds om inte företagsrevisorer generellt bör utses av opartiska organ och inrikta sig på en mera allmän bedömning av företagets verksamhet i form av utvidgad förvaltningsrevision. I det sammanhanget bör också övervägas möjligheten att kräva obligatorisk redovisning av revisorerna av hur företaget fullgör sina förpliktelser mot det allmänna.

Reservation 5 gäller ansvarsgenombrott samt aktiekapitalets storlek. Åtskillig ekonomisk brottslighet försiggår inom ramen för aktiebolag som efter avslutad användning försätts i konkurs. I regel är det s. k. fattigkonkurser där tillgångarna inte täcker konkurskostnaderna. Hittills har risken för upptäckt varit minimal därför att ingen skyldighet har förelegat att anmäla gäldernärsbrott.

Den dåvarande socialdemokratiska regeringen föreslog i proposition 1975/76:210 att sådan anmälningsskyldighet skulle införas. Denna proposition avsågs emellertid av den bogerliga riksdagsmajoriteten hösten 1976. I hade riksdagen då fattat ett annat beslut, hade samhället varit befriat från en stor del av denna brottslighet. Nu, fem år senare, har denna fråga bringats till sin lösning genom de reformer som trädde i kraft vid årsskiftet genom konkurslagstiftningen.

Ett orimligt förhållande som i dag råder är att ett företag eller en person som har ett avgörande inflytande på ett bolag och drar ekonomisk nytta av detta inte har ansvar för bolagets skulder. Åke Polstam undrade om vi skulle rubba på den principen. Det tycker jag verkligen att vi skall göra. Det är inte meningen att de som plundrar ett bolag och försätter det i konkurs skall vara helt fria från ansvar. Som regel betalar seriösa företag sina dotterbolags skulder om det behövs. Så sker emellertid inte alltid. I mindre seriösa sammanhang används den juridiska personens form som ett instrument för att samla upp skulder och låta dem gå i graven med företaget.

När det gäller frågan om en höjning av minimikapitalet för aktiebolag har Bengt Silfverstrand och jag väckt en motion som tyvärr har hamnat i lagutskottet och förmodligen kommer att behandlas i kammaren nästa vecka. Vi reservanter tycker emellertid att vpk-motionen 1864 har samma inriktning som vi har tänkt oss.

I undersökningen Företagskonkurser – SIND 1975:2 – konstaterades bl. a. att vid upprepade konkurser hade verksamheten nästan uteslutande bedrivits i aktiebolagsform. Aktiekapitalet hade endast undantagsvis överstigit 5 000 eller 10 000 kr. Av undersökningen framgår också att vartannat bolag som under perioden 1966–1970 gick i konkurs var ett s. k. 5 000-

kronorsbolag. Inslaget av denna typ av bolag i ekonomisk brottslighet har också varit markant.

År 1973 beslöt riksdagen att höja gränsen för lägsta tillåtna aktiekapital från 5 000 till 50 000 kr. Övergångstiden hade satts så lång som fem år. Trots detta föreslog den borgerliga regeringen riksdagen att förlänga tiden ytterligare tre år, vilket också beslutades.

Detta beslut innebar att den ekonomiska brottslighet som florerar med 5 000-kronorsbolagen som instrument har fått en mycket större omfattning än som var nödvändigt. Vid nästa årsskifte försvinner antligen 5 000-kronorsbolagen, och därmed försvåras möjligheten till ekonomiska brott av denna typ.

Summan 50 000 kr. sattes i 1973 års penningvärde och tillkom främst för att skapa ökad trygghet för att bolaget uppfyller sina förpliktelser mot anställda, mot samhället och mot andra borgenärer. Med den snabba penningvärdeförsämring som skett i synnerhet under senare år motsvarar 50 000 kr. på inget sätt de skäl för höjning som anfördes 1973. För att motsvara 50 000 kr. i 1973 års penningvärde borde lägsta gränsen för aktiekapital i dag vara mellan 110 000 och 120 000 kr.

Som bl. a. brottsförebyggande rådet framhållit, utgör 50 000 kr. vid utgången av 1981 ingen tillräcklig ersättning för aktieägarnas personliga betalningsansvar för att förebygga att aktiebolagsformen utnyttjas för ekonomisk brottslighet. I reservation nr 5 kräver vi en utredning av frågan om höjning av aktiekapitalets storlek.

Reservation nr 6 gäller grå arbetskraft. Lisa Mattson tóg i sin inledning upp frågan om den grå arbetskraften som exempel på ärenden som förhalas inom regeringskansliet. Redan 1976 lade den socialdemokratiska regeringen fram en departementspromemoria med förslag till lagstiftning på skatterättens område. Denna syftade till att motverka förekomsten av grå arbetskraft. Det är alltså fem år sedan detta hände.

Nu påstås det att en proposition är att vänta under innevarande år. Vi hoppas att den verkligen kommer efter dessa fem år i den berömda långbänken.

Reservation nr 7 handlar om näringsförbud. Även när det gäller näringsförbud som en mera allmän sanktionsform mot ekonomisk brottslighet vägrar den borgerliga utskottsmajoriteten att tillstyrka en översyn av nuvarande förhållanden.

Vi skall naturligtvis slå vakt om näringsfriheten. Den är en drivande kraft i samhället. Men när man nu gång efter annan konstaterar att det finns näringsidkare som ställer till stora problem både för konsumenter och samhälle – för konsumenter i form av dåligt utförda arbeten och för samhället genom den ekonomiska brottsligheten – är det verkligen på tiden att också de borgerliga politikerna tar sitt ansvar och medverkar till en förändring.

Nu skyller utskottsmajoriteten på att betänkandet angående konsumenttjänstlag, som innehåller förslag till regler om reparations- och servicearbeten, f. n. övervägs inom departementet. Men konsumenttjänstlagen löser ju inte alla problem i fråga om den ekonomiska brottsligheten. Den löser en hel

del problem för konsumenter som har blivit illa behandlade av mindre nogräknade företag, det är riktigt, men jag tror inte att lagen kan ersätta det vi kräver i vår motion. Och hur länge det dröjer innan vi får se någon proposition om konsumenttjänstlagen är det ingen som vet. Det är nu tre år sedan betänkandet lades fram, och det är möjligt att det har hamnat i en ny långbänk.

Slutligen skall jag säga några ord om reservation nr 8, som gäller etableringskontroll. I inte mindre än fem motioner krävs att någon form av etableringskontroll införes i branscher med stor ekonomisk brottslighet. Enligt Arbetslivscentrums rapport Enpersonföretag 1979 fanns i landet över 63 000 enpersonföretag som hade B-skattsedel. Av dessa återfinns 35 066 i centrala företagsregistret, medan resten inte hade registrerat sig som företagare och ej heller inbetalat någon moms för försålda varor eller tjänster.

Det är främst inom byggfacken, bilbranschen, restaurangnäringen samt bland städbolagen som denna form av näringsverksamhet breder ut sig.

En undersökning som gjorts i Malmö av Svenska byggnadsarbetareförbundets avdelning 2 visar att de s. k. skuttarna inom byggfacken undanhåller stora summor från beskattning varje år. Det var 20 slumpvis utvalda skuttare som granskades, och resultatet blev häpnadsväckande. De 20 som synades betalade tillsammans 161 651 kr. i skatt eller 8 083 kr. per man. Detta utgjorde ca en fjärdedel av vad en normalinkomsttagare i branschen betalade.

Sätter man dessa siffror i relation till det antal enmansföretag som finns, så förstår var och en att det rör sig om stora summor undanhållen skatt som i sin tur övervältras på solidariska skattebetalare. Från skattesynpunkt är det alltså mycket otillfredsställande att denna form av verksamhet får förekomma helt okontrollerat.

Men också för konsumenterna och de seriösa näringsidkarna ställer skojarna till stora problem – för konsumenterna därför att det ofta är undermåliga arbeten som utförs och därför att man aldrig kan hoppas på någon reklamationsrätt med så lösa etableringsformer som det här är fråga om, för de seriösa näringsidkarna därför att deras konkurrenssituation blir ohållbar när stora grupper oseriösa företagare pressar priserna på grund av att de inte fullgör sina skyldigheter mot samhället.

Vi reserverar föreslår en utredning syftande till auktorisation, branschregister och etableringskontroll. Det är ett behov som snabbt måste tillgodoses.

Fru talman! Sammanfattningsvis vill jag konstatera att den ekonomiska brottsligheten har fått en utbredning i vårt land som ställer till med stora problem, inte bara genom att samhället drabbas ekonomiskt. De laglydiga medborgarna tycker att det nu verkligen har gått för långt.

Massmedia har ofta rapporter om falsarier av olika slag som vanliga, hederliga människor har svårt att förstå hur de kan få fortsätta. Är det inte nolltaxerare så är det företagsplundrare som för egen vinnings skull struntar i de lagar och förordningar som finns. Detta påverkar till slut även dem som

sköter sig och är hederliga. De frågar sig: Varför skall jag hålla på och jobba och stå i, när så många andra bara inriktar sig på att genom fiffel och båg sko sig själva?

Fru talman! Jag tycker det är beklämmande att den borgerliga majoriteten inte ens kan ställa upp på att vi politiker föranstaltar om att utreda dessa missförhållanden. Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 5, 6, 7 och 8.

Anf. 25 ÅKE POLSTAM (c) replik:

Fru talman! Hans Pettersson i Helsingborg talade i inledningen av sitt anförande om oviljan från den borgerliga sidan att göra någonting. Jag skall inte upprepa vad jag sade i mitt tidigare anförande på den punkten. Jag vill bara be Hans Pettersson läsa snabbprotokollet; det dröjer ju inte så länge förrän det kommer. Den oviljan existerar alltså inte.

Också vanliga medborgare kan ha en ekonomisk situation som kräver rättssäkerhet, även om det kanske inte är regel. Jag hoppas att Hans Pettersson håller med om det.

När det gäller revisors ställning hänvisar jag naturligtvis till vad jag sade förut. Men jag skulle också vilja ytterligare till protokollet anföras vad vi säger på s. 68 i betänkandet, nämligen:

”Enligt gällande ordning utses revisor av företagets beslutande organ. I vissa slag av företag, nämligen bank- och försäkringsrörelser, skall finnas offentliga revisorer utsedda av bankinspektionen resp. försäkringsinspektionen.” De är ju opartiska organ.

Vidare säger vi:

”Revisorn skall vara fristående i förhållande till det företag han reviderar. Hans kontrollfunktion är riktad mot företagsledningen. Han skall därvid inte bara bevaka ägarnas intressen utan också övervaka att regler till skydd för borgenärer, aktieköpare allmänhet och anställda iakttas samt att samhällets intressen inte åsidosätts.”

Det låter som om Hans Pettersson tycker att det här är ett mycket stort problem, men jag skulle vilja påstå att det knappast kan vara det. Dessutom är de här reglerna tillkomna så sent att de inte ens har trätt i kraft; det gör de först den 1 juli i år.

Jag vet inte om jag hinner säga någonting mer om den fråga jag ställde, nämligen: Är vi beredda att rubba principen när det gäller ansvaret för de skulder som finns i aktiebolagen? Jag undrar om Hans Pettersson i Helsingborg menar att vi på ett motionsförslag som detta skall fatta ett beslut som rubbar en princip i aktiebolagslagen som vi har slagit vakt om i alla tider för att industrin och näringslivet skall kunna leva vidare och utvecklas. Jag tror inte att Hans Pettersson ordentligt har satt sig in i detta. Han bör läsa betänkandet en gång till på den här punkten. Där står det klagande hur vi ser på dessa frågor.

Anf. 26 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s) replik:

Fru talman! I vad gäller rättssäkerheten är jag övertygad om att människorna ute i samhället skulle ställa upp på en skärpt lagstiftning för att

hindra att den ekonomiska brottsligheten får så stora friheter. Jag tror inte att vi kan krypa bakom detta med rättssäkerhet och personlig integritet längre. Nu kräver verkligen människorna åtgärder.

I vad gäller revisorerna kräver vi att man skall utreda frågan. Det vi menar är galet i nuvarande förhållanden är att den bolagsstämma som revisorn skall kontrollera utser revisorn i sitt företag. Trivs man inte med honom, om man t. ex. får en för aktiv revisor, kan man avskeda honom. Vi menar att detta är felaktigt. Vi kräver också att revisorerna skall ha skyldighet att för samhället redovisa vad som håller på att ske i ett företag, när det börjar gå galet ekonomiskt osv.

Åke Polstam behöver inte tvivla på att jag har låst betänkandet. Men jag tycker det är galet att en människa som är ansvarig för ett företag skall få husera hur som helst med det och sedan inte behöva ansvara för sina gärningar. Därför kräver vi att ansvarsgenombrottet skall förstärkas.

Anf. 27 ÅKE POLSTAM (c) replik:

Fru talman! Hans Pettersson i Helsingborg och jag är säkerligen helt överens om att vi gemensamt skall bekämpa alla former av skojeri och alla skojare som sysslar med sådan verksamhet som vi inte kan acceptera. Vi ställer upp på lagskärpning för att klara detta, om det sker under rättssäkra former. Vi ställer upp på all skärpt lagstiftning för att förhindra den här formen av kriminalitet, men inte på vilka villkor som helst. Människor som inte begår brott skall inte behöva råka illa ut.

Beträffande revisorerna har vi faktiskt gjort en utredning, och vi har en ny lagstiftning på detta område. Den har ännu inte trätt i kraft. Skall vi då göra en ny utredning? Nog har jag varit med om mycket byråkrati i alla år, men detta är att gå väl långt. Det kostar ju också pengar.

Anf. 28 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s) replik:

Fru talman! Det räcker inte med läpparnas bekännelse, man måste väl få någon effekt också. Åke Polstam har flera gånger sagt att vi är helt överens när det gäller att vilja förhindra den ekonomiska brottsligheten. Men ni kan inte ens ställa upp på att man utreder de frågor som skulle förbättra förhållandena. Vi kräver alltså en utredning. Det är inte fråga om att ta motionen och göra den till lag.

När det sedan gäller revisorerna vet jag att det är en ny lagstiftning på gång. Men tycker Åke Polstam att det är riktigt att den bolagsstämma som skall kontrolleras av en revisor har möjlighet att avskeda och tillsätta hur som helst, om det gäller en obekvämd person?

Jag läste Aftonbladet i lördags, och där står det med stora rubriker: "Far och son i bedrägerihärva. Tjänade miljoner på att slakta sina företag." Det är fem företag som har fått stryka på foten, och det är inte vilka företag som helst. En advokat och en revisor är inblandade i detta. Nog behövs det en översyn och förbättringar på detta område.

Förste vice talmannen anmälde att Åke Polstam anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 29 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Fru talman! De senaste åren har vi fått en allt intensivare debatt om den ekonomiska brottsligheten. Kunskaperna om vad som är ekonomisk brottslighet har ökat, men dess värre är nog inte företeelsen ny. Emellertid har den ekonomiska brottsligheten allvarliga konsekvenser för samhället. Åtskilliga tiotals miljarder undanhålls från beskattning – pengar som hade behövts till angelägna samhällsomsorger. Samtidigt måste vi också konstatera att en del av de ekonomiska aktiviteterna, som är positiva men som kommit till stånd på den svarta marknaden, aldrig skulle ha kommit till stånd om skattekontrollen varit hundra procentig. Därför blir beräkningarna av den ekonomiska brottslighetens omfattning väldigt vanskliga.

En annan allvarlig konsekvens av den ekonomiska brottsligheten är att åtskilliga företag har ett övertag i konkurrensen över ärligt arbetande företagare, därför att de förra fuskar med att betala in arbetsgivaravgifter och skatter eller på annat sätt inte fullgör sina skyldigheter. I sådana fall måste samhället reagera otvetydigt till stöd för det stora flertalet seriösa företagare.

Den ekonomiska brottsligheten har huvudsakligen handlat om de stora skattesummor som samhället går miste om, men vi måste alltmer i belysning av de många problemen och de allvarliga konsekvenserna också ta fram den ekonomiska brottslighetens offer. De som gör svartjobb eller som ägnar sig åt ekonomisk brottslighet beskrivs ofta – det har också gjorts här i kammaren – som smarta, välutbildade och begåvade. Det är emellertid långt ifrån hela sanningen i den här frågan. Mytbildningarna är många. Det är inte heller särskilt begåvat att ägna sig åt ekonomisk brottslighet.

Vi måste också komma ihåg att åtskilliga av de företagare som inte fullgör sina skyldigheter mot samhället och mot långivare inte är särskilt kunniga på det ekonomiska området. Exempel på en sådan företagare fördes fram i en debatt här i kammaren i går. Tvärtom är deras fall just att de inte kan de ekonomiska bitarna. Samtidigt ger detta till effekt att de anställda kommer i kläm och ibland förlorar sina jobb och sin försörjning.

Många som luras eller lurar sig själva att hoppa på svartjobb och möjliggör omfattande ekonomisk brottslighet för andra, som är mer beräknande, gör det inte av så värst cyniskt materialistiska skäl utan för att klara sina månatliga utgifter. Att tjäna snabba pengar är en stor frestelse för många som har problem med sin egen ekonomi. De tänker kortsiktigt och reagerar kanske inte förrän den dag då det finns ett behov av att få stöd genom socialförsäkringarna eller senare i livet när man behöver sin ATP.

Men då är det för sent. Jag tror att det kan vara på sin plats att slå ett slag för socialförsäkringarna, att ansvariga myndigheter informerar om den enskildes nackdelar av att inte arbeta lagligt. Naturligtvis bör också skolan bidra till informationsarbetet och i sin undervisning om skattedeclarationer ta upp vikten av att ungdomar tar lagliga anställningar och kommer in i

socialförsäkringssystemet.

De senaste åren har åtskilligt arbete utförts mot den ekonomiska brottsligheten. Det är i detta arbete angeläget att kontrollen ökar kraftigt. Det mesta är kriminaliserat, även om vi måste gå vidare med lagstiftningsarbetet i syfte att ge åklagare och domstolar nödvändiga instrument för att skipa rättvisa. Men viktigast av allt är att kontrollen och kunskapen kraftigt ökar när det gäller att fastställa vilka som systematiskt inte fullgör sina skyldigheter gentemot samhället.

I det kontrollerande arbetet har eko-rotlarna en stor betydelse. Sedan budgetåret 1977/78 har sammanlagt 104 polismanstjänster tillförts för att bekämpa den organiserade och ekonomiska brottsligheten. På den socialdemokratiska regeringens tid fanns inte en enda eko-polis, och inte en enda krona extra ville socialdemokraterna satsa på eko-rotlarna i årets budget. I budgetpropositionen föreslogs dessutom ytterligare 16 polismanstjänster. Det finns nu eko-rotlar i de större städerna samt på ytterligare fem orter – Stockholm, Göteborg, Malmö, Sundsvall, Jönköping, Linköping, Karlstad och Umeå – och rikspolisstyrelsen kommer snart att fatta beslut om *inrättande av fyra rotlar till*.

Också rikspolisstyrelsen har en central organisationsgrupp för bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten. Det är vidare skäl att nämna att polisen ingår i de samarbetsorgan mellan berörda myndigheter på central, regional och lokal nivå som har tillskapats under år 1979 och som har till uppgift att främja myndigheternas samarbete i bekämpandet av den ekonomiska och organiserade brottsligheten. Detta är ett resultat av den s. k. SAMEB-rapporten som arbetades fram av riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, riksskatteverket, generaltullstyrelsen och riksbanken. Enligt gruppens mening krävdes bl. a. ett relativt omfattande och oavbrutet informationsutbyte – även av sekretesskyddade uppgifter – mellan de myndigheter som skulle samverka, främst polis-, åklagar-, skatte- och kronofogdemyndigheterna samt beträffande utlandstransaktioner tullverket och riksbanken.

BRÅ har då mot bakgrund av detta arbetat fram en promemoria om informationsutbytet mellan myndigheter, och på grundval av denna promemoria redovisade regeringen i en proposition sin bedömning av sekretesslagens inverkan på myndigheters möjligheter att lämna varandra sådana uppgifter som behövdes i kampen mot den organiserade och ekonomiska brottsligheten.

Motion 1120 har följts upp i reservation 12 beträffande samarbetet mellan myndigheter och informationsutbyte. Reservanterna menar att om de samverkansmodeller som man valt inte visar sig vara effektiva skall åtgärder omedelbart vidtas för att förbättra samverkan, och vad utskottet anfört skall ges regeringen till känna. Något sådant tillkännagivande behövs faktiskt inte. Samverkan mellan de olika myndigheterna i arbetet mot den ekonomiska brottsligheten fungerar bra. Beträffande reglerna om sekretess framhöll föredraganden i propositionen att strävandena måste inriktas på att för framtiden skapa möjligheter för ett ökat informationsutbyte, och det

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

förutsätts att det fortsatta arbetet med dessa frågor inom BRA bedrivs med största skyndsamhet. Även på denna punkt är motionärerna och därmed också reservanterna väl tillgodosedda.

Det är angeläget att eko-rotlarna får fortsatta resurser att jobba vidare. Det är också angeläget att polisens kunskap om den ekonomiska brottsligheten får växa sig starkare just genom att man organiserar arbetet i eko-rotlar samt genom att erforderlig utbildning ges till polismännen. Självfallet kommer det också alltid att vara stort behov av att ha andra yrkesgruppers kunskaper med i de olika spaningsaktionerna. Särskilt viktigt är samarbete med revisorer.

I den socialdemokratiska reservationen nr 13 vill man att experter på t. ex. skatte- och bokföringsfrågor skall kunna anlitas. Det är, som jag nämnt, viktigt att så sker, och det görs redan i dag. Denna insikt om vikten av utomstående experters betydelse för spaningsarbetet har givetvis också polisen. Därför behövs inget tillkännagivande från riksdagen om sådant som polisen redan vet och redan gör.

Den kritiken har ibland framförts att de polismän som rekryteras till eko-rotlarna är de polismän som tidigare jobbade på bedrägerirotlarna. Jag kan verkligen inte, fru talman, se någon nackdel i det. De kunskaper och den personkänedom som polismännen har på bedrägerirotlarna kan komma väl till pass på eko-rotlarna. Det är däremot viktigt att inte bedrägerirotlarna åderlåts. Åtskilliga av de polismän som arbetar på eko-rotlarna är nöjda med den nuvarande organisationen, men det är givet att arbetet ständigt måste utvecklas till det bättre.

Den socialdemokratiska reservationen 11 handlar om företagsböter. Förslag om detta kommer att läggas fram på grundval av en PM som arbetats fram inom justitiedepartementet. Därutöver har andra former av företagsböter redan införts. Exempelvis finns redan förseningsavgifter, överlastavgifter, avgifter för olovligt byggande, skattetillägg osv. Det senaste exemplet är miljöskyddsavgifterna. I ett nyligen framlagt betänkande om förslag till ny arbetstidslag föreslås också att en övertidsavgift införs. Att de socialdemokratiska reservanterna inte varit nöjda med detta får väl anses vara uttryck för traditionell socialdemokratisk oppositionspolitik.

Reservation 14 tar upp generalklausulen eller skatteflyktsklausulen. Riksdagen har fattat beslut om en sådan skatteflyktsklausul, och den trädde i kraft den 1 januari. Huruvida den är fullständigt verkningsfull eller inte måste man väl ändå säga är för tidigt att bedöma – den har ju inte varit i kraft mer än fem månader. Och jag har ännu aldrig hört i någon debatt här i kammaren att man förkastar en lag som varit i kraft i bara fem månader. Jag vill också säga att det är rimligt att det finns en viss rättssäkerhet även beträffande den här typen av lagstiftning.

Genom att använda ord som kraftfulla kampåtgärder, snar, starka krav, tillräcklig, aktiv, intensiv, väsentlig osv. och genom innehållslösa uppräknings försöker socialdemokraterna ge sken av att ha något ytterligare att komma med. Men socialdemokraternas traditionella oppositionspolitik innehåller inte något särskilt ytterligare konstruktivt förslag.

Höj rösten, argumentationen är svag – det är ett gammalt politikerknep. Och det kan kanske behövas efter alla historier i massmedia om svindlande krognotor och reseräkningar i olika organisationer som är socialdemokraterna närliggande.

Det betänkande som vi behandlar i dag är ett omfattande dokument. Det är det mest omfattande dokument som justitiekommittén har producerat hittills. Där redovisas vad som har gjorts under åren sedan 1976, då socialdemokraterna förlorade makten. Vad som har gjorts är bl. a. följande.

1977 fick vi en rapport från arbetsgruppen inom rikspolisstyrelsen med krav på särskilda polisenheter.

Vi har 120 polismanstjänster till dessa polisenheter.

Vi har fått åtta nya eko-rotlar, och fyra nya rotlar är på gång.

Vi har fått en stark prioritering av resurserna inom polisen mot den ekonomiska brottsligheten.

Vi har fått till stånd särskild utbildning av åklagarna så att de bättre skall kunna lösa de frågor som rör den ekonomiska brottsligheten.

Vi har fått 1 300 nya tjänster till den första skatteinstansen för bättre skattekontroll.

BRÅ fick nästan genast efter den socialdemokratiska regeringens fall i uppdrag att göra en genomgripande översyn av lagstiftningen mot den ekonomiska och organiserade brottsligheten.

Vi har lagt fram förslag och beslutat avseende organiserad häleriverksamhet.

Det finns nya regler om åtalsprövning vid arbetsmiljöbrott.

Det finns en ny aktiebolagslag.

Det finns förslag som jobbas fram inom justitiedepartementet om förtursregler som rör alla skatter och avgifter som omfattas av skattebrottslagen.

Det har fattats beslut om skärpning av lagen om dobbleribrott.

Det finns också på riksdagens bord ett förslag som avser frågor om miljöbrott.

Det finns förslag om ändring av likvidationsförfarandet.

Det finns en lag om skatteflyktsklausul som trädde i kraft den 1 januari 1981 osv.

Fru talman! Här har sagts att utskottsmajoriteten kryper bakom ord som rättssäkerhet och integritet och förslag som jobbas fram i departementet. Jag skulle vilja fråga den som uttryckte sig just så, Hans Pettersson i Helsingborg, om han är beredd att släppa alla krav på rättssäkerhet. Jag skulle vilja säga, Hans Pettersson, att det finns hederliga företagare i vårt land – även sådana som har femtusenkronorsbolag – samtidigt som det finns många med femtusenkronorsbolag som ägnar sig åt ekonomisk brottslighet. Jag skulle vilja veta om Hans Pettersson tänker släppa kraven på rättssäkerhet i alla avseenden för att förstöra för alla företagare.

Om ett förslag är under utarbetande i justitiedepartementet, vad menar då Hans Pettersson att vi skall säga, ifall vi får förfrågningar om det förslaget?

Skall vi säga att det inte är under utarbetande i justitiedepartementet eller skall vi tala om kraftfulla kampåtgärder? Är det pamfletter med sådant innehåll som vi skall ägna oss åt att kasta fram i denna kammare, på samma sätt som socialdemokraterna?

Fru talman! Jag yrkar bifall till justitieutskottets hemställan.

Anf. 30 ARNE NYGREN (s) replik:

Fru talman! Det här var ett inlägg av Bonnie Bernström som tydligen var skrivet innan debatten kommit i gång och som därför huvudsakligen kommit att bli besvarat under debattens gång.

Det var några delar i Bonnie Bernströms inlägg som kan vara värda att ta upp. Bonnie Bernström säger att regeringen har prioriterat de ekonomiska rotlarnas insatser inom polisen. Det är väl ändå att ta i, Bonnie Bernström. Det är 100 tjänster som det rör sig om. Det är en fjärdedel av det nytillskott som socialdemokraterna medverkade till sista året i regeringsställning. Större än så är inte denna insats på polisområdet, som nu den tredje borgerliga företrädaren här i kammaren står upp och anmäler som ett praktexempel på regeringens kraftfulla åtgärder.

Det skulle finnas mer att säga, men jag skall efterlysa en bit som inte blev sagt: om jag uppfattade herr Polstam rätt när utskottets vice ordförande ställde frågan om varför man från centern och folkpartiet inte följde upp vad man hade lovat i skatteuppgörelsen med socialdemokraterna – att verkligen medverka till kraftfulla insatser mot skattebrottslighet och annan ekonomisk brottslighet – utan bara, precis som om ingenting hade hänt, fyra dagar efter skatteuppgörelsen sätter sig ihop med moderaterna och godkänner den politik som gällde före skatteuppgörelsen.

Anf. 31 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra talaren om att repliken gäller Bonnie Bernströms anföran-
de.

Anf. 32 ARNE NYGREN (s) replik:

Fru talman! Jag vänder mig till Bonnie Bernström för att säga att herr Polstam utlovade att Bonnie Bernström skulle ta upp denna fråga. Det skulle vara intressant om Bonnie Bernström hade möjlighet att göra det – särskilt som det utlovats här i kammaren.

Anf. 33 BONNIE BERNSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Jag blev litet förvånad över Arne Nygrens och Lisa Mattsons kommentarer kring skatteuppgörelsen. Jag tycker det är mycket värdefullt att socialdemokraterna äntligen kom med på en uppgörelse med kraftigt sänkta marginalskatter. Jag tror att just kraftigt sänkta marginalskatter kommer att ha stor betydelse för människors motivation att jobba lagligt.

I vad det gäller kampen mot den ekonomiska brottsligheten fortsätter vi det arbete som pågår inom departementet. Det finns all anledning att fortsätta att prioritera resurserna inom polisen.

Det är så, Arne Nygren, att socialdemokraterna inte har krävt en enda ytterligare tjänst utöver vad som har anslagits i årets budget. De ytterligare tjänster som finns med i årets budget är 20 polismän för narkotikabrottsligheten. Men det är precis lika viktigt att man bekämpar narkotikabrottsligheten som den ekonomiska brottsligheten – i synnerhet som de har viktiga beröringspunkter.

Anf. 34 ERIC JÖNSSON (s):

Fru talman! I justitieutskottets betänkande om ekonomisk brottslighet, som nu behandlas, ingår vissa skattefrågor och lagstiftningsåtgärder på skatteområdet som instrument i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Lisa Mattson har redan tidigare i den här debatten tagit upp dessa frågor.

Nu är det emellertid på det sättet att den socialdemokratiska motion och de motioner från annat håll, som är huvudanledningen till justitieutskottets betänkande, är ett och ett halvt år gamla. I år har ytterligare motioner tillkommit under den allmänna motionstiden. Årets socialdemokratiska motion om åtgärder mot skatte- och avgiftsundandragande behandlas dock av skatteutskottet och kommer senare upp till behandling i kammaren. Jag skall därför nu, i debattens avslutningsskede, bara göra ett kort inlägg om skattebrott och skatteflykt.

Mycket tyder på att skattesmitandet och den ekonomiska brottsligheten ökar i vårt land. Uppenbarligen blir svartjobb och kvittolösa affärer allt vanligare, och de obetalda skatterna blir fler och beloppen större. Därmed växer samhällets skattefordringar. Vi uppmärksammas ganska ofta av dagspressen på hur vissa personer lever på en hög ekonomisk standard utan att de deklarerar några inkomster eller betalar någon skatt – det är dem vi brukar kalla för nolltaxerare.

För oss som slår vakt om solidaritet i samhället är detta en utveckling som ter sig mycket hotfull.

Nu skall det emellertid kraftigt understrykas att flertalet medborgare är laglydiga och lojala samt beredda att betala de skatter och avgifter som beslutas i demokratisk ordning. Men om skattefusket sprider sig kan solidariteten råka i fara, och de moraliska grundvalarna i samhället kan bli underminerade. Samtidigt mister samhället då stora inkomster genom skattefusket. Och det är inga småbelopp, utan det torde röra sig om miljardbelopp i undanhållen skatt.

Vi socialdemokrater i utskottet har i vår reservation velat understryka att det gäller att se till att lagarna efterlevs så långt som det är möjligt. Vi anser också att en omläggning av skattesystemet som beaktar de brottsförebyggande effekterna är en väsentlig reform.

Skatteflykt är ju inget lagbrott men innebär försök att utnyttja rådande skatteregler för att få ned skatten på ett sätt som egentligen står i strid med samhällets avsikter med dessa lagar. S. k. kryphål i lagen utnyttjas. För att kunna komma åt skatteflykten måste man därför ändra lagarna eller stifta nya lagar.

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

Vi reseranter hävdar att Sverige är i starkt behov av en effektiv lagstiftning mot skatteflykt när det gäller såväl skatteflykt inom landet som skatteflykt genom internationella transaktioner.

Nu menar den borgerliga utskottsmajoriteten att vi ju förra året fick en lag mot skatteflykt. Den trädde i kraft den 1 januari i år. Detta har sin riktighet, men denna lag har enligt vår mening getts en utformning som i hög grad begränsar lagstiftningens effektivitet och de med klausulen avsedda effekterna. Vi tycker att lagen fått en alltför restriktiv utformning, varmed det föreligger betydande risk att den skall kringgås.

Lisa Mattson erinrade i sitt inledningsanförande om vad den helt nyligen träffade skatteöverenskommelsen mellan socialdemokraterna, centern och folkpartiet innebär. Arne Nygren ställde också i sitt anförande den frågan på sin spets. I överenskommelsen tar man, som det har sagts, upp frågan om kampen mot skattefusk och skatteflykt. Det sägs att den kampen bör intensifieras. Lisa Mattson har utförligt redogjort för innebörden i trepartioverenskommelsen och för utskottsmajoritetens skrivning om skattefusk och skatteflykt. Får jag för min del bara tillägga att jag liksom Lisa Mattson tycker, att om centern och folkpartiets riksdagsledamöter röstar för utskottsmajoritetens skrivning, så har de gjort det första avsteget från den träffade skatteöverenskommelsen. Vad beträffar gäldenärsbrotten utgör de ofta ett led i en ekonomisk brottslighet. Reseranterna delar därför motionärernas uppfattning att en skärpning av straffskalorna för samtliga gäldenärsbrott, alltså inte bara för bokföringsbrott, är motiverad. I en reservation föreslår vi därför att en översyn snarast kommer till stånd.

Får jag, fru talman, allra sist säga att anledningen till att vi från socialdemokraternas sida är så angelägna om förbättringar i skattelagarna är att vi anser att skatte- och avgiftssystemen skall användas för finansiering av en väl fungerande offentlig sektor. Bl. a. skall de garantera att alla människor, oavsett inkomst och förmögenhet, får en god sjukvård och social omvårdnad samt trygghet på ålderdomen. Skatte- och avgiftssystemen skall också skapa utbildningsmöjligheter såväl i ungdomen som senare i livet. Skatte- och avgiftssystemen skall ge trygghet vid sjukdom, olycksfall och arbetslöshet, och de skall vidare bidra till en rättvis fördelning av vår levnadsstandard. Därför är det viktigt och angeläget att skatte- och avgiftssystemen upplevs som rättvisa och fungerar effektivt på avsett vis.

Lisa Mattson har yrkat bifall till samtliga reservationer, och i detta yrkande instämmer jag.

Anf. 35 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Den fria etableringsrätten är djupt förankrad hos det svenska folket. Näringsfrihet uppfattas som en grundläggande rättighet. Som demokrater värnar vi därför rätten att få starta företag och driva affärsverksamhet. Men denna frihet får inte sträckas dithän att skrupelfria lycksökare under näringsfrihetens täckmantel kan göra ekonomisk vinning på enskildas och samhällets bekostnad genom att bryta mot lagar och förordningar.

För dem som vill värna solidariteten i samhället utgör den "svarta

ekonomin" och den ekonomiska brottsligheten en hotfull utveckling. Undersökningar som gjorts visar på ett vittförgrenat samband mellan ekonomisk brottslighet och företagande inom vissa näringsgrenar. Denna utveckling har gjort det svårt för många ansvarskännande företagare i utsatta branscher att fortsätta sin verksamhet. De kan inte konkurrera på rättvisa och lika villkor. Vissa branscher riskerar, om åtgärder inte sätts in, att domineras av dem som finansierar sin verksamhet genom organiserad ekonomisk brottslighet. Fru talman! Det är ett i sanning ruskigt perspektiv.

Fri etableringsrätt kan inte försvaras för dess egen skull. Det finns ingen som helst anledning att acceptera en etableringsrätt som skadar de anställdas och de seriösa företagens intressen och fortlevnad. Etableringsrätten måste utformas och regleras utifrån samhällsekonomiska och produktionstekniska krav. Samhället får inte tveka när det gäller att införa etableringskontroll på områden som hotas av icke-seriös och brottslig verksamhet.

Det är känt i vida kretsar att ett omfattande missbruk förekommer i fråga om konkurs och likvidation. De flesta konkurserna förekommer inom byggnads- och entreprenadföretagen. Men även inom metall- och verkstadsindustrin samt inom annan tillverkningsindustri är konkursbenägenheten stor. Under senare år har också en tendens till ett ökat antal konkurser kunnat iakttagas inom detaljhandeln. Svårigheterna inom bl. a. restaurangbranschen är också väl kända.

Rapporter från brottsförebyggande rådet tyder på att en hög procent av de konkursansvariga har ägnat sig åt ekonomisk brottslighet. Vissa myndigheter som har att handlägga konkursärenden uppskattar numera den andelen till drygt 30 %.

Vid behandlingen häromåret av de nya reglerna i konkurslagen avvisades ett alternativt förslag om automatiskt näringsförbud med dispensrätt. Det var synd. Näringsförbud borde automatiskt kunna följa på en konkursdom vid t. ex. grovt skattebrott. Automatiskt näringsförbud bör också övervägas vid uppenbar tredska när det gäller att betala in skatter och avgifter. Näringsförbud borde också kunna tillgripas vid likvidation, eftersom likvidationsförfarandet i vissa fall kan missbrukas på samma sätt som konkursinstitutet.

Den ekonomiska brottsligheten i Sverige är, som framgått av dagens debatt, mycket omfattande. Riksdagen måste därför snarast besluta om etableringskontroll och effektivare konkurs- och skattelagar samt ge myndigheterna ökade kontroll- och utredningsresurser.

Ett bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid utskottets betänkande skulle verksamt bidra till att man lättare kunde komma åt den ekonomiska brottsligheten. En fortsatt "långbänk" i dessa frågor gynnar bara dem som systematiskt ägnar sig åt svartjobb och ekonomisk brottslighet.

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

*Ekonomisk brotts-
lighet*

Allmänna överväganden

Utskottets motivering godkändes med 160 röster mot 159 för den i reservation 1 av Lisa Mattson m. fl. anförda motiveringen.

Bidrag till regionala museer

Mom. 1 (valutakontrollen m. m.)

I en förberedande votering biträdades reservation 2 av Lisa Mattson m. fl. med 143 röster mot 17 för motion 1577 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 159 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 157 för reservation 2 av Lisa Mattson m. fl.

Mom. 2 (kontroll av företag som får statligt stöd)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 158 för reservation 3 av Lisa Mattson m. fl.

Mom. 3 (företagsrevisorernas ställning och uppgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 158 för reservation 4 av Lisa Mattson m. fl.

Mom. 4 och 5 (inskränkning i ansvarsfriheten för aktieägare, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 158 för reservation 5 av Lisa Mattson m. fl.

Mom. 6 (grå arbetskraft)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till hemställan i motion 1577 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Motiveringen

Utskottets motivering godkändes med 159 röster mot 158 för den ändring i motiveringen som föreslagits i reservation 6 av Lisa Mattson m. fl.

Mom. 7 (näringsförbud)

Vid votering genom rösträkning avgavs 158 röster för utskottets hemställan och 158 röster för reservation 7 av Lisa Mattson m. fl.

Kammaren beslöt med 159 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 158 röster avgavs för att mom. 7 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

4 § Bidrag till regionala museer

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1980/81:33 med anledning av förnyad behandling av proposition 1980/81:100 såvitt gäller anslaget Bidrag till regionala museer.

Anf. 36 GEORG ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen som är i enlighet med den till kulturutskottets betänkande 26 fogade reservationen 21 i motsvarande del.

Anf. 37 INGRID DIESEN (m):

Fru talman! Liksom vid tidigare behandling av ärendet yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 157 för reservationen av Georg Andersson m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Mineralpolitik

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1980/81:67 efter förnyad behandling av propositionerna 1980/81:100 och 1980/81:130 i vad avser mineralpolitik.

Anf. 38 INGVAR SVANBERG (s):

Fru talman! Med hänvisning till den tidigare förda debatten yrkar jag bifall till de två reservationer som är fogade till utskottets betänkande.

Anf. 39 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag yrkar bifall till motion 1788.

Anf. 40 KARL BJÖRZÉN (m):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Utskottets hemställan återfanns i näringsutskottets betänkande 1980/81:43.

Mom. 3 (mineralpolitisk verksorganisation)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 157 för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Mom. 4 (anslag m. m. till statens gruvegendom)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 156 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Mom. 10 (förstatligande av vissa silver- och guldfyndigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 17 för motion 1788 av Bertil Måbrink och Lars-Ove Hagberg.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Utsökningsbalk

Föredrogs lagutskottets betänkande 1980/81:23 om utsökningsbalk (prop. 1980/81:8, förs. 1980/81:8).

Anf. 41 LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! Det är inte ofta riksdagen har anledning att ta ställning till ett nytt balkförslag; senast var det jordabalken, som trädde i kraft 1970.

Den nu aktuella utsökningsbalken skall ersätta utsökningslagen, som i sina huvuddrag är mer än 100 år gammal. Utsökningslagen har visserligen tidigare reviderats i skilda hänseenden men är i sina återstående delar och till sin uppbyggnad otidsenlig. Riksdagen har tidigare flera gånger understrukt behovet av en samlad reform på utsökningsrättens område.

Jag vill i korthet nämna några punkter som framstår som brister i den nuvarande utsökningslagen:

1. Lagen avser enligt sin lydelse endast verkställighet av privaträttsliga anspråk (enskilda mål). I dag utgör de allmänna målen den helt övervägande delen.

2. Lagreglerna är ineffektiva, främst genom att gäldenären ej är skyldig att medverka i det exekutiva förfarandet.

3. Utsökningslagens regler till skydd för tredje man vid utmätning av lös egendom är ofullständiga.

4. En strikt tillämpning av de existerande reglerna om vräkning av hyresgäster m. m. skulle ofta leda till socialt oacceptabla resultat.

De välkända ordspråken "Det stämmer, sa länsman, fick för mycket tillbaka" och "Lika kärt som oväntat, sa länsman när han kom in i himmelriket" visar att det alltid funnits en avog inställning från allmänhetens sida till landsfiskaler, fogdar och länsmän. Den omoderna utsökningslagen har säkerligen sin andel häri. Jag hoppas att vi med dagens beslut om en ny utsökningsbalk skall kunna lämna det gamla och inleda ett nytt utvecklingsskede.

Omslaget på utskottsbetänkandet har också fått en vacker blå färg, hoppets färg. Innehållet rymmer en lagstiftning som är till för nutid och framtid.

Enligt utskottets uppfattning utgör förslaget till utsökningsbalk en välbehövlig anpassning av den exekutiva lagstiftningen till moderna förhållanden. Det rör sig här om ett vidsträckt och komplicerat rättsområde. Många av de nyheter som framläggs är av betydande principiellt intresse, och

jag kommer att i fortsättningen ta upp vissa frågor som utskottet funnit anledning att särskilt kommentera. Förslaget får enligt utskottets mening dock på det hela taget anses utgöra en lämplig avvägning mellan de olika intressen som gör sig gällande i samband med en exekutiv förrättning och är enligt utskottet i sina huvuddrag väl värt att genomföras.

Utskottet har emellertid föreslagit vissa ändringar i lagförslaget, varav några av mer principiell betydelse. Utskottet har vidare gjort en del motivuttalanden. Även bakom dessa förslag och uttalanden står ett enigt utskott.

De olika förslagen från utskottets sida föranleds delvis av motionsyrkanden. I den viktiga frågan om i vilken utsträckning kronofogdemyndigheterna bör kunna prioritera mellan olika mål och åtgärder, har utskottet erhållit förslag från riksdagens revisorer och från JO. Vidare har utskottet i samband med besök hos ett par kronofogdemyndigheter och på riksskatteverket inhämtat synpunkter "från fältet" på lagförslagen.

Den nu föreslagna reformen av utsökningslagstiftningen kan sägas ha haft två, delvis motstridiga syften. Ett syfte har varit att effektivisera de exekutiva myndigheternas verksamhet. Ett annat syfte har varit att stärka gäldenärernas och tredje mans rättsliga ställning. Jag kommer i det följande att behandla regeringens förslag och utskottets betänkanden utifrån dessa utgångspunkter.

Utmätningförfarandet i sin nuvarande utformning har kritiserats för bristande effektivitet, särskilt när det gäller sakutmätning av lös egendom. Följande har bl. a. anförts:

1. Gäldenären har inte någon upplysningsskyldighet gentemot kronofogdemyndigheten och kan följaktligen underlåta att lämna kronofogdemyndigheten upplysningar om egendomen. Han kan t. o. m. utan större risk för påföljd medvetet lämna felaktiga upplysningar.

2. Resultatet vid de s. k. bostadsförrättningarna är dåligt. Enligt uppgifter i propositionen leder endast 10 % av sådana förrättningar till utmätning.

3. Kronofogdemyndigheten får ofta inte reda på att utmätningbar egendom finns, eftersom han inte i tillräcklig utsträckning har tillgång till register hos andra myndigheter, där sådan egendom kan finnas registrerad.

4. Genom utsökningslagens utformning tvingas kronofogdemyndigheten i praktiken att i sin verksamhet prioritera handläggningen av enskilda mål på bekostnad av de allmänna. De senare representerar en avsevärt större del av de totala fordringsbeloppen.

5. Löneutmätning är en dyr och ineffektiv form av utmätning om den får fortgå under långa perioder och avse små belopp.

Regeringen lägger i propositionen fram en del förslag som är ägnade att förbättra effektiviteten i det exekutiva förfarandet.

Utskottet välkomnar dessa förslag, men anser samtidigt att riksdagen bör komplettera lagstiftningen med vissa motivuttalanden.

En ledande princip i reformen är att gäldenären i ökad utsträckning åläggs att medverka i det exekutiva förfarandet. Ett led häri är att gäldenären och i

viss utsträckning även tredje man åläggs upplysningsskyldighet gentemot kronofogdemyndigheten beträffande sina tillgångar. Förekomsten av en sådan skyldighet kan sägas utgöra en förutsättning för den möjlighet för kronofogdemyndigheterna att hålla förhör med gäldenären och tredje man som föreslås införd. Även detta är en viktig nyhet i propositionen. För att tvinga fram upplysningar i utsokningsmål skall kronofogdemyndigheten kunna förelägga vite. Hämtning till förhör genom polisens försorg och i sista hand häktning skall kunna tillgripas. Gäldenären skall kunna åläggas att på heder och samvete underteckna en förteckning över sina tillgångar.

Utskottet har inga invändningar mot lagförslagen i denna del. Särskilt möjligheten att hålla förhör med gäldenären bör, rätt använd, kunna visa sig vara av stor betydelse i strävandena att förbättra exekutionens effektivitet.

Utskottet konstaterar att systemet med förhör hos kronofogdemyndigheten kan komma att medföra en viss tungroddhet i förfarandet och understryker därför att förhör inte bör sättas ut slentriamässigt, utan endast förekomma när kronofogdemyndigheten finner det vara påkallat med hänsyn till utredningen i målet.

En tanke i regeringens förslag i dessa delar är att förhör, registerslagning och andra åtgärder "på kontoret" i stor utsträckning skall ersätta de s. k. bostadsförrättningarna, dvs. utmätningsförrättning i gäldenärens bostad. Sådan förrättning görs i dag regelmässigt.

Utskottet delar regeringens uppfattning att de s. k. rutinmässiga bostadsförrättningarna framdeles bör upphöra. Med andra ord: om kronofogdemyndigheten på grundval av de informationer den erhållit om gäldenären anser det fullkomligt meningslöst att göra en bostadsförrättning, eftersom utmätningsbar egendom med säkerhet saknas, bör målet kunna avskrivas utan att någon bostadsförrättning gjorts.

Frågan är emellertid om det härutöver finns anledning att mera generellt minska utrymmet för bostadsförrättningar. Av skilda uttalanden i propositionen framgår att regeringen anser att bostadsförrättningar bör äga rum endast "när anledning föreligger och där finns egendom som kan utmätas" och egentligen först när andra utvägar misslyckats.

Utskottet har inte velat godta att utrymmet för bostadsförrättningar begränsas på detta vis. Man kan enligt utskottets uppfattning inte bortse från den omständigheten att redan utsättandet av en förrättning i gäldenärens bostad ofta medför att betalning sker. Bostadsförrättningarna bidrar således till att en god betalningsmoral upprätthålls i samhället och till att motverka uppkomsten av ekonomisk brottslighet. Samtidigt framhåller utskottet att behovet av bostadsförrättningar sannolikt är störst i storstadsdistrikten. En viss flexibilitet vid tillämpningen av utsökningsbalkens bestämmelser är därför nödvändig.

Det anförda leder utskottet till slutsatsen att det får ankomma på varje kronofogdemyndighet att med utgångspunkt i de lokala förhållandena och mot bakgrund av egna erfarenheter från fall till fall bedöma om bostadsförrättning bör göras. Utskottet understryker dock att det, för att ärende skall

kunna avslutas, i allmänhet inte är tillräckligt med att enbart en bostadsför-
rättning görs.

Utskottets ställningstagande innebär att motionerna 894, yrkande 4, från
socialdemokraterna och 898 från folkpartiet i allt väsentligt har tillgodo-
setts.

Som redan anförts utgör förekomsten av en upplysningsplikt för gäldenä-
rer och tredje män en förutsättning för att ett förhör inför kronofogdemyndigheten skall bli effektivt. Föreskriften om tredje mans upplysningsplikt tar
främst sikte på sådana utomstående personer som har ekonomiska mellan-
havanden med gäldenären, enligt propositionen exempelvis banker och
försäkringsbolag. Utskottet konstaterar emellertid att upplysningsskyldighe-
ten härutöver kan omfatta även statliga och kommunala myndigheter,
exempelvis försäkringskassor och sociala myndigheter. Sekretesslagens
regler om sekretess mellan myndigheter kommer alltså inte att gälla i dessa
fall.

När det gäller utmätningsförfarandet bygger utskottets utredning bl. a. på
tanken att kronofogdemyndighetens verksamhet för att söka efter utmät-
ningsbar egendom i större utsträckning än hittills skall kunna genomföras
”vid skrivbordet”. Ett förverkligande av denna tanke kräver att kronofog-
demyndigheten har möjlighet att få uppgifter om gäldenärens tillgångar även
på andra sätt än från gäldenären och tredje man. I första hand bör detta ske
genom att kronofogdemyndigheten har möjlighet att i större utsträckning än
nu utnyttja ADB i sin verksamhet och att få tillgång till andra myndigheters
register.

Detta har också förutsatts i propositionen. Där har emellertid inte angivits
hur en utvidgning av registerforskningen bör åstadkommas i praktiken.

Utskottet konstaterar för sin del att det nu pågår överläggningar mellan
regeringen och riksskatteverket om möjligheterna till ökad registeråtkomst
för kronofogdemyndighetens vidkommande. Överläggningarna avser bl. a.
det centrala skatteregistret, till vilket kronofogdemyndigheten f. n. inte har
tillgång. Utskottet understryker i betänkandet vikten av att dessa överlägg-
ningar slutförs snabbt och leder till ett resultat som förbättrar kronofogde-
myndighetens effektivitet.

En av de frågor som tilldragit sig mest uppmärksamhet under utskottets
behandling av ärendet är frågan huruvida och i vilken utsträckning
kronofogdemyndigheten får prioritera handläggningen av vissa ärenden
framför andra. Frågan skall ses mot bakgrund av det starkt ökade antalet mål
hos kronofogdemyndigheterna. Måltillströmningen har lett till att dessa
myndigheter på sina håll fått svårigheter att handlägga enskilda mål inom
föreskriven tid – fyra veckor – och allmänna mål inom rimlig tid. För
allmänna mål saknas f. n. bestämmelser om viss tidsfrist.

Kronofogdemyndigheternas svårigheter i dessa hänseenden har belysts vid
en av JO verkställd inspektion av en kronofogdemyndighet i Stockholms-
trakten. Inspektionen har resulterat i bl. a. en skrivelse från JO till
riksdagen. I skrivelsen lägger JO fram förslag till en s. k. prioriteringsmodell
för kronofogdemyndigheten.

Även riksdagens revisorer har uppmärksammat problemet och lägger i ett förslag till riksdagen fram synpunkter på hur problemet bör lösas.

I propositionen angräps problemet så till vida att den särskilda tidsfristen för enskilda mål föreslås borttagen. I stället föreslås en bestämmelse av innebörd att utmätning i enskilda mål skall ske så snart som möjligt. Utskottet delar för sin del regeringens uppfattning, att man genom en sådan regel möjliggör en bättre samordning av handläggningen av enskilda och allmänna mål.

JO, revisorerna och flera kronofogdemyndigheter har emellertid påpekat att man inte bör stanna vid denna förändring av lagstiftningen. Revisorerna anser att en skyndsamhetsregel bör införas även för allmänna mål. JO framlägger, som framgått, ett förslag till en prioriteringsmodell för kronofogdemyndigheterna.

Utskottet anser, med huvudsaklig anslutning till vad revisorerna anfört, att man även beträffande allmänna mål bör ställa krav på en skyndsam handläggning. Någon generell prioritering av enskilda mål före allmänna mål, eller vice versa, bör inte förekomma. För undanröjande av all tveksamhet på denna punkt bör enligt utskottet lagtexten förtydligas, och i betänkandet läggs fram ett förslag till lagändring.

Utskottet framhåller härutöver att med den arbetssituation som nu råder hos vissa kronofogdemyndigheter det är ofrånkomligt att en viss prioritering av åtgärder och insatser måste till, för att inte balanserna skall bli ohållbart stora. Utskottet har härvid diskuterat en rad olika lösningar.

Utskottet har dock ansett att det inte kan komma i fråga att riksdagen eller annan myndighet genom uttalanden, som skulle framstå som bindande för kronofogdemyndigheterna, låser fast dessa vid en viss prioriteringsmodell. Resp. myndighets kännedom om omständigheterna i de enskilda fallen får i stället styra valet av prioriteringsmetod, inom ramen för utsökningsbalkens bestämmelser i övrigt. Utskottet framhåller att riksskatteverket i egenskap av tillsynsmyndighet härvidlag kan vara kronofogdemyndigheterna behjälpligt med råd och synpunkter.

Det är emellertid enligt utskottets mening ofrånkomligt att vissa faktorer tillmäts större betydelse än andra vid den avvägning kronofogdemyndigheten måste göra. En sådan omständighet är fordringsbeloppets storlek, en annan att ett dröjsmål med utmätning skulle kunna bidra till uppkomsten till eller på annat sätt främja ekonomisk brottslighet. Uppenbart är att det i pressade lägen undantagsvis kan vara ändamålsenligt att i småmål i större omfattning tillgripa telefonkontroller och registerslagning i första hand.

Herr talman! Jag övergår så till att kommentera avsnittet Ökat hänsynstagande till gäldenärer och tredje man.

I propositionen framläggs en del förslag som är ägnade att förbättra gäldenärernas och tredje mans ställning i exekutiva mål. Bland förslagen märks följande:

1. En presumtion om samäganderätt för gäldenären och samboende make eller annan, som sammanbor med gäldenären under äktenskapsliknande förhållanden, föreslås införd.

2. Handräkningsfrågorna regleras ingående. Bl. a. stärks gäldenärernas ställning i samband med verkställighet av avhysningsbeslut på flera sätt.

Utskottet finner, i likhet med regeringen, att den nuvarande regleringen i fråga om skydd för tredje man vid utmätning av lös egendom inte är tillfredsställande, främst av det skälet att de faktiska egendomsförhållandena i ett äktenskap inte tillräckligt väl återspeglas i presumptionen om gäldenärens äganderätt. Utskottet tillstyrker att de av regeringen framlagda förslagen, med ett undantag, bifalls av riksdagen. Undantaget avser just bestämmelsen i 4 kap. 19 § utmätningsbalken om en samäganderättspresumtion. Bestämmelsen tar sikte på den situationen att gäldenären varaktigt sammanbor antingen med sin make, eller med annan under äktenskapsliknande förhållanden. Vid utmätning av lös egendom som de samboende har i sin gemensamma besittning skall de samboende i sådana fall anses vara samägare till den utmäta egendomen. Presumeras samäganderätt får endast gäldenärens andel i egendomen utmätas.

Bestämmelsens utformning har kritiserats i flera motioner. Inte heller utskottet har ansett bestämmelsen vara tillfredsställande. Utskottet erinrar om att den gällande presumptionen om gäldenärens äganderätt – som får anses vara hård gentemot den andre maken på det sättet att egendom som tillhör maken kan komma att utmätas för gäldenärens skuld – främst motiverats med att besittningsfrågan ofta är oklar och att makar, om bestämmelsen inte fanns, lätt skulle kunna undandra egendom från utmätning genom att ändra besittningsförhållandet mellan sig. Detta skäl har enligt utskottets mening fortfarande bärkraft.

Även andra nackdelar vidlåder regeringsförslaget. Bl. a. torde bestämmelsen medföra att kronofogdemyndigheten blir tvungen att ta mer egendom i anspråk för utmätning än tidigare, vilket medför ökade kostnader och ökad risk för realisationsförluster vid försäljningen.

Utskottet anser för sin del, i likhet med motionärerna, att den nuvarande ordningen såvitt avser gifta samboende i princip bör behållas. Huvudregeln bör således vara att lös egendom som finns i samboende makars gemensamma besittning presumeras tillhöra gäldenären. Vill gäldenärens make eller annan freda egendomen från utmätning, krävs alltså att denne styrker sin rätt.

Med hänsyn till att, som tidigare anförts, en sådan bestämmelse mindre väl återspeglar de faktiska egendomsförhållandena i ett äktenskap, bör enligt utskottets mening beviskravet mjukas upp något om egendomen påstås vara samägd. Det skall då vara tillräckligt att det finns sannolika skäl för att makarna är samägare till egendomen.

I praktiken kommer naturligtvis frågor att uppkomma om när kravet på sannolika skäl är uppfyllt. Utskottet ger i sitt betänkande vissa anvisningar om när så bör kunna anses vara fallet. Av tidsskäl avstår jag från att här citera vad utskottet säger på dessa sidor.

I likhet med regeringen anser utskottet att bestämmelsen i 4 kap. 19 § bör vara tillämplig även när gäldenären, utan att vara gift, varaktigt sammanbor med annan under äktenskapsliknande förhållanden.

Jag skall ge några avslutande synpunkter om utsökningsbalken.

Som framgått av vad jag anfört inledningsvis innebär förslaget till utsökningsbalk i organisatoriskt hänseende bl. a. att överexekutors uppgift i utsökningsmål överflyttas på kronofogdemyndigheterna och att besvär över kronofogdemyndighets beslut skall föras i hovrätten. Överexekutorsinstitutionen avskaffas helt.

Utskottet har anslutit sig till förslaget i denna del. Under behandlingen av ärendet har det till utskottet framförts farhågor om att kronofogdemyndigheten inte skulle vara i stånd att redan den 1 januari 1982 klara av de nya arbetsuppgifterna som lagts på dessa myndigheter, framför allt när det gäller den exekutiva försäljningen av fast egendom. Antalet sådana ärenden har som bekant ökat starkt under senare tid. Det har under hand visat sig att den personal hos överexekutorn som handlagt fastighetsförsäljningarna inte i erforderlig utsträckning förklarat sig beredd att gå över till kronofogdemyndigheten från årsskiftet.

Utskottet konstaterar bl. a. att det är angeläget att man tar till vara kunskapen och erfarenheterna hos de tjänstemän som handhar överexekutorsgöromål. Utskottet utgår från att de pågående övervägandena inom regeringskansliet om hur personal kan överflyttas slutförs i sådan tid att kronofogdemyndigheterna står rustade att ta itu med de nya arbetsuppgifterna redan från början.

Herr talman! Jag skall säga några ord om handräckningslagen och även om följdlagstiftningen.

Enligt utsökningslagen kan överexekutor i vissa fall förordna om handräckning, dvs. främst kvarstad, skingringsförbud, återställande av rubbad besittning och vräkning.

När nu överexekutor avskaffas måste denna typ av ärenden handläggas av någon annan myndighet. Under årens lopp har olika förslag framlagts i frågan om i vilken ordning handräckningsmålen lämpligen bör handläggas. I proposition 88 föreslås, som jag redan nämnt, att handräckningsärenden rörande återställande av rubbad besittning och vräkning i fortsättningen skall handläggas av allmän domstol. Detsamma gäller i fråga om allt slags fullgörelsetalan i dispositiva mål som inte avser betalningsskyldighet. Bestämmelserna förs samman i en ny handräckningslag.

Utskottet har för sin del funnit att en sådan utvidgning av tillämpningsområdet för det summariska förfarandet är ändamålsenlig. Utskottet ställer sig bakom tanken på att handräckningsmålen i fortsättningen skall handläggas av domstol. Alternativet hade väl närmast varit att föra dessa ärenden till kronofogdemyndigheterna. Emellertid har handräckningsmålen sådana likheter med framför allt lagsökningsmålen att det framstår som naturligt att de handläggs av domstol. Även rättssäkerhetsskäl talar för en sådan lösning. Jag vill framhålla att det så småningom kan bli aktuellt att överväga att sammanföra de olika summariska förfarandena till ett gemensamt förfarande. En utredning – rättegångsutredningen – funderar just nu bl. a. på detta. Handräckningslagen kan därför i viss mån sägas ha provisorisk karaktär, vilket också utskottet konstaterar i sitt betänkande.

Så till sist vill jag säga några ord om följdlagstiftningen. Jag vill nämna att det i ett stort antal lagar utanför det exekutiva området finns bestämmelser som har anknytning till utsökningslagen. I en del fall innebär reglerna att andra uppgifter än rent exekutiva lagts på de exekutiva myndigheterna. Sammanlagt rör det sig om ca 90 olika författningar. I propositionerna 85 och 88 läggs med anledning av utsökningsbalkens och handräckningslagens tillkomst fram förslag till ändringar av dessa författningar. Förslaget i proposition 84 har även föranlett ett motionsyrkande. Denna proposition innehåller vidare ett förslag till promulgationslag till utsökningsbalken av vilken bl. a. framgår att överexekutor skall finnas kvar övergångsvis även efter den 1 januari 1982.

Utskottet har, med några smärre undantag, inga invändningar mot de föreslagna följdändringarna. Det har ifrågasatts, särskilt från kronofogdehåll, om utsökningsreformen bör träda i kraft redan vid årsskiftet. Skälet härtill skulle vara att reformen innebär en genomgripande förändring av exekutionsväsendet och att det finns risk för att förberedelsearbetet inte hinner slutföras i tid på kronofogdenivå.

Utskottet förstår att vissa problem övergångsvis kan uppkomma, särskilt för de större kronofogdemyndigheterna. Svårigheterna bör enligt utskottets mening dock inte bli så stora att ikraftträdandet bör uppskjutas på denna grund. Huvuddragen i lagstiftningen har varit kända sedan länge. Riksskatteverket påbörjade utbildningen av kronofogdarna redan i början av hösten 1980. De i och för sig viktiga ändringar av utsökningsbalken som utskottet föreslår är dock inte av den omfattningen att de minskar värdet av den information som kronofogdemyndigheterna redan erhållit. Utskottet har därför inte ansett att det finns anledning att skjuta på ikraftträdandet.

Kronofogdemyndigheterna har under senare år tillförts ett flertal mycket viktiga arbetsuppgifter, bl. a. i samband med den nya konkurslagstiftningen. Med utsökningsbalken markeras på nytt vilken betydelsefull ställning kronofogdemyndigheterna har i dagens samhälle. För oss som är ledamöter av denna kammare finns det all anledning att medverka till att arbetet inom kronofogdemyndigheterna får en bättre status och att myndigheterna som sådana tillförs moderna hjälpmedel.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets samtliga yrkanden i de tre betänkandena 23, 24 och 25.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 42 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu uppsatts om detta sammanträdes fortsättning kl. 19.30 efter sedvanlig middagsrast.

Anf. 43 BERNT EKINGE (fp):

Herr talman! Efter den utförliga och grundliga redovisning av detta lagstiftningsärende som lagutskottets ordförande här har givit kan det för mig

inte finnas stor anledning att ytterligare fördjupa mig i ärendet. Jag vill bara, herr talman, med några ord kommentera ett par frågor.

Det är ju riktigt som det sades, att det är ovanligt att vi antar en ny lagbalk. Det är dessutom ovanligt att en lagstiftning av denna karaktär ersätter en lag som nu i stort sett gällt i över 100 år. Och det arbete som föregått dagens beslut om en ny utsökningsbalk har i sitt slutskede pågått i något över 20 år – det är också ovanligt.

Det var lagberedningen som år 1960 fick regeringens uppdrag att utarbeta en ny utsökningslagstiftning och att föra samman de olika delarna till en balk. Det arbetet pågick till 1974, och det är i stort sett lagberedningens sista betänkande som ligger till grund för regeringens förslag i den aktuella propositionen.

Med det här vill jag endast understryka den grundlighet som föregått denna lagändring. Det är naturligtvis med så mycket större glädje som också jag från utskottets sida markerar den enighet som lagutskottet kommit fram till i detta lagstiftningsärende. Utgångspunkten har naturligtvis varit att det måste vara av stort värde om en lagändring av det här slaget kan omfattas av ett enhälligt riksdagsutskott. Vi har lyckats åstadkomma det, och jag vill gärna uttrycka den glädje som vi säkerligen ifrån de olika partiernas sida känner över att ha kunnat manifesteras ett bra samarbete.

Det är väl riktigt, som ordföranden i utskottet också sade, att de ändringar som vi gjort i vissa avseenden är viktiga och betydelsefulla men att det är regeringens proposition och lagberedningens utredningsarbete som i allt väsentligt ligger till grund för den nya utsökningsbalken.

Det visar sig alltså att det även i stora ärenden går att resonera sig samman till enighet – även om man från början i relativt stor utsträckning hade delade meningar på flera punkter. Som framgår av betänkandet hade vi åtta motioner att behandla. Vi hade skrivelser ifrån riksdagens revisorer och skrivelser från JO och från flera berörda myndigheter. Allt detta kunde vi sedan arbeta samman till det enhälliga förslag som vi här lägger fram.

Att det gäller en viktig lagstiftning har lagutskottets ordförande understrukit. Jag vill bara precisera det med en uppgift som också finns med, nämligen att det enligt de senast tillgängliga siffrorna under år 1978 inkom till kronofogdemyndigheterna drygt 2 miljoner mål, varav 1,7 miljoner var s. k. allmänna mål, dvs. gällde skatter och motsvarande, och att den sammanlagda summa som det rörde sig om uppgick till runt 4 miljarder kronor.

Utmärkande för det nya förslaget till utsökningsbalk är att de exekutiva myndigheterna skall få mer effektiva medel till förfogande i sin verksamhet. Samtidigt ger den nya lagen också uttryck för erforderligt hänsynstagande till den som berörs av en exekutiv åtgärd. Enligt mitt förmenande och min bedömning utgör förslaget i stort sett en lämplig avvägning mellan olika rättssäkerhetsintressen.

Jag vill till sist bara, herr talman, något beröra en av de motioner som Margot Håkansson och jag lagt fram och som utgör en viktig del i utskottets arbete.

Det är egentligen tre avsnitt som har samlat vår uppmärksamhet:

samägandepresumtionen, hembesöksfrågorna och prioriteringsfrågorna. När det gäller samägandepresumtionen gav ordföranden en så utförlig redovisning att jag bara tänkte med några ord beröra den andra frågan, som jag har förstått är en mycket viktig handläggningsfråga inom kronofogdemyndigheterna, nämligen frågan om hur hembesöken i fortsättningen skall hanteras.

Vi menar att även om förrättningar i bostaden inte får vara något självändamål, så är det dock viktigt att fältverksamheten genom hembesök även i fortsättningen skall vara en accepterad metod i den exekutiva verksamheten. Det skulle komma att bli närmast förödande, menar vi, för indrivningsresultatet – och på sikt också för den allmänna betalningsmoralen – om hembesök inte skulle få förekomma.

Jag vill som komplettering till utskottsordförandens redovisning citera följande ur lagutskottets betänkande: "Kronofogdemyndigheten i Stockholm har inför utskottet hävdat bl. a. att en ordning som innebär att bostadsförrättningar endast ifrågakommer sedan andra utvägar --- misslyckats skulle komma att gynna gäldenärer som sett till att deras tillgångar inte finns registrerade samt missgynna löntagare och pensionärer, som lättare kan bli föremål för löneexekution. Systemet skulle härigenom enligt denna myndighet lätt kunna ge incitament till ökad ekonomisk brottslighet. Utskottet anser för sin del att dessa farhågor inte är ogrundade. Samtidigt vill utskottet framhålla att behovet av denna typ av förrättningar torde variera från distrikt till distrikt och antagligen vara störst i storstadsdistrikten. Den eftersträvade effekten med ett utsättande av en bostadsförrättning bör enligt utskottets mening vidare i allmänhet lika väl kunna uppnås genom att gäldenären underrättas om att kronofogdemyndigheten avser att komplettera utredningen i ärendet genom ett besök i gäldenärens bostad."

Vi har velat stryka under detta, så att det inte i fortsättningen skall råda någon tvakan om hur man från lagutskottets sida – och därmed också från riksdagens sida – ser på den fortsatta verksamheten.

Ytterligare en viktig fråga gäller prioriteringen av de mål som kommer till kronofogdemyndigheten. Lagutskottets ordförande har klargjort de olika frågorna och bedömt dem. Jag kan för min del helt ställa mig bakom denna bedömning, men jag vill gärna ytterligare stryka under ett par synpunkter.

Utslagsgivande för prioriteringen bör vara kronofogdemyndigheternas egen kännedom om de särskilda omständigheterna i de enskilda fallen. Dessa omständigheter skall alltså vara utslagsgivande för i vilken ordning målen skall handläggas. En fastlåsning av kronofogdemyndigheterna vid en viss prioriteringsmodell avvisas alltså av utskottet.

Även om det är ofrånkomligt att fordringsbeloppens storlek i viss mån kan påverka prioriteringen, så understryker utskottet att det i normala fall inte bör göras någon skillnad i handläggningshänseende mellan mål med stora fordringsbelopp och mål med små fordringsbelopp. Likaså menar utskottet att det inte bör vara någon skillnad när det gäller att ta sig an enskilda eller allmänna mål.

Slutligen vill jag gärna understryka – som också Lennart Andersson gjorde – att utskottet menar att en faktor som måste tillmätas betydelse i prioriteringssammanhang är om ett dröjsmål med indrivning skulle kunna bidra till uppkomsten av – eller på annat sätt främja – ekonomisk brottslighet.

Herr talman! Det är alltså med tillfredsställelse som vi från utskottets sida har bearbetat denna omfattande materia och på detta sätt nu kommit fram till ett enhälligt förslag – med tillstyrkan av propositionen i allt väsentligt, men med de icke negligerbara ändringar som lagutskottet har gjort. Det är vår förhoppning att vi genom lagstiftningsarbetet och tillkomsten av den här balken skall kunna ge kronofogdemyndigheten det instrument som myndigheten behöver för att kunna fylla sin viktiga funktion på ett sätt som är till gagn för vårt samhälle, inte minst i de tider som vi nu lever i.

Med detta ber jag att få instämma i utskottsordförandens yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

1980/81:24 om följdlagstiftning till utsökningsbalken (prop. 1980/81:84 delvis)

1980/81:25 om handräckningslag m. m. (prop. 1980/81:88)

1980/81:27 om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling (prop. 1980/81:172 och prop. 1980/81:84 delvis)

Vad utskottet hemställt bifölls.

8 § DNA-teknik

Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:39 om DNA-teknik.

Anf. 44 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Det är kanske synd att herrar Olle Göransson och Kurt Hugosson inte är här just nu – jag hade tänkt börja med att säga att deras motion är en mycket angelägen motion.

Vi måste ständigt påminna oss hur viktigt det är att utvecklingen av hybrid-DNA-forskningen och tekniken på detta område inte hindras, eftersom just den tekniken i sig har så stora löften för framtiden, bl. a. när det gäller att bota och lindra svåra sjukdomar.

Utvecklingen får heller inte hindras så att Sverige kommer på efterkälken internationellt sett. Ibland kan man faktiskt ha fog för en undran, om inte tåget redan har gått, detta trots att vi har forskare som kan hävda sig väl i konkurrensen. Utskottets ledamöter är naturligtvis fullt medvetna om detta. Men hela tiden pågår arbeten med att förenkla det här – bl. a. inom

arbetarskyddsstyrelsen, som har huvudansvaret. Nu arbetar man för att förenkla föreskrifterna för förhandsprövningen. Delegationen för hybrid-DNA-frågor har också beslutat att de nya amerikanska normerna t. v. skall vara vägledande för delegationens riskklassificering. Det är en betydande uppmjukning av de föreskrifter som har funnits tidigare. Utskottet anser därför att det inte längre med fog kan hävdas att man ställer alltför höga krav i vårt land.

Jag är, herr talman, fullt medveten om att det fortfarande finns osynliga hinder kvar. Nu arbetar två utredningar på det här området, men för att inte detta skall verka fördröjande har utskottet särskilt påpekat att det arbetet inte får hindra att regeringen följer frågan och vidtar de åtgärder som forskning och vunna erfarenheter föranleder, oberoende av att utredningarna kanske tar tid.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 45 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Låt mig först tacka utskottets talesman för det svar på min motion som jag redan fått. Men man blir som riksdagsman litet konfunderad när man läser att utskottet avstyrkt den här motionen. Skulle man ha nöjt sig med att läsa klämman är ju det fullt riktigt. Men jag har försökt att också läsa texten och kommer då egentligen fram till att utskottet vill detsamma som vi motionärer. Man vill få fart på lagstiftningen, och man vill få regeringen att börja agera och fullfölja det beslut som riksdagen fattade redan 1979. Även om årets dechargedebatt är överständer tror jag att det vore idé att vi nästa år tittade på hur socialministern har förhalat den här frågan. Om det beror på Kungsholmscenterns reservationer i olika instanser vet jag inte, men att det är någonting som hindrat Karin Söder att verkställa riksdagens beslut är klart.

Låt mig, herr talman, säga några ord om varför jag tycker att det är så angeläget att vi ägnar oss åt att se litet på den nya teknologin och vad den kan ge åt ett sviktande svenskt näringsliv och vad den kan ha för betydelse för framtiden när det gäller både etiska och andra aspekter. Jag vill något redogöra för vad det egentligen är fråga om när det gäller hybrid-DNA-teknik.

Numera har skräckskildringarna om att man kan framställa människor med den ena eller andra egenskapen och den vulgärpropaganda som tidigare förekom försvunnit från de svenska tidningarna. Nu tror jag att forskning och även produktion börjar komma in på områden som verkligen kan vara människan till hjälp och som kan utveckla nya teknologier som kan bidra till ett mänskligare sätt att leva.

Man räknar som regel med att det tar över två år att utforska en ny bakterie som man skall hybridiera. Det gör att det tar en väldigt lång tid från forskning och till dess att man kan starta en produktion. Det kostar framför allt pengar att göra de här satsningarna.

Statsföretag i Sverige har visat att man verkligen vill göra någonting. Man satsade ungefär 7 milj. kr. för ett antal år sedan för att få fram en bakterie som

skulle producera mänskligt tillväxthormon. Efter ungefär ett och ett halvt år visade det sig att detta gick mycket väl att utföra. Man fick då fram ett förslag, som man underställde koncessionsnämnden resp. arbetsmarknadsstyrelsen för godkännande, om att producera i vårt land. Men det visade sig ganska snart att här fastnade hela frågan. Ännu i dag har man inte fått något besked från regeringen om hur detta skall gå till. Överklagandet ligger kvar hos Karin Söder.

Utöver de 7 milj. kr. som Statsföretag satsade och lyckades med beviljade dessutom industrifonden över 11 milj. kr. till samma projekt. Även dessa pengar skall alltså räknas in som en framtidsatsning, som ett försök att komma in på någon nisch av hybrid-DNA-forskningen. Men på grund av den ovilja som regeringen visat att släppa fram dessa saker har det mer och mer blivit så att det enda som återstår att göra för forskningen och företagen är att förlägga tillverknings utomlands. Man frågar sig vad det är för industripolitik att vi skall anslå statliga pengar och satsa på olika saker men att vi inte skall kunna producera denna sak i vårt land, trots att alla instanser är medvetna om att det här inte är fråga om några större risker vare sig för den interna arbetsmiljön eller för den yttre miljön. Det föreligger inte heller några risker för att man får fram en bakterie som kan förändra arvsanlaggen.

Det finns, herr talman, många exempel att anföra, men tiden förbjuder mig att ta upp fler. Jag tror emellertid att det viktiga i dag är vad delegationen för hybrid-DNA-frågor inom arbetarskyddsstyrelsen har sagt. Man har där under ett verksamhetsår sysslat med frågor av detta slag, och man har i sin årsberättelse konstaterat att just denna fråga ingalunda är så farlig som man tidigare trott. Man menar att regeringen bör agera så snart som möjligt och att den bör släppa fram produktion på detta område. Tillstånd har också getts för tillverkning när det gäller 1 000 liter och 1 500 liter. Men vad hjälper det att delegationen för hybrid-DNA-frågor tycker så när koncessionsnämnden ännu inte har yttrat sig och när regeringen inte är beredd att här göra något förrän ytterligare två utredningar, vilka skall tillsättas, har verkat.

Herr talman! Jag hoppas att det blir tillfälle till replik. Jag kan emellertid inte underlåta att sluta med att säga att regeringen i brist på utredningsresultaten borde ta sitt ansvar och snarast släppa fram de forskningsresultat som visat att verksamheten är helt ofarlig och att man härmed kan få fram bra mediciner åt människorna.

Anf. 46 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Det råder, precis som Olle Göransson säger, inga delade meningar mellan honom och utskottsmajoriteten. Vi har på åtminstone två ställen i betänkandet framhållit vikten av att regeringen här gör någonting. Vad jag beklagar är att Olle Göransson inte fick med sig sina partikamrater när det gäller dessa nya djärva mål. Då hade det sett annorlunda ut.

Anf. 47 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag vet inte om det väsentliga är att utskottsmajoriteten tycker som vi motionärer: Man kan väl se frågan ur olika synpunkter. Jag kan ha förståelse för att man är litet skeptisk till en enskild motion som kommer fram på det här viset. Men därmed minskas inte på något sätt de krav som man kan ställa på en regering. Man sitter ju inom regeringen inne med all sakkunskap, och man har de olika utredningarna i sin hand och dessutom de direktiv som här finns. Då kan man inte bara liksom blunda och vänta och låta en förlamning vila över hela verksamheten.

Det är ju här inte bara fråga om mediciner, utan det är också fråga om att man i framtiden räknar med att dessa hybrider kan bli mycket användbara inom annan industriell tillverkning. I England, Amerika, Frankrike och Sovjet talar man redan om hur mycket denna nya teknik skall kunna göra inom industriforskningen. Det gäller bl. a. framställningen av vedämnen och framställning av biomassa till flytande eller gasformig energikälla samt inte minst anrikning av metaller.

Det är alltså inte bara fråga om medicin eller etik i denna del, utan här är det fråga om att vårt land som industrination på sikt skall klara sig. Man borde kunna kräva att regeringen i detta avseende är litet mer på bettet än den hittills visat sig vara.

Anf. 48 BLENDALITTMARCK (m):

Herr talman! Olle Göransson var inte närvarande i kammaren när jag inledde mitt huvudanförande. Jag sade då att hans motion var angelägen. Jag sade också att vi anslöt oss till vad han hade sagt. Vidare sade jag att utvecklingen inte får hindras dels med hänsyn till de rika möjligheter som ligger i de framtida löftena just inom forskningen och hybrid-DNA-tekniken, dels på grund av att vi då inte kan hävda oss i konkurrensen med utlandet trots att vi har framstående forskare och trots att vi har de tekniska möjligheterna. Jag nämnde detta om forskarna men inte de tekniska möjligheterna i mitt inledningsanförande. Jag sade också, precis som det står i betänkandet, att vi anser att regeringen skall klara av att vidta erforderliga åtgärder, trots att utredningarna inte är slutförda.

Jag upprepar att det inte finns några delade meningar mellan motionärerna och utskottsmajoriteten.

Anf. 49 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Får jag ställa en direkt fråga till utskottets representant: Anser ni i utskottet att det är riktigt att regeringen efter ett och ett halvt, snart två år ännu inte har tillsatt de utredningar som riksdagen har beställt i enlighet med det förslag som socialutskottet rekommenderat kammaren att ställa sig bakom? Tycker ni verkligen inte som representant för socialutskottet att regeringen borde ha tagit sitt ansvar och gjort någonting på den här punkten?

Torsdagen den
21 maj 1981

*Anslag till forskning
och forskar-
utbildning, m. m.*

Anf. 50 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Jag talar inte om det förflutna, men i dag har utskottet uttryckligen sagt att regeringen skall vidta de åtgärder som blir nödvändiga på grund av vunna erfarenheter genom forskningens framsteg.

Vad beträffar utredningen om den etiska frågan m. m. är det synd att den inte har kommit i gång. Å andra sidan undrar jag om inte Olle Göransson håller med mig om att den andra utredningen är ännu viktigare när det gäller att just undanröja hinder för teknikens fortsatta verksamhet.

Anf. 51 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det är naturligtvis lika viktigt att bägge utredningarna kommer till stånd. Som Blenda Littmarck säkert känner till vägrar den först tillsatta utredningen att över huvud taget diskutera de här frågorna, innan regeringen har tillsatt den andra utredningen. Jag tycker att det är i allra högsta grad anmärkningsvärt, att när hybrid-DNA-delegationen försöker få till stånd ett samtal för att föra fram sina synpunkter, då vägrar utredaren av de administrativa frågorna att över huvud taget diskutera, innan den andra delegationen som vi talar om är tillsatt.

Anf. 52 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Man kommer säkert på bättre tankar, eftersom vi båda här är eniga och våra uttalanden görs i riksdagen.

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs
Kulturutskottets betänkande
1980/81:31 om Marionetteatern

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkanden
1980/81:29 om anslag till utbildning för vårddyrken och till medicinska fakulteterna m. fl. anslag (prop. 1980/81:100 och 1980/81:95) samt
1980/81:31 om anslag till forskning och forskarutbildning (prop. 1980/81:100).

Anf. 53 TALMANNEN:

Utbildningsutskottets betänkanden 29 och 31 debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Anf. 54 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! De båda betänkanden som talmannen nu refererat till handlar om väldigt mycket pengar. Mellan 2,5 och 3 miljarder kronor skall anslås till en rad olika ändamål som gäller forskning och utveckling inom högskoleväsendet. Jag kommer att behandla det ena av dessa betänkanden, nr 31, och därvid något tala om de socialdemokratiska reservationerna.

Alla är vi överens om – det framgår ganska klart av dagens debatt – att forskning, utveckling och högre utbildning är några av de motorer som är nödvändiga för att få i gång Sverige igen. Det finns väl också skäl att diskutera om vi i tillräckligt hög grad observerade det under de närmast föregående åren, under 1960- och 1970-talen. Vi var kanske alla litet försiktiga när det gällde att göra de satsningar som skulle ha medfört att vår kunskapsnivå hade legat där den i dag borde ligga. Nu är det vår uppgift att försöka rätta till det. Vi upplever t. ex. att det ute i våra högskolor och på våra forskningsinstitutioner råder stor brist på en del av den moderna utrustning som är betydelsefull för att man skall nå goda resultat. Det rapporteras från vissa universitet utomordentligt långa avskrivningstider på den tunga utrustningen, och det är självklart att vi nu måste göra vad vi kan, trots att vi har besvär med ekonomin, för att reparera en del av detta.

I detta läge, herr talman, har den socialdemokratiska riksdagsgruppen velat satsa mer än de borgerliga partierna velat göra. Trepårtiregeringen har, enligt vår uppfattning, varit för försiktig, och vi har i vårt budgetalternativ bjudit ett rätt stort antal miljoner utöver vad regeringen har föreslagit. Det vi föreslår är naturligtvis inte tillräckligt, men vårt förslag innebär ändå ganska väsentliga ökningarna i satsningarna i förhållande till vad regeringen föreslagit.

Vi satsar i första hand på de dyrare utbildningarna, de på den tekniska sidan. På de tekniska fakulteterna föreslår den socialdemokratiska gruppen i utbildningsutskottet en ökning med 10 miljoner – framför allt för att förstärka våra resurser när det gäller datalogin. Det är ett område inom forskningen där vi riskerar att bli akterseglade. Vi är ganska sent ute i våra satsningar, och myndigheterna och högskolorna har begärt mycket mer pengar än de får enligt regeringens förslag för att starta och bygga upp forskningsresurser på dataområdet. Vårt förslag innebär, utöver regeringens förslag, att vi vill ha en professur i datasystemteknik i Lund och att vi vill ha en professur i datalogi vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg. Vi anvisar medel till det i reservation 5. Därutöver vill vi att riksdagen skall göra ett uttalande om att motsvarande verksamhet i Uppsala skall kunna komma i gång med statliga medel så fort som möjligt. Här är det, som sagt, risk att vi hamnar på efterkälken, och det är av allt att döma det område där det är viktigast att göra extra insatser för att kunna hänga med i den internationella utvecklingen.

Vi vill också, för att undvika snedvridning när det gäller förhållandena mellan de tekniska och naturvetenskapliga utbildningarna och forskningarna, å ena sidan, och de samhällsvetenskapliga och humanistiska, å andra sidan, att samhället skall satsa mer på humanistisk och samhällsvetenskaplig

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

forskning. Därför bjuder vi på vart och ett av dessa områden 3 milj. kr. mer än regeringen och majoriteten i utskottet har föreslagit.

När det gäller humanistisk utbildning vill vi framför allt satsa på möjligheterna att lokalt inrätta forskartjänster på mellannivå och att förbättra de internationella kontakterna mellan högskolorna i Sverige och högskolorna i andra länder.

När det gäller de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vill vi göra en ökning med 10 milj. kr., framför allt för att ge möjligheter för universiteten att köpa in tung utrustning, som det nu råder brist på och där det, som jag nämnde inledningsvis, finns en allvarlig risk för att eftersläpningen hotar forskningsresultaten.

Härutöver, herr talman, vill vi att riksdagen skall göra ett uttalande om Linköping; där man vid universitetet har startat en intressant temaforskning. Man bygger upp forskningen på ett annat sätt än i de traditionella ämnena och låter i stället arbetet i olika ämnen samverka kring teman som är av betydelse i samhället. Här byggs nu upp en organisation i viss takt, men regeringen är alltför försiktig när det gäller att uttala sig om framtiden. Det är angeläget att man i Linköping får klart för sig vad man har att räkna med i framtiden och hur snabbt det kan gå att åstadkomma en utbyggnad av temaforskningen. Därför begär vi att riksdagen skall uttala att man skall bygga ut temaforskningen i Linköping ungefär i den takt som UHÄ föreslår.

Herr talman! Det här är yrkanden som myndigheterna har fört fram. De har fört fram många fler, som vi inte har kunnat ställa oss bakom, men av någon alldeles obegriplig anledning lägger regeringen fram förslag om en professur på ett område där myndigheterna inte har begärt någon. I de prioriteringar man har gjort på universiteten och på UHÄ har man inte tänkt sig att nu få någon professur i italienska, som regeringen alltså av någon alldeles obegriplig anledning för fram. Det vore rimligare, herr talman, att använda de pengar som finns att disponera till det som prioriterats ute i organisationen – som bedöms som angeläget och som kan komma i gång – än att använda pengarna på något som man där inte har önskat. Därför yrkar vi, herr talman, avslag på den föreslagna professuren i italienska.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna vid utbildningsutskottets betänkande nr 31.

Anf. 55 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 29 och 31 behandlas en rad motioner från vänsterpartiet kommunisterna. Jag tänker bara gå in på några av dem – dem som vi tillmäter särskilt stor vikt.

Den första gäller tandhygienisterna.

Sverige har mycket hög tandläkartäthet internationellt sett. Men tandvården fungerar trots detta dåligt för många människor. Tandvårdsreformen har inte blivit vad man hoppades på när den genomfördes. Kötiderna varierar stort mellan olika landsdelar men också inom samma region. I Stockholm, Göteborg och Malmö ligger tandläkartätheten på en tandläkare på 600

invånare. I Norrland går det 2 000 invånare på en tandläkare.

Under senare år har det talats mycket om vikten av att satsa på den förebyggande tandhälsovården, framför allt när det gäller förskolebarnen. Det är svårt att se hur den förebyggande tandhälsovården skall kunna byggas ut när tillgången på tandhygienister är så liten.

I en proposition som lades fram på våren 1980, nr 148, konstaterades att bara en mindre del av befolkningen kommer att få behandling av tandhygienist. Man föreslog i den propositionen att tandhygienistutbildningen skulle utökas med 30 platser per år. Detta skulle innebära att bara 6 % av den vuxna befolkningen skulle kunna få behandling av tandhygienist. Det anser vi rimmar illa med föresatsen att bygga ut den förebyggande tandvården. Vpk föreslog då – och vi återkommer med det kravet i år – att utbildningen av tandhygienister skulle ökas till 500 platser per år.

I en annan motion har vi framfört förslag om pengar till en ökad preventivmedelsforskning. Det är ett av kvinnorörelsen, inte bara i Sverige utan även internationellt, sedan länge drivet krav. Men som så många andra frågor som i första hand gäller kvinnorna anses den här frågan inte tillräckligt väsentlig för att riksdagen skall kunna prioritera detta eftersatta område.

Utskottet hänvisar för det första till att det endast är undantagsvis som prioriteringar görs mellan olika ämnesområden inom ett forskningsråds verksamhetsfält. Det innebär ändå ett erkännande från utskottets sida av att så faktiskt sker. Tidigare år har utskottet mekaniskt hänvisat till att sådana prioriteringar faller utanför riksdagens kompetensområde, vilket naturligtvis vore helt absurt. Riksdagens ledamöter måste kunna säga ifrån att detta är ett försummat område men av sådan anlägenhet att förbättringar måste ske.

Samtidigt tvingas jag alltså tyvärr konstatera att utskottet ännu inte bedömt preventivmedelsforskningen som så angelägen och nödvändig att ens ett uttalande är nödvändigt – detta trots den omfattande debatt som förekommit under senare tid, där inte minst abortfrågan varit på tapeten.

Det är ett faktum att preventivmedelsanvändningen i landet är mycket hög. Det är vidare ett faktum att de nya kontraktiva medlen inneburit mycket positivt för kvinnorna. Men det är också ett faktum att många kvinnor inte kan använda sig av dem, och många inser att de innebär risker.

För det andra hänvisar utskottet när man avstyrker vår motion till att medicinska forskningsrådet faktiskt anslår vissa pengar och stödjer den här typen av forskning. Men det stödet är försvinnande litet i jämförelse med vad som anslås till andra ändamål.

Slutligen, herr talman, vill jag ta upp en följdmotion till vpk:s stora arbetsmiljömotion. I den kräver vi att utbildningen i arbetsmiljöfrågor kraftigt utökas. Ett effektivt skyddsarbete och en dräglig arbetsmiljö i framtiden kräver kunskaper. Dagens forskning och utbildning i dessa frågor är helt otillräckliga. Vi har i våra motioner 1 475 och 1 476 pekat på att arbetsmiljöutbildning bör ingå som en obligatorisk del av grundutbildningen för medicinsk personal och vid tekniska högskolor, att tjänster för forskning och undervisning i arbetsmiljö bör inrättas vid samtliga medicinska och

Torsdagen, den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

tekniska högskolor och att vid de yrkesmedicinska klinikerna utanför universitetssjukhusen bör skapas möjligheter för fasta forskningsresurser. Samtliga dessa krav har, herr talman, avstyrkts av utskottet, vilket vi anser otillfredsställande.

Med detta yrkar jag bifall till samtliga vpk-motioner som behandlas i utbildningsutskottets betänkanden 29 och 31.

Anf. 56 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Vi har från socialdemokratiskt håll reserverat oss på tre punkter i utbildningsutskottets betänkande nr 29. De två första, som jag avser att ta upp i mitt inlägg, gäller dels riktlinjer för planering och dimensionering av tandläkarutbildningen, dels medelsanvisningen under de medicinska fakulteterna. Ing-Marie Hansson kommer senare att tala för vår tredje reservation, om vidareutbildning för undersköterskor.

Jag tar först upp tandläkarutbildningen.

Utskottsmajoriteten har tydligen den uppfattningen att endast utbildning vid Holländargatan under överskådlig tid och med mindre antagningskapacitet än tidigare är ett möjligt alternativ.

Vad först beträffar "mindre antagningskapacitet" har denna redan accepterats, eftersom vi i vår reservation förra året föreslog en lägre nivå än tidigare. Om den delen behöver vi således inte strida. Vad sedan beträffar "överskådlig framtid" har jag svårt att förstå en sådan kategorisk ståndpunkt. Hur länge man bör ha kvar utbildningen vid Holländargatan borde i stället bero på dels landets behov, dels hur man gör med Malmöheten, vilket enligt budgetpropositionen skall utredas. Det finns ingenting som säger att man beträffande Holländargatan bara har de två alternativen "fortsatt avveckling" och "kvar under överskådlig tid". Det finns mellanlägen när det gäller tidsaspekten.

Till utskottsmajoritetens slutsats kan man komma bara om man accepterar de summor för upprustning av enheten vid Holländargatan som presenterades för utskottet förra året. De summorna, som uppgick till 27 à 32 milj. kr., åberopas åter av den borgerliga utskottsmajoriteten, trots att man i varje fall nu borde veta att det var en i verklig mening löslig skattning. Den byggde bl. a. på att man i alla avseenden skulle ha samma standard som i en helt nybyggd skola. Sådana målsättningar är uppenbart orimliga, inte minst i dessa tider, och ingen har heller krävt det. För en kortare tid kan det inte heller behövas. På borgerligt håll är man nu mycket angelägen om att vara sparsam. Då borde man tänka på att utbildningen vid Holländargatan drar mycket låga kostnader. En sådan verksamhet bör inte raseras. Alternativkostnaden för att bygga om enheten vid Holländargatan till kontor, vilket då och då har antytts, borde för övrigt också redovisas när det är så viktigt att diskutera samhällsekonomisk hushållning. Ingen har nämligen föreslagit att huset skall rivas.

Vi vill från socialdemokratiskt håll bevara handlingsfriheten i dimensioneringsfrågan. Det råder i dag osäkerhet om det totala behovet på sikt. Propositionens låga nivå accepterar vi för 1981/82. Vi behöver i dag inte ta

ställning till behovet på längre sikt. Tandvårdsutredningen, som skall lägga fram ett betänkande under året, ger underlag för mera långsiktiga ställningstaganden. Avhänder man sig i detta läge möjligheten att fortsätta verksamheten vid Holländargatan, får man i själva verket bara handlingsfrihet åt ett håll, nämligen nedåt i dimensionering. En kort rekapitulation av läget på de andra utbildningsplatserna visar detta. I Huddinge och Göteborg finns inga expansionsmöjligheter. Det trodde visserligen regeringen förra året, men i år har man insett sin felbedömning av läget och föreslår följaktligen ingen ökning.

I Malmö har ingen föreslagit ökningsar, därför att det är *helt* omöjligt. Tvärtom talar årets budgetproposition om att ev. minska dimensioneringen där.

Återstår så Umeå, där det finns en möjlighet till ytterligare utökning med 20 platser, alltså utöver den nu med 20 föreslagna. Vid utskottets besök i Umeå för några veckor sedan framhölls f. ö. från universitetets sida att med den nu föreslagna ökningen på 20 platser skulle man nå ett optimalt läge. Man kunde visserligen tänka sig ytterligare 20, men det ansågs av universitetets företrädare inte särskilt bra.

Alldeles oavsett detta ger givetvis dessa sistnämnda 20 platser i ökad dimensionering för liten handlingsfrihet. Endast en bevarad möjlighet att återuppta antagningen vid Holländargatan kan ge tillräcklig handlingsfrihet.

Patienttillgången är en viktig aspekt, när man skall bedöma olika orters kvaliteter. Att Holländargatan i det avseendet har ett utomordentligt läge i en stor och tätbefolkad trakt med mycket goda kommunikationer är välkänt. Inte ens Huddinge når upp till den nivån i fråga om kommunikationskapaciteten. Huddinge är dessutom otillräckligt när det gäller att förse Mellansverige med tandläkare i sådan utsträckning att kravet på bibehållen regional spridning tillgodoses. Det framstår, tycker jag, som orimligt att det i en region, som rymmer ca 45 % av landets befolkning, endast finns ca 25 % av utbildningen lokaliserad.

I utskottets betänkande skriver utskottsmajoriteten på tal om dimensioneringen att förutsättningarna delvis ändrats sedan riksdagsbeslutet förra året. Det är tvivelaktigt. Snarare förhåller det sig väl så att förutsättningarna för att bygga på de olika orterna var sämre än de borgerliga räknat med. Men egentligen behövde detta inte komma som någon överraskning. Det framhölls från flera håll, bl. a. från oss socialdemokrater, redan vid föregående års behandling av denna fråga.

Det vi vet om behoven i år, visste vi redan förra året. Behoven har inte minskat. Den minskade vårdefterfrågan – vilket är något annat än behov – kan föras tillbaka främst på de försämringar av tandvårdsförsäkringen som genomförts av de borgerliga under senare år. Särskilt bör beaktas försämringen av profylaxen och försämringen av det s. k. högstkostnadsskyddet.

Likaväl som *införandet* av tandvårdsförsäkringen 1974 ökade efterfrågan på tandvård och därmed bl. a. tandläkare, innebär naturligtvis *försämringar* i tandvårdsförsäkringen att efterfrågan minskar. Detta kan emellertid inte

Torsdagen den
21 maj 1981

*Anslag till forskning
och forskar-
utbildning, m. m.*

tolkas som att behovet minskar.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört anser vi från socialdemokratiskt håll det vara angeläget att regeringen inte nu vidtar åtgärder som omöjliggör att Holländargatan kan ha fortsatt utbildning, t. ex. avhänder sig lokaler eller säger upp sådan personal som har nyckelroller i utbildningen och är svår att rekrytera.

Vad så beträffar medelsanvisningen under medicinska fakulteterna innebär vårt ställningstagande att vi är beredda att föreslå ytterligare 4 milj. kr. utöver regeringen. Detta ingår i den jämfört med de borgerliga större satsning på forskning som vi från socialdemokratiskt håll över lag gör som har redovisats tidigare av Stig Alemyr och som gäller flera fakulteter och forskningsråd. Vi har beträffande satsningarna på fakulteterna särskilt pekat på behovet av forskartjänster på mellannivå och behovet att öka de internationella kontakterna både genom att knyta utländska forskare till institutioner i Sverige och att skicka svenska forskare utomlands.

Herr talman! Med vad jag nu har anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid utbildningsutskottets betänkande nr 29.

Anf. 57 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! För ett år sedan hade vi en ingående diskussion om dimensioneringen och lokaliseringen av tandläkarutbildningen i Sverige. Resultatet blev en reducering av antagningen till tandläkarlinjen för läsåret 1980/81 från totalt 500 till 400 platser. Beslutet innebar också att verksamheten vid Karolinska institutets enhet för tandläkarutbildning vid Holländargatan i Stockholm skulle vara avvecklad vid utgången av läsåret 1983/84. Antagningen av studerande där har också upphört fr. o. m. innevarande budgetår. Vidare innebar beslutet att planeringen för tandläkarutbildningen skulle inriktas på att öka antagningen vid andra enheter för tandläkarutbildning med sammanlagt 60 platser.

Sedan dess har bl. a. inträffat att UHÄ i en skrivelse till regeringen den 23 oktober 1980 framhållit att stor försiktighet bör iaktas när det gäller dimensioneringen av tandläkarutbildningen och att en ökning av utbildningskapaciteten utöver den som planerades i Umeå bör prövas mycket noggrant. UHÄ avstyrker utbyggnad i Huddinge och Göteborg. Detta har skett mot bakgrund av erfarenheterna efter det beslut riksdagen fattade för ett år sedan.

Detta är bl. a. bakgrunden till att det nu i budgetpropositionen föreslås att den fortsatta planeringen t. v. skall begränsas till att man under budgetåret 1981/82 tillskapar 20 nya antagningsplatser i Umeå fr. o. m. höstterminen 1981. Samtidigt, sägs det, bör dock planeringen av lokaler för den ökade tandläkarutbildningen i Umeå bygga på förutsättningen att tillskottet skall vara 40 platser; Lars Gustafsson var nyss inne på detta. Det slås också fast i budgetpropositionen att kapaciteten bör hållas uppe vid de enheter som disponerar den modernaste uppsättningen av lokaler och utrustning. En eventuell ytterligare minskning, sägs det, bör i första hand ske i Malmö.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner dessa riktlinjer för planering

och dimensionering av tandläkarutbildningen.

I den socialdemokratiska reservationen nr 1 tas utbildningen vid Holländargatan upp; Lars Gustafsson har utvecklat vad man säger i denna reservation. Jag vill på den punkten påminna om att utskottet förra året gjorde den bedömningen att ett fortsatt provisorium – det var faktiskt fråga om ett sådant – vid Holländargatan inte kan accepteras. Utskottet framhöll att en fortsatt utbildning enligt den undersökning som utskottet gjorde skulle kräva en upprustning för mellan 27 och 32 milj. kr. Vi lade – det kommer säkert Lars Gustafsson ihåg – ner mycken tid och mycken möda på att med experters hjälp försöka göra en uppskattning av kostnaderna, och vi kom fram till den här summan. Jag tycker inte att det har inträffat någonting som innebär en förändring i jämförelse med vad experterna då sade till oss. Ingenting nytt totalt sett har heller framkommit, enligt utskotts majoritetens mening, som nu föranleder något ändrat ställningstagande.

Det finns väldigt skilda bedömningar av vilken dimensionering man skall ha på tandläkarutbildningen. Många tycker att vi t. o. m. med utskotts majoritetens skrivning har hamnat på en för hög nivå. Det vi nu får är alltså ett rådrum tills vi får fram ytterligare information för ett kommande ställningstagande. Men det är viktigt, menar vi, att lagt kort ligger när det gäller Holländargatan och att man inte ändrar det beslut som riksdagen tog för ett år sedan.

Den socialdemokratiska reservationen nr 3 till betänkande 29 tar upp frågan om vidareutbildning för undersköterskor. Om detta kan följande sägas: De undersköterskor som gått igenom vårdlinjen i gymnasieskolan eller motsvarande är behöriga att antas till en avkortad variant av nuvarande sjuksköterskeutbildning. Efter sjuksköterskeutbildningen kan de sedan gå igenom nuvarande vidareutbildning för sjuksköterskor för ålderdomshem och åldringsvård. I den nya studieorganisationen är de sedan behöriga att tas in på hälso- och sjukvårdslinjen, som i fråga om utbildning för hälso- och sjukvård ersätter nuvarande grundutbildning och nuvarande vidareutbildning för sjuksköterskor i kirurgi, medicin och åldringsvård. Mot den bakgrunden anser inte utskottet att någon särskild utbildning, speciellt avsedd för undersköterskor med erfarenhet från långtidssjukvård, är behövlig och bör övervägas.

Det bör också sägas, när det gäller undersköterskors behov av kortare vidareutbildning som inte leder till kompetens som sjuksköterska, att man kan tillgodose uppkomna behov genom inrättande av enstaka kurser. Detta har också utskottet slagit fast redan vid föregående riksmöte.

Detta är alltså bakgrunden till att utskotts majoriteten förordar att riksdagen skall avslå yrkande 14 i motion 973. Därmed har jag också bemött den socialdemokratiska reservationen nr 3.

Trots att ingen motionerat mot den föreslagna professuren i italienska föreslås i den socialdemokratiska reservationen nr 1 till betänkande 31 att förslaget till en sådan professur skall avslås av riksdagen. Det är riktigt att en professur i italienska inte har föreslagits med *prioritet* av de anslagsäskande myndigheterna. UHÅ har dock i långtidsbedömningen i anslutning till

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

anslagsframställningen fört fram italienska bland aktuella ämnesområden för högre tjänster budgetåren 1984/85 och 1985/86. Behovet av resurser för en professur i italienska har från universitetets i Stockholm sida anmälts för budgetåret 1983/84.

Enligt utskottsmajoritetens mening bör det utslagsgivande vara om förslaget av riksdagen bedöms angeläget att genomföra. Majoriteten delar föredragande statsrådets uppfattning, att det är angeläget med en förstärkning av forskning och forskarutbildning i italienska och tillstyrker att en tjänst som professor i italienska inrättas. Det måste, Stig Alemyr, vara möjligt att utskottet och riksdagen gör en annan bedömning än vad de anslagsäskande myndigheterna gör när det gäller själva tidpunkten för en tjänst. Det har f. ö. också skett tidigare.

Den socialdemokratiska reservationen nr 2 till betänkande 29 och de socialdemokratiska reservationerna nr 2-8 i betänkande 31 har det gemensamt, att de föreslår ytterligare medel till forskning. Jag behandlar dem därför i en klump.

I föregående års budgetproposition förordades att resurserna för forskning och forskarutbildning skulle förstärkas med totalt 70 milj. kr. för budgetåret 1980/81. Samtidigt slogs det fast, att föredragande statsrådet räknade med att de följande två budgetåren förorda en förstärkning av motsvarande omfattning.

Man gjorde alltså – vilket inte är alldeles vanligt – en bedömning som sträckte sig längre än det allra närmaste budgetåret och talade om en treårsperiod.

Detta innebär, att högskoleenheterna för budgetåret 1980/81 tillfördes sammanlagt 18 milj. kr. i ökade basresurser för forskning och forskarutbildning. Genom förslagen i årets budgetproposition tillförs ytterligare 12,5 miljoner för ändamålet. Dessa belopp tillsammans med de övriga tillskott som föreslås för forskning och forskarutbildning uppgår också nu till sammanlagt ca 70 milj. kr. Det innebär en viktig förstärkning av forskningen vid universitet och högskolor.

Man bör också, tycker jag, se den satsningen mot bakgrund av att man på en rad andra områden tvingas till nedskärningar av den statliga verksamheten. Ytterligare tillskott som föreslås i de socialdemokratiska reservationerna kan utskottet inte tillstyrka. Det har i ett besvärligt ekonomiskt läge skett reella förstärkningar, och det sker reella förstärkningar nu.

Ett par ord också när det gäller Eva Hjelmströms inlägg. Först tandhygienistutbildningen.

Det framgår på s. 15 i utskottsbetänkandet 29 att socialstyrelsen kommer att få i uppdrag att göra nya bedömningar av den långsiktiga tillgången och efterfrågan på tandvårdspersonal. Under den senaste femårsperioden har det skett en avsevärd förstärkning av just tandhygienistutbildningen. Med tanke på att dessa nya bedömningar kommer att göras nu, anser inte utskottet att det behövs något särskilt uttalande om förstärkning av tandhygienistutbildningen.

Vpk vill ha ytterligare 5 milj. kr. under anslaget medicinska forsknings-

rådet, avsett till preventivmedelsforskning. Visst är preventivmedelsforskningen viktig. Utskottet påpekar dock att medicinska forskningsrådet redan stöder sådan forskning och att riksdagen endast i undantagsfall gör prioriteringar mellan olika områden inom ett forskningsråds verksamhet. Det är av värde att forskningsråden själva inom givna ramar kan göra sina prioriteringar.

Därmed, herr talman, har jag berört samtliga reservationer som fogats till utbildningsutskottets betänkanden 29 och 31, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 58 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att det handlar om olika prioriteringar och att jag inte kritiserar utbildningsministern på den här punkten, för jag är på det klara med att det har varit hårda bataljer mellan utbildningsdepartementet och budgetdepartementet när det gäller anslagen till forskning och utbildning.

Vi har på socialdemokratisk sida prioriterat på ett annat sätt. Vi har velat att riksdagen bl. a. skulle minska anslagen till det militära försvaret för att därmed få resurser till andra viktiga ändamål. Satsningen på forskning och utbildning inom universiteten, forskningsråden osv. anser vi så utomordentligt betydelsefull att vi vill gå längre än regeringspartierna velat göra.

Däremot kritiserar jag utbildningsministern när det gäller professuren i italienska. Det Jörgen Ullenhag nu säger är ju inte något som helst motiv för att inrätta denna professur. Han säger bara att utskottet funnit det angeläget att inrätta denna professur några år tidigare än vad myndigheten velat. Men vad är det som gör det så angeläget? Vilka är skälen till att det är angelägnare att stödja forskning i italienska vid Stockholms universitet än att göra de satsningar på utrustning vid de tekniska högskolorna som alla bedömer vara nödvändiga?

Det är faktiskt så, Jörgen Ullenhag, att det är utomordentligt ovanligt att på detta sätt lyfta fram ett yrkande som ligger långt fram i tiden. Jag kan inte erinra mig något enda fall där det har skett. Det har hänt att riksdagen har beslutat om att inrätta professurer som inte har föreslagits av regeringen, men det har då varit ärenden som under lång tid har behandlats och som riksdagen har arbetat länge med.

Jag medger att vi inte motionerade på denna punkt, därför att vi inte hann granska alla professurer under den allmänna motionstiden. Det är ett hårt arbete, och det var först senare under resans gång som vi kom på detta. Jag är medveten om att det hade varit bättre om vi haft en motion från början. Men när vi kom på det orimliga i att i detta besvärliga prioriteringsläge lyfta fram denna professur, kom vi med vårt avslagsyrkande. Jag väntar faktiskt på att Jörgen Ullenhag skall ge något rimligt motiv till att just denna professur har prioriterats av majoriteten. Detta har inte skett i utskottet.

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Anf. 59 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jörgen Ullenhag sade att det hade lagts ner mycken tid och möda på att få en uppfattning om kostnaderna för verksamheten vid Holländargatan när vi behandlade den frågan förra året. Det är riktigt att det lades ner ett visst arbete på det, men jag vill erinra om att tiden för att diskutera just kostnaderna var ganska knapp. Och de siffror som kom fram var icke övertygande – det gjordes mycket olika bedömningar av siffermaterialet. Vi är från vårt håll inte alls övertygade om att de speglade verkligheten på något särskilt bra sätt.

Det finns en annan aspekt på detta, och det gäller de s. k. övertalighetskostnaderna, som inte alls berördes i sammanhanget. Det är en faktor som man också får ta med i bilden.

När Jörgen Ullenhag sedan säger att det finns de som tycker att t. o. m. utskottsmajoritetens förslag ligger för högt kanske man kan erinra om ett par saker. Då vi diskuterade denna fråga vid den här tiden förra året hade vi tillgång till förslaget från tandvårdspersonalutredningen, TPU. Där föreslogs en neddragning i antagningen av antalet studerande från 500 till 400. Det var socialstyrelsens utredning, men socialstyrelsen tillstyrkte inte själv denna neddragning utan krävde att få ytterligare kunskap om relationen mellan utbud och efterfrågan på tandvård innan ställning togs. Det tyder väl på att man skall vara försiktig på denna punkt, och man skall ha handlingsutrymme åt båda hållen. Det är det vi socialdemokrater eftersträvar genom att vilja hålla möjligheten att fortsätta utbildningen vid Holländargatan öppen.

Det måste vara rimligt att inta den positionen, när man vet att tandvårdsutredningen arbetar. Det beror väldigt mycket på hur man bedömer vad man skall göra med tandvårdsförsäkringen i framtiden, hur den skall utformas och vilka ändringar man kan komma att göra. Det är en faktor att ta hänsyn till när man skall bedöma det framtida behovet.

Sedan skall man också ta ställning till den regionala obalans som fortfarande finns när det gäller tandläkare i landet. Det kan komma att krävas ytterligare insatser. Vi menar därför att när man tar hänsyn till de faktorerna är det rimligt att man behåller handlingsfriheten åt båda hållen. Det vill uppenbarligen inte den borgerliga utskottsmajoriteten göra.

Anf. 60 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Får jag först vända mig till Lars Gustafsson. Det är riktigt att man i och för sig kan diskutera kostnaderna, men det är helt uppenbart att det är fråga om betydande kostnader för att behålla utbildningen vid Holländargatan. De experter som utskottet hade kontakt med uppskattade dessa kostnader till mellan 27 och 32 milj. kr. Det är ett faktum som det inte går att komma runt.

Det som har hänt efter riksdagsbeslutet för ett år sedan är att UHÄ i oktober 1980 redovisade att det skett en avsevärd förbättring av vakansläget i distriktstandvården. UHÄ anser mot den bakgrunden att det finns anledning till stor försiktighet när det gäller dimensioneringen av tandläkarutbildningen. Det är självklart att en ansvarig regering måste ta hänsyn till att ett

ämbetsverk uttrycker sig på det sättet. Det är det som är bakgrunden till de justeringar som har gjorts i propositionen och som utskottsmajoriteten alltså ställer sig bakom.

Till Stig Alemyr vill jag säga att jag är förvånad över det socialdemokratiska motståndet mot förslaget om en professur i italienska. I Italien finns ett antal professurer i skandinaviska språk. I Sverige finns ingen professur i italienska. Vi har omfattande kommersiella och kulturella relationer med Italien. Detta är en bakgrund till förslaget från regeringens sida om den här professuren. Låt mig tillägga att vi i vissa av de moderna språken har mer än en professur i vårt land. I italienska har vi alltså ingen.

Jag vill också, eftersom Stig Alemyr tog upp det, påminna om att vi tidigare år har fört fram förslag om professurer som inte har tagits upp i aktuella petita från UHÄ och som inte heller har förts fram i proposition från regeringen. I mitten av 1970-talet uttalade vi oss i enighet för en professur i reumatologi. Den professuren fanns inte med i UHÄ:s petita det året.

I betänkande 1977/78:22 uttalade utskottet att det var angeläget att en professur i onkologi i Linköping skulle komma till stånd. Förslag om en sådan professur fanns inte med i UHÄ:s petita för det året.

Stig Alemyr och socialdemokraterna har alltså själva vid tidigare tillfällen medverkat till att riksdagen har gjort en självständig bedömning och beslutat att beställa professurer som icke har föreslagits i petita. Det är ju precis det som sker nu också, fast socialdemokraterna inte vill ställa upp på just den här professuren.

Till sist: Trots en mycket besvärlig ekonomisk situation har vi klarat forskningen. Vi har klarat en reell ökning på forskningsområdet. Jag tycker det är viktigt att ha det ekonomiska läget i bakgrunden när man gör en bedömning av vilken nivå man har lagt sig på.

Anf. 61 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Det är inte så, att vi socialdemokrater är motståndare till en professur i italienska, utan vi är motståndare till att en professur i italienska inrättas det kommande budgetåret, i ett läge då vi har fått avslag så många andra av myndigheterna prioriterade yrkanden.

Jag minns mycket väl diskussionen om reumatologin och onkologin, Jörgen Ullenhag. Det var inte alls något uppslag som kom utan förberedelse. Vi höll på och diskuterade i många år i utbildningsutskottet, och vi fick skrivelser från reumatikerorganisationerna osv., innan beslutet fattades. Det var ett långvarigt arbete, där utskottet under många år avslög förslagen och hänvisade till pågående utredningsarbete innan vi beslöt att den här professuren skulle komma till stånd.

När det gällde onkologin var det så att säga inte en lika lång resa, men den frågan behandlades också vid flera tillfällen.

Att man utan föregående varning bara kastar fram förslag om en professur på det här sättet har jag inte varit med om tidigare, och jag efterlyser motivet. Detta att det i Italien finns professurer i skandinaviska språk och att vi i Sverige när det gäller andra språk har mer än en professur är inte tillräckligt

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

motiv till att det hux flux blir så enormt viktigt att före andra av myndigheterna begärda professurer inrätta just denna professur.

Anf. 62 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jörgen Ullenhag säger att det medför betydande kostnader att ha kvar tandläkarhögskolan vid Holländargatan. Det beror litet grand på vilka tidsperspektiv man har – hur länge man tycker att man kan ha intagning på institutionen vid Holländargatan. Vi har därvidlag inte bundit oss för någon speciell period. De borgerliga tycks bara vilja välja mellan att antingen absolut avveckla verksamheten eller att ha den kvar under, som man säger, överskådlig tid. Det finns ju – som jag sade i mitt tidigare anförande – mellanlägen, och om man söker sig mot dem minskar man radikalt de kostnader som redovisats. Vi tyckte då ätt de kostnaderna inte var särskilt övertygande framtagna, och det tycker vi fortfarande.

Sedan har Jörgen Ullenhag ett par gånger återopat UHÄ:s skrivelse av den 23 oktober 1980 – alltså efter den debatt som vi hade här för ett år sedan. Han tar upp vakansläget. UHÄ redovisar som ett motiv till att man kan gå ner i dimensionering att det nu har blivit så mycket bättre.

Vid en frågestund i december 1980 tog Karin Söder, som då var socialminister, upp frågan om hur man skall mäta bristen. Vi var överens om att antalet vakanser inte är ett särskilt bra mått på bristen på tandläkare. Om vakanserna går ner får man alltså se litet närmare på det. Man kan inte ta sådana trender rakt upp och ner. Karin Söder, som då alltså var ansvarig för detta område, sade att vakansbegreppet som underlag för bedömning av tandläkartillgång och tandläkartäthet är svårt att använda över huvud taget när det gäller tjänster inom folktandvården.

Man får således se sig för, Jörgen Ullenhag, om man skall använda vankansbegreppet som mått i det här sammanhanget. Det kräver åtskilligt mer än den redovisning som UHÄ lade fram i sin skrivelse och som sedan flitigt har återopats.

Anf. 63 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Beträffande Holländargatan vill jag hävda, Lars Gustafsson, att vi hade den avgörande debatten för ett år sedan och att det som sedan dess har tillkommit inte ger underlag för en förändring av beslutet från förra året. Man kan diskutera vilken relevans vakansbegreppet har, men kvar står det faktum att det ansvariga ämbetsverket efter det aktuella beslutet har sagt att vi bör iaktta stor försiktighet. Jag hävdar bestämt att vi får det handlingsutrymme som vi behöver på det här området genom utskottsmajoritetens skrivning.

Till sist till Stig Alemyr: Det är fel att säga att det hux flux kommer en professur i italienska. UHÄ har i sin långtidsbedömning föreslagit en sådan professur. Ett sådant förslag har också – även om det gällde en senare tidpunkt – förts fram av Stockholms universitet. Förslaget redovisades på vanligt sätt i budgetpropositionen. Ingenting hände, ingen motion väcktes. Och sedan behandlades frågan i utskottet.

Jag tycker att det är helt felaktigt att säga att det hux flux kommer ett förslag om en professur i italienska, om det förhåller sig på detta sätt.

Utskottet har tidigare i stor enighet – jag håller med om att det i ett fall var efter långvariga diskussioner men i ett annat fall enligt min minnesbild efter korta diskussioner – gått ifrån propositionen och den prioritering som ämbetsverket har gjort. Jag tycker att detta är riktigt, och jag tror att vi är överens på den punkten: riksdagen måste förbehålla sig rätten att göra så.

Då återstår frågan om hur man bedömer värdet av en sådan professur, och på den punkten har vi alltså från majoritetens och minoritetens sida hamnat i olika uppfattningar.

Anf. 64 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Den nya studieorganisation som riksdagen beslutat om för vissa medellånga och korta vårddyrkesutbildningar beräknas börja tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1982. När den utbildningen så småningom får fullt genomslag kommer basutbildningen inom sjukvården, efter genomgången gymnasieutbildning på vårdlinjen, att vara undersköterskeutbildning. För dem som genomgått denna utbildning finns det sedan möjligheter att antas till avkortad variant av nuvarande sjuksköterskeutbildning och i den nya studieorganisationen till hälso- och sjukvårdslinjen.

Utskottsmajoriteten har i sitt yttrande över motion 973 yrkande 14 hänvisat till dessa förhållanden samt till att vård av åldrande människor kommer att belysas inom alla de medellånga och korta utbildningar som berörs av den nya studieorganisationen. Därmed kringgår utskottsmajoriteten de problem som motionen egentligen tar upp, nämligen dagens problem.

Det allvarligaste problemet inom vården i dag är den stora personalomsättningen, ofta med personal som helt saknar yrkesutbildning. Det måste vara en primär uppgift att minska personalrörligheten och bl. a. genom utbildningsinsatser förbättra kunskaperna för den utbildade arbetskraften.

Förhoppningsvis kommer så småningom den nya utbildningen att genom ett sammanhållet basblock ge större förutsättningar för en ändrad attityd till de områden inom vården som framför allt bygger på gedigna kunskaper i omvårdnad, habilitering och rehabilitering. Ett utvecklingsarbete pågår nu på många håll för att inom nuvarande ramar för personalbemanning, men med en förändring av vårdorganisationen, se över arbetsfördelning och arbetsmetoder. Spri bedriver flera intressanta försök på detta område.

Trots en väl utbyggd och medicinskt-tekniskt framstående sjukvård upplever patienten ofta brister i vården. Han eller hon upplever inte alltid medkänsla och förmåga till inlevelse i sin situation. Patienten får ibland en känsla av att den egna personligheten inte värderas och beaktas.

Samtidigt upplever personalen sin situation som svår och påfrestande. Påfrestningarna skapar en ond cirkel. Inom vissa delar av vården, bl. a. långtidssjukvård och åldringsvård, är personalomsättningen särskilt stor, och

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

andelen utbildad personal blir också högre än inom akutsjukvården. Inom vårdområden där utsikterna till förbättring är små, eller där förbättringarna sker mycket långsamt, är kunskaper om de mänskliga förutsättningarna och en skicklig omvårdnads möjligheter särskilt viktiga. Att uppleva resultat och framgång av arbetsinsatserna ger tillfredsställelse och stimulans för såväl patienter och anhöriga som personal.

En förändring av vårdtänkandet och vårdarbetet är nödvändig. Samtliga personer på en vårdavdelning, såväl personal som patienter, har en rad inneboende resurser, som i dagens sjukvård tas till vara i mycket begränsad omfattning. Exempel på sådana resurser är förmåga till inlevelse och engagemang, förmåga att ta såväl jämställd som överordnad och underordnad roll samt förmåga att känna samhörighet och solidaritet.

Vårdarbetet måste i större utsträckning än nu bygga på inlevelse. Vårdaren måste kunna leva sig in i och förstå den vårdbehövandes situation men också få stöd att bearbeta sina egna reaktioner. Arbetsformerna måste utvecklas mot ökat lagarbete inom hela hälso- och sjukvården. En förutsättning för att medlemmarna i ett vårdlag skall kunna dela på arbetsuppgifterna är att samtliga medlemmar har erforderliga kunskaper och erfarenheter. Personalen bör få möjligheter att arbeta med målet för vården – hur man ser på denna – och få möjlighet att göra en utveckling till sin egen.

Utifrån dessa utgångspunkter skulle den humanistiska synen på vården i samspel med forskning och utvecklingsarbete kunna tillföra långvård, åldringsvård osv. specifika kunskaper, som därifrån kan komma även all övrig sjukvård till godo. Man skulle mera kunna balansera den ibland dominerande naturvetenskapliga synen på vården. Det vore en möjlighet till positiv rekrytering till dessa områden.

På grund av svårigheten att rekrytera utbildade sjuksköterskor till de delar av vården som inte tillhör akutvården uppehåller många undersköterskor i dag tjänster som tillförordnade sjuksköterskor. Genom den långvariga bristen på utbildade sjuksköterskor har dessa förordnanden ibland sträckt sig över många år. När sedan behörig sjuksköterska sökt och fått tjänsten har situationen upplevts som djupt otillfredsställande och orättvis.

Hur ser då verkligheten ut för dessa undersköterskor om de vill erhålla behörighet som sjuksköterska? Ja, de har ofta en bristfällig grundutbildning – sex- eller sjuårig folkskola –, de kan hänvisa till en lång yrkesverksamhet, de har vanligen familj och barn, och de har svårt att flytta till annan ort för utbildning. Utifrån dessa utgångspunkter upplevs steget att söka till en reguljär sjuksköterskeutbildning som oöverstigit. Att på egen hand komplettera grundutbildningen är kanske möjligt, men här skulle landsingen i samverkan med folkhögskola eller KOMVUX kunna ge en riktad kurs för att bereda reella förutsättningar. Möjligheten att genom en individuell studiegång skraddarsy en utbildning torde vara obekant för de flesta, och skolorna har knappast resurser för att tillgodose en individuell planering. Enstaka kurser, som utskottsmajoriteten hänvisar till, fyller utan tvivel ett stort behov även inom vårdområdet och innebär kvalitetsförbätt-

ring och stimulans för personalen men leder ju inte till kompetens som sjuksköterska. Dessutom motsvaras landstingens önskemål inte på långa vägar av tilldelade resurser för enstaka kurser.

Det arbete som pågår under ledning av regionstyrelserna med att planera för överbyggande utbildning med anknytning till vårdsektorn och med forskningsanknytning av de kortare vårdutbildningarna har visat att det finns stor kunskapsiver och mycket höga krav på kunskapernas kvalitet hos berörda personalgrupper.

Det förslag som framlagts i motion 1980/81:973, yrkande 14, innebär ett uppdrag för UHÄ att skyndsamt framlägga förslag till en utbildning som byggs upp enligt principen om återkommande utbildning och leder fram till kompetens som sjuksköterska inom hela vårdområdet. Förslaget bör utredas och utarbetas i nära samarbete med Landstingsförbundet och skolöverstyrelsen för att eventuellt behov av en komplettering av grundutbildningen skall kunna diskuteras.

För den som har varit verksam i yrket i flera år och som därefter går in i utbildningen bör det finnas möjlighet att korta av utbildningen i de delar som är kända och där grunden redan finns. Lång yrkesverksamhet inom ett område räknas ju till godo i andra utbildningar, t. ex. i den avkortade läkarutbildningen för sjuksköterskor. En utbildningsmodell liknande den för modifierad distansutbildning av vårdlärare borde kunna prövas.

Den här frågan är ett bra exempel på hur låst blockpolitiken här i riksdagen är i dag. Handlingssättet visar med vilket intresse riksdagsledmöterna följer sjuksköterskornas verklighet. Det är inget stort och kostnadskrävande beslut vi skall fatta – det gäller bara ett uppdrag till UHÄ att lägga fram förslag till en utbildning som underlättar för undersköterskorna att gå vidare till sjuksköterskekompetens. Men det betyder mycket för dessa människor, som utför ett tungt, slitsamt och behjärtansvärt arbete. Ur samhällets synpunkt innebär ju detta att med minskade kostnader få ut mer för pengarna. Det känns därför närmast hänfullt att de borgerliga riksdagsledamöterna, egentligen på grund av ointresse, inte vill tillmötesgå en så rimlig begäran. Det kan väl knappast vara en ideologisk fråga.

Jörgen Ullenhag sade i sitt inlägg här att vi tidigare har diskuterat den här frågan. Det är riktigt att frågan behandlades föregående år. Då avslogs den motion som skilde sig från det förslag som vi har att diskutera i dag så till vida, att man i det hade inriktat sig på en skrivning som vände sig direkt till långtidssjukvården och där frågan om hur man skulle tolka kompetensen och bredden i sjuksköterskeutbildningen inte var riktigt klar. Men det framgår ju här helt klart att utbildningen skall leda till kompetens inom hela vårdområdet, men att den bygger på en modell där man skall kunna tillgodoräkna sig en lång yrkeserfarenhet.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 3 i det här betänkandet.

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Anf. 65 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt begära replik på Ing-Marie Hanssons anförande. Jag lyssnade med stort intresse till huvuddelen av det, och jag kan förstå och ha stor respekt för hennes engagemang i de här frågorna. Men jag hajade till i slutet av anförandet, när hon sade att blockpolitiken är låst och att det närmast känns håfullt – jag vet inte allt vad Ing-Marie Hansson drog till med.

Men är det någonting som har kännetecknat, och kännetecknar, arbetet i utbildningsutskottet, så är det faktiskt – vill jag påstå – en strävan från båda sidor att försöka komma överens, om det är möjligt. Det har vi gjort i flera frågor under det här året, och det har vi gjort i ett stort antal frågor också under tidigare år. Jag vill gärna säga att det förhållandet till stor del är den socialdemokratiska ordförandens förtjänst men att vi även från majoritetens sida verkligen har beredvillighet att göra upp. Det är således fullkomligt felaktigt att påstå att något slags låst blockpolitik skulle känneteckna vårt arbete.

När det gäller möjligheterna till vidareutbildning vill jag helt enkelt hänvisa till vad jag sade i mitt tidigare inlägg. Där har jag argumenterat för majoritetens ståndpunkt. Den är alltså inte så låst som man fick ett intryck av när man hörde Ing-Marie Hanssons inlägg.

Anf. 66 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte uttala mig om hur man generellt behandlar frågor och kommer överens i utskottet – det har jag inte heller avsett att beröra i mitt inlägg – men den här frågan anser jag att majoriteten inte har sakdiskuterat. Man har avfärdat den med att möjligheterna till vidareutbildning för undersköterskor kommer att finnas när de har genomgått vårdlinjen och att de då kan söka till den avfolkade sjuksköterskeutbildningen.

Men det är ju inte det som är problemet för de ungdomar som genomgått vårdlinjen och därmed har undersköterskekompetens. Det är riktigt att det finns möjligheter för dem att gå vidare. Men ute i landet finns det ett stort antal mycket yrkeskunniga människor, som har arbetat under många år i vården, som har praktiskt kunnande, stort människointresse, gedigna kunskaper och erfarenheter. Dessa borde vi ta till vara och se till att de inte hamnar i en återvändsgränd, där samhället dels inte kan tillgodogöra sig deras kunskaper och resurser, dels inte kan ge dem den personliga möjligheten att utvecklas och gå vidare. Där menar jag att man inte ens velat ge UHÄ ett uppdrag att undersöka förutsättningarna för detta. Jag kan inte uppleva det som annat än blockpolitik.

Sedan vill jag som komplettering säga att det som är intressant här är, att om man verkligen gick in positivt och utvecklade det specifika kunnande som ligger i omvårdnaden, kopplat till en utveckling av omvårdnadsforskningen, skulle man kunna stärka den identitet och den yrkesroll som sedan i sin tur tillför andra sjukvårdsområden en väldigt väsentlig kvalitet. Det skulle alltså vara viktigt att vi löser de svåra problem som finns inom långvården, inte med några separata åtgärder som leder in i återvändsgränder utan genom att

förstärka kvaliteten och göra människorna beredda att jobba med detta, känna tillfredsställelse och få ut resultat av sitt arbete.

Anf. 67 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag hänvisa till att jag tidigare pekade på de möjligheter som finns till vidareutbildning. Jag vill peka på att det i dag finns utmärkta möjligheter och att det kommer att finnas utmärkta möjligheter till vidareutbildning i det system som vi nu kommer in i. Vi bedriver t. ex. enstaka kurser, och jag pekade i övrigt konkret på vilka andra möjligheter som finns. Det är alltså en skillnad i bedömningen här, huruvida det system som vi tidigare fattat beslut om är tillräckligt eller inte. Vi anser det, men det anser inte Ing-Marie Hansson.

Till sist vill jag konstatera att det inte blev så mycket kvar av den här låsta blockpolitiken, som Ing-Marie Hansson talade om tidigare. Det blev alltså så i denna fråga, och det är en väsentlig skillnad, det.

Anf. 68 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns flera reservationer. I den här frågan konstaterar jag att Jörgen Ullenhag hela tiden uppehåller sig vid det nya systemet och den nya utbildningsgången, som kommer att lösa problemen för kommande ungdomsgrupper som går in i världen. Jag talar om dagens yrkesverksamma människor med lång erfarenhet. De enstaka kurserna är utmärkta som komplettering, men de ger ingen kompetens.

Talmannen anmälde att Jörgen Ullenhag anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Då jag skrev min motion nr 1285, som bl. a. innehåller yrkande om att läkarutbildningen i Linköping bör göras fullständig och innefatta också de två första åren, var jag väl medveten om att frågan berörs i minst två aktuella utredningssammanhang. I synnerhet den inom UHÅ pågående utredningen om integrerad vårdutbildning i Linköping berörs av ett eventuellt ställningstagande i denna fråga. Jag har också i motionen motiverat varför det inte minst som ett stöd för den nämnda utredningen och för att den skall kunna lägga fram ett konstruktivt förslag hade varit lämpligt att riksdagen just nu visat en viljeyttring i ärendet. Såväl beslut om den totala dimensioneringen av läkarutbildningen i landet som om dess geografiska fördelning är politiska beslut som ytterst fattas i denna församling. Det finns ingen anledning att göra riksdagen till ett lydigt verkställande organ för olika centrala myndigheter. Det vore i stället värdefullt för de myndigheter som skall utarbeta underlaget för slutgiltiga och detaljerade beslut om de genom någon form av uttalande från riksdagens sida kunde få vägledning om vilka ambitioner och önskemål som på politisk beslutsnivå finns i ärendet.

Utskottet har avstått från varje tyckande i vad det gäller läkarutbildningen i Linköping. Att utskottet inte generellt avstår från tyckanden framgår, om

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

man läser igenom de båda betänkandena noga. Utskottet tycker t. ex. att en professur i idrottsmedicin vore bra. Utskottet tycker också, vilket med full evidens framgått av debatten här, att det vore bra med en professur i italienska i Stockholm. Det är ju egentligen betydligt mer detaljbetonade frågor än denna om en omfördelning av landets läkarutbildningsresurser, en omfördelning som lämpligen bör ske just i samband med den nödvändiga nedskärning av totalramen som snart måste göras.

Läkarutbildningen i Linköping måste i samband därmed göras fullständig. Ett beslut i den riktningen skulle verka kvalitetshöjande, och det skulle även vara socialt tillfredsställande för de studenter som då skulle slippa flytta mitt i utbildningen. Dessutom skulle det med prekliniska medicinska institutioner i Linköping vara möjligt att där inrätta den efterlängttade sjukgymnastutbildningen och att fullfölja tanken på den integrerade vårdutbildningen.

Alternativet är att läkarutbildningen i Linköping helt läggs ned. Men det är ett beslut som skulle vara olyckligt, såväl för hela Linköpings sjukvårdsregion som för läkarutbildningens mångsidighet och kvalitet för landet som helhet.

I dag föreligger inte underlag för ett definitivt beslut. Jag upprepar, herr talman, att den utredningen som sysslar med frågan hade varit tacksam för en fingervisning i dag. Men den hjälpen får man inte.

Mot ett enligt utskott yrkar man som bekant förgäves. Jag har därför, herr talman, inget yrkande.

Anf. 70 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! I England säger man ibland litet skämtsamt och självironiskt att alla talar om vädret men ingen gör något åt det. Någonting åt det hållet är det när det gäller den stora bristen på utbildade sjukgymnaster i Sverige – ca 600 fattas. Man talar om den här bristen, och man utreder den – det har man gjort i åtminstone fyra år. Men man fattar inga beslut. Man vidtar inga konkreta åtgärder för att komma till rätta med problemet. Sedan upphör likheten med det engelska vädret. För det är, som bekant, inte mycket man kan göra för att påverka väderleken. Däremot kan man – om viljan finns – göra mycket för att öka tillgången på sjukgymnaster.

Den närmast till hands liggande åtgärden är att utbildningen av sjukgymnaster utökas. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har också – mycket riktigt – utrett möjligheterna till en sådan utökning. Man har därvid kommit fram till att det i princip finns två olika vägar att gå. Men samtidigt konstaterar man att den ena vägen inte utesluter den andra – tvärtom. De kompletterar varandra. Den ena vägen är helt enkelt att utbildningskapaciteten utökas på befintliga utbildningsorter. Fördelen därmed skulle vara att det relativt snabbt blev resultat. Men man kan fråga sig om det verkligen är nödvändigt att ta upp en sådan åtgärd i en stor utredning. Borde inte den saken kunna klaras av genom en relativt enkel administrativ process?

Den andra vägen är att sjukgymnastutbildningen byggs upp på helt nya orter. Det skulle ta längre tid, men det skulle sannolikt ha den stora fördelen att de regionala olikheterna när det gäller tillgången på sjukgymnaster skulle

jämnas ut. UHA beräknar att man med sådana åtgärder skulle kunna öka den totala utbildningskapaciteten med ca 150 nybörjarplatser redan under läsåret 1985/86.

Tillgången på sjukgymnaster uppvisar, som jag nyss antydde, stora regionala olikheter, vilket med all önskvärd tydlighet framgår bl. a. av den vakanssituation som råder i de olika landstingen. Den senaste tillgängliga statistiken på detta område är visserligen från 1978, men jag tror ändå inte att det finns anledning att anta att den inte skulle stå sig i dag. Ur den statistiken kan man t. ex. utläsa att de sjukvårdsområden som har egen utbildning av sjukgymnaster i allmänhet har mycket få vakanser. Bland landstingen utan sådan utbildning är däremot vakanssituationen i många fall synnerligen besvärande. Det är inte ovanligt att 40 % av samtliga tjänster inom sjukhusansluten hälso- och sjukvård är vakanta i de landstingen. Det finns faktiskt ännu högre procentsiffror inom den öppna vården.

UHÄ:s förslag till utökning av utbildningskapaciteten kommer säkert att på sikt jämna ut de allra största olikheterna. Det gäller särskilt förslaget om en decentralisering av utbildningen till de nya orterna Boden, Örebro och Jönköping. Men frågan är om detta är tillräckligt. Jag tror inte det. Det måste nog till andra åtgärder för att helt eliminera orättvisorna när det gäller tillgången på sjukgymnaster. En sådan åtgärd skulle kunna vara att ytterligare decentralisera utbildningen. En annan åtgärd är att, åtminstone övergångsvis, införa någon form av etableringskontroll på sjukgymnastområdet – kanske liknande den som redan finns på tandläkarområdet. Nu diskuterar vi emellertid utbildningsfrågor. Jag skall därför uppehålla mig något vid den förstnämnda åtgärden – en ytterligare spridning av sjukgymnastutbildningen. UHÄ:s utredning visar, tycker jag, att en sådan spridning är fullt genomförbar. Det kan visserligen bli nödvändigt med ett visst samarbete med befintliga utbildningsanstalter. Det kan gälla praktik inom vissa sällsynta specialiteter. Det kan också gälla undervisning inom mindre vanliga ämnesområden.

Det bör alltså vara möjligt att sprida utbildningen till fler orter än som föreslås av UHÄ. Och jag tar mig, herr talman, friheten att nämna mitt eget hemlän, Kronobergs län, som ett exempel på ett lämpligt lokaliseringsslän för en eventuell ny sjukgymnastutbildning. Där har vi en närmast katastrofal vakanssituation på sjukgymnastsidan. Vi har emellertid också allt det som behövs för att praktiskt genomföra en utbildning av sjukgymnaster. Det finns t. ex. en modern vårdskola i Växjö, en mångsidig sjukvårdsapparat och – det kanske viktigaste av allt – en sjukvårdshuvudman som har uttryckt sitt stora intresse för en sådan utbildning. Allt detta har jag tillsammans med några partikamrater påpekat i motion nr 1980/81:740. Utbildningsutskottet förefaller dock vara en smula kallsinnigt till förslagen. Det finns, såvitt jag kan se, inte den minsta lilla antydning till viljeyttring i denna viktiga fråga. Det är i och för sig en smula märkligt, men jag tolkar det inte som ett avslag för all framtid utan som tveksamhet i avvaktan på förslag från UHÄ och regeringen. Jag

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

avstår därför från att yrka bifall till motionen. Men jag förbehåller mig naturligtvis rätten att återkomma, om inte ärendet får en snabb handläggning.

Anf. 71 SIRI HÄGGMARK (m):

Herr talman! Jag har tillsammans med Gullan Lindblad väckt en motion, 1980/81:970, rörande möjligheterna till vidareutbildning i medicinsk och kirurgisk sjukvård för de grundutbildade sjuksköterskor som kommer i skarven mellan två utbildningssystem. Utskottet föreslår riksdagen att avslå motionen och anför därvid att det måste finnas möjligheter för dessa sjuksköterskor att i någon form erhålla vidareutbildning. Utskottet hänvisar också till att UHÄ i skrivelse till regeringen i höstas – alltså hösten 1980 – hemställt att en stegvis övergång till den nya studieorganisationen skall ske och att den nuvarande vidareutbildningen i kirurgisk och medicinsk sjukvård skall vara avvecklad i och med utgången av år 1985. Denna fråga bereds nu inom utbildningsdepartementet.

Så långt är allt väl. Utskottet har beaktat de möjligheter som står till buds.

Herr talman! Jag har visserligen inget annat yrkande än utskottets. Men jag vill ändå fästa kammarens uppmärksamhet på det faktum att denna grupp är stor. Det rör sig om mellan 5 000 och 6 000 personer. Det är svårt att få fram det exakta antalet, då den statistik som finns att tillgå baseras på uppgifter om samtliga grundutbildade utan vidareutbildning, som enligt statistiska centralbyråns examinationsstatistik i början på 1980 utgjordes av 12 362 stycken. Detta är alltså hela gruppen utan vidareutbildning. Socialstyrelsen har så sent som nu i mars 1981 fått fram siffran för denna grupp till 16 275. Det är svårt att vara exakt på denna punkt, och jag utgår från att utskottet i sin behandling av detta ärende har beaktat att det rör sig om en stor grupp.

Jag betonade nyss att dessa siffror är osäkra, men jag har velat ta med dem, herr talman, för att belysa att det här är ett stort problem. Antag att den här gruppen sjuksköterskor, som önskar vidareutbilda sig inom medicinsk och kirurgisk sjukvård inom den nya studieorganisationen, är 5 000. Det är en låg siffra, men eftersom det är svårt att få det exakta antalet har jag utgått från den. Dessa 5 000 skall då beredas utbildningsplatser i konkurrens med de övriga studerande. Det kommer att ställas stora krav på planering och resurser.

Jag kommer, herr talman, att följa denna fråga med uppmärksamhet, då det är utomordentligt viktigt att hälso- och sjukvårdens kvalitet upprätthålls. Dessutom är det, som jag har anfört i motionen, djupt otillfredsställande att ej vara färdigutbildad.

Herr talman! Jag har, som jag sade, inget annat yrkande än utskottets. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan, men jag förbehåller mig rätten att återkomma i det här ärendet.

Anf. 72 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Låt mig kort beröra reservation 3 i utbildningsutskottets betänkande 29. Jag är ganska glad i dag. Jag motionerade i den här frågan för ett år sedan. Då fick jag inget gehör för min motion i utskottet, men nu har jag fått alla mina partivänner att ställa upp bakom motionen. Man bör enligt vår mening överväga att anordna en utbildning som, efter grundutbildning och yrkeserfarenhet, riktar sig till yrkesverksamma undersköterskor inom långtidssjukvården. Utbildningen bör byggas upp enligt principen återkommande utbildning. För många inom långtidssjukvården och den psykiatriska vården skulle säkert en sådan utbildning bli mycket attraktiv. .

Herr talman! Jag vet vad jag pratar om. Jag har arbetat 12 år inom långtidssjukvården.

Det finns många anledningar till att det inte är attraktivt att arbeta med gamla och sjuka människor. Personalstaben är oftast för liten. Det gäller att ge dessa gamla en så god och mänsklig omvårdnad som möjligt. Människor som har slitit hårt måste vi kunna ge en god och mänsklig vård. Det krävs speciella åtgärder för att personalen skall stanna och trivas med den ofta tunga och krävande vården. Vi har i dag en stor resurs människor, som borde utnyttjas mycket bättre. Det är mot denna bakgrund som vi socialdemokrater föreslår en utbildning som riktar sig till yrkesverksamma undersköterskor inom långtidssjukvården.

Personalomsättningen är i dag mycket hög. Av 300 nyutbildade sjuksköterskor i Stockholms län vill endast 8 arbeta inom långvården, vilket jag anser mycket skrämmande. Jag vet, herr talman, att många av mina kamrater skulle söka en speciell långvårdsutbildning.

Under semesterperioden då jag och många av mina kamrater vikarierar som sjuksköterskor fungerar det mycket bra. Vad vi saknar är den formella kompetensen. Jag vet också att det finns många långvårdssjukhus som inte kan öppna på grund av bristen på sjuksköterskor. Är detta rimligt? Svaret måste bli nej.

Många åldringar står i kö till långvården. Vi måste alla hjälpas åt att göra åldringsvården attraktiv och mänsklig, så att personalen stannar och trivs. Det gagnar både våra gamla och personalen.

Vi vet att behovet av utbildning inom långvården är stort och kommer att öka. Därför är det nödvändigt att allt görs för att få personal till långvården. Ett steg i den riktningen kunde utskottet ha tagit genom att bifalla den socialdemokratiska motionens yrkande 14.

Vi socialdemokrater menar att det skulle vara en stor resurs för samhället att ta vara på den kapacitet som en lång erfarenhet innebär. Den höga yrkesbenägenhet som finns bland utbildade undersköterskor bör stimuleras genom möjligheter till fördjupning och vidareutbildning.

Den utbildning som vi begär är en del i arbetet att göra långvården mer attraktiv. Naturligtvis måste många andra åtgärder, som inte ligger på utbildningsområdet, vidtas för att vi skall kunna få behålla personalen inom långvården.

Jag yrkar bifall till reservation 3.

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Torsdagen den
21 maj 1981

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Anf. 73 ÅKE POLSTAM (c):

Herr talman! Tidigare i vår interpellation jag till utbildningsministern om hans inställning till utbyggnad av den temaorienterade forskningen i Linköping. Utbildningsministern gav ett svar som jag tolkade som synnerligen positivt.

I sitt yttrande över motionerna 557 och 973 har utskottsmajoriteten föreslagit att riksdagen skall avslå yrkandena om att riksdagen nu skall ge regeringen till känna att den temaorienterade forskningen bör byggas ut i enlighet med UHÄ:s långtidsplan.

Jag anförde i min interpellation att universitetet i Linköping för nästa budgetår inte behövde något direkt resurstillskott för den temaorienterade forskningen men att man för sin fortsatta verksamhet under budgetåren därefter är beroende av vissa bestämda resurstillskott. Jag kan ställa mig bakom utskottsmajoritetens uttalande under förutsättning att det – liksom utbildningsministerns svar på min interpellation – skall tolkas positivt för den temaorienterade forskningen och att anslaget till denna skall prövas välvilligt under nästkommande och följande budgetår.

Utbildningsutskottets betänkande 1980/81:29

Mom. 4 (riktlinjer för planering och dimensionering av tandläkarutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 156 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 13 (anslag till utbildning för vårdyrken)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för motion 2013 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 15 (medelsanvisningen under Medicinska fakulteterna)

I en förberedande votering biträddes reservation 2 av Stig Alemyr m. fl. med 149 röster mot 17 för motion 2013 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 147 ledamöter avstod från att rösta.

Thuvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 158 röster mot 156 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 21 (vidareutbildning för undersköterskor)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 156 för reservation 3 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 22 (tandhygienistutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 17 för motion 362 av Lars Werner m. fl.

Mom. 25 (forskning och utbildning i arbetsmiljöfrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för motion 1476 av Lars Werner m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till forskning och forskarutbildning, m. m.

Utbildningsutskottets betänkande 1980/81:31

Punkt 1

Mom. 2 (inrättande av en tjänst som professor i italienska)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 140 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 4 (medelsanvisningen under Humanistiska fakulteterna)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 156 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl.

Punkt 3

Mom. 7 (medelsanvisningen under Samhällsvetenskapliga fakulteterna)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 156 för reservation 3 av Stig Alemyr m. fl.

Punkt 5

Mom. 4 (medelsanvisning under Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 155 för reservation 4 av Stig Alemyr m. fl.

Punkt 6

Mom. 3, 4 och 7 (vissa tjänster som professor samt medelsanvisningen under Tekniska fakulteterna)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 156 för reservation 5 av Stig Alemyr m. fl.

Punkt 7

Mom. 2 (utbyggnaden av den temaorienterade forskningen i Linköping)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 156 för reservation 6 av Stig Alemyr m. fl.

Punkt 9

Mom. 1 (medelsanvisningen under Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 156 för reservation 7 av Stig Alemyr m. fl.

Punkt 10

Mom. 1 (anslag till Medicinska forskningsrådet)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1318 av Lars Werner m. fl.

Punkt 11 (medelsanvisningen under Naturvetenskapliga forskningsrådet m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 156 för reservation 8 av Stig Alemyr m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

12 § Anf. 74 TALMANNEN:

Som bekant anordnas nästa vecka arbetsplenum även på måndag. Jag vill påminna dem som önskar delta i debatten på måndag att de bör anmäla sig till talarlistan senast i morgon.

13 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1980/81:204 om ATP-rätt för föräldrar som vårdar egna barn i hemmet

14 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1980/81:37 om anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1981/82 (prop. 1980/81:100)

1980/81:38 med anledning av förnyad behandling av proposition 1980/81:140 om allmän beredskapsbudget för budgetåret 1981/82

Skatteutskottets betänkanden

1980/81:57 om mervärdeskattefri försäljning på flygplatser

1980/81:58 om realisationsvinstbeskattning av fritidshus

Justitieukskottets betänkanden

1980/81:35 om anslag till kriminalvården m. m. (prop. 1980/81:100)

1980/81:36 om brottet hets mot folkgrupp

1980/81:37 om miljöbrott (prop. 1980/81:108)

1980/81:38 om främjande av flykt m. m. (prop. 1980/81:106)

Lagutskottets betänkanden

1980/81:26 om skadeståndsansvar m. m.

1980/81:28 om ändring i aktiebolagslagen m. m. (prop. 1980/81:146 och 1980/81:84 delvis)

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1980/81:27 om godkännande av en ny nordisk konvention om social trygghet
(prop. 1980/81:152)

Nr 147

Torsdagen den
21 maj 1981

Jordbruksutskottets betänkanden

1980/81:29 om åtgärder för att främja fritidsfisket, m. m. (prop. 1980/
81:153)

1980/81:33 om miljösäkrare sjötransporter (prop. 1980/81:119)

Civilutskottets betänkanden

1980/81:38 om anslag till räddningstjänst, m. m. (prop. 1980/81:100,
1980/81:116 och 1980/81:119)

1980/81:39 om fortsatt fysisk riksplanering (prop. 1980/81:183 i viss del)

15 § Kammaren åtskildes kl. 17.42.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert